

Ушбу китобни ўқинг!

Жожи
Мойеснинг
мазкур китоби

1 000 000

нусахадан
ортиқ ададда
сотилган!

**ЖОЖО
МОЙЕС**

ТО СЕНИ ТОШГУНИМЧА

ДЕБОЧА

2007

Уювиниш хонасидан чиққан пайти жувон уйғониб бўлган экан. Ёстикқа суянган ҳолатда каравот ёнидаги столчада ётган сайёҳлик журналларидан бирини варақлаб кўраётганди. Йигитнинг футболкаларидан бирини кийиб олган жувоннинг тартибга келтирилмаган сочлари тун қандай ўтганлигидан далолат берарди. Йигит бир лаҳзалик ширин хотираларга берилганча, сочларини сочиққа артди.

Жувон буклетдан нигоҳини узди ва лабларини нозикки-на қимтиб қўйди. У лабини қимтиб қўядиган ёшдан ўтганига қарамай, бундай карашма улар танишганидан бери ҳали ғашга тегадиган даражада кўп вақт ўтмаганди.

– Шу тоғларга тирмашишу, даралар лабида жон ҳовучлаб юришимиз шунчалар зарилми? Ахир бу биринчи бор биргаликда дам олишга чиқишимиз бўлса, у ерда эса қайлардандир сакрашлардан холи бирорта маршрут йўқ экан, – деди жувон ва атайлаб жунжиккансимон қўшиб қўйди: – Худо кўрсатмасину, бир балога учраш ҳеч гап эмас.

Жувон буклетларни тўшакка улоқтирди-да, қуёшда қорайган қўлларини боши узра кўтарганча, маза қилиб керишди. Унинг хириллоқ овози туннинг кўп қисми уйқусиз ўтганидан дарак берарди.

– Балидаги пляжларга нима дейсан? Майин қумлоқда соатлаб чўзилиб ётиш... узун тунларда ҳордиқ чиқариш...

– Менга бунақа дам олишлар ёқмайди. Нима биландир машғул бўлишим керак.

– Масалан, самолётдан сакраш бўлса, топдимми?

– Аввал ўзинг унаб кўр, кейин танқид қил.

– Агар қарши бўлмасанг, яхшиси мен танқид қила қоламан, – таманно айлади жувон.

Намикқан кўйлак йигитнинг баданига ёпишиб турарди. У сочларини тарокда тараганча, уяли телефонини ёқди. Кичик экранда бирин-кетин пайдо бўлаётган хабарлар рўйхатини кўздан кечирган кўйи юзи бурушиб кетди.

– Бўпти, мен борай, – деди у. – Нонушта қилиш эсингдан чиқмасин.

У жувондан бўса олиш учун каравотга эгилди. Ундан иссиқ тафт, хушбўй атир ифори ва табиий эҳтирос тараларди. Йигит жувоннинг ёқимли ифоридан симираarkan, шошиб тургани ҳам ёдидан кўтарилди. Жувон унинг бўйнидан тутганча, пастга тортди.

– Дам олиш кунлари бирор ёққа борамизми ўзи?

– Ишнинг боришига қараймиз, – йигит жувоннинг қўлларидан ўзини истар-истамас халос этди. – Ҳозирча ҳаммасининг думи хўржинда. Балки, Нью-Йоркка кетишимга тўғри келар. Нима бўлгандаям, пайшанба куни кечки овқатни бирор жойда бирга қилишга нима дейсан? Ресторанни ўзинг танла. – У эшикда осифлиқ турган мотоциклчилар қўлқопига қўл узатди.

– Кечки овқат дейсанми? – жувон йигитнинг қўлидаги смартфонга ишора қилганча, яна лабини қимтиб қўйди. – Мендан кўра анови матоҳингга кўп эътибор берасан.

– Мен унинг овозини ўчириб қўяман.

– Уилл Трейнор! – хитоб қилади жувон. – Ҳеч бўлмаганда унинг ўзиниям ҳар-ҳар замонда ўчириб қўйишинг керак.

– Тунда уни ўчириб қўйганлигимни унутдингми?

– Мен талаб қилгандан кейингина.

Йигит аразлаган кўйи қўлқопларини кийди. Ниҳоят, Лисса унинг хаёлларига ҳукмрон бўлишдан маҳрум эди. Йигит мотоциклчилар курткасини билагига ташлади ва остонага етгач, жувонга хавойи бўса жўнатди.

Йигитнинг «блекберри» русумли қўл телефонига йигирма иккита хабар келган бўлиб, биринчиси Нью-Йоркдан эди. Қандайдир ҳуқуқий муаммо хусусида. У туни билан келган хабарларни кўздан кечири туриб, ер остидаги автомобиль кўйиш майдончасига лифтда тушиб борди.

– Хайрли тонг, мистер Трейнор.

Қоровул иссиққина каталагидан чиқиб келди. Уилл ҳар замонда бу қоровулнинг тонг арафасида, видеокузатув экранларидан ҳар бири 60 минг фунтли қимматбаҳо ва бам-

перлари доимо яраклаб турадиган машиналарни мониторда кузатишдан бошқа яна нима қилиши мумкинлигини ўйлаб қолди.

– Кўчада ҳаво қандай, Мик? – деди у чарм курткасини кия туриб.

– Даҳшат. Челаклаб қуйгандай.

– Ростданми? – Уилл тўхтаб қолди. – Мотоциклимни минмайми?

– Шунақага ўхшайди, сэр, – Мик бош ирғади. – Унда сузингиз ёки бирор жойга урилишингизни истамасангиз, минишни маслаҳат бермасдим.

Уилл мотоциклига бир қараб қўйди-да, чарм қўлқопларини ечди. Лисса у ҳақда нима деб ўйламасин, йигитнинг кераксиз таваккалчиликка хуши йўқ. У мотоцикл юкхонасини очиб, унга қўлқопларини тикди, қайта ёпгач, калитларни Микка ирғитди. Мик эпчиллик билан уларни бир қўллаб илиб олди.

– Эшигимни тагидан тикворгин, майлими?

– Бажонидил. Такси чақирайми?

– Керакмас. Ёмғирда ивишингни нима кераги бор?

Мик автомат панжара тугмасини босди ва Уилл миннатдорчилик сифатида қўлини силкитганча, ташқарига чиқиб кетди. Ҳали қоронғу, момақалдирок гумбурлаб ётганига қарамай, Марказий Лондон кўчаларида машиналар тикилиб кетганди. Соат эса эндигина еттидан ўтди. Уилл ёқаларини кўтариб олди-да, машина тутиш осонроқ бўладиган чорраҳа сари юриб кетди. Кўчалар намлиги туфайли анча сирпанчик, йўл сатҳи турли чироқларни намойиш этарди.

Йигит йўлак четидаги пана жойларга тикилиб олган костюмли кишиларга кўзи тушгач, энсаси қотди. Бундай сахар мардонлаб бутун Лондон қачон уйғона қолдийкин? Деярли ҳамманинг калласида шу савол мавжуд эди.

У қаерда машина тутиш яхшироқ, дея ўйлаётган пайти телефони жиринглаб қолди. Руперт экан.

– Мана бораяпман. Такси кутиб турибман.

Йигит йўлнинг нариги тарафига яқинлашаётган зарғалдоқ чироқчали таксини пайқаб қолди ва уни мендан бошқа ҳеч ким кўрмаган бўлсин-да, деган илинж билан кўчани кесиб ўта бошлади. Унинг ёнидан ўтиб кетаётган юк машинаси

ва автобуснинг шовқинидан Рупертнинг гапларини эшитиб бўлмасди.

– Ҳеч нарсани эшитолмадим, Рупи, – у машиналар шовқинидан устун келиш учун деярли бақирарди. – Гапларингни қайтар.

У йўл ўртасидаги сақланиш доираси ичида бир лахза қотиб турди, ёнларидан эса машиналар оқиб ўтарди. Зарғалдоқ чирокча милтиллар, такси ҳайдовчиси шиддатли ёмғир тўрларидан ора уни кўриб қолади, деган умидда кўлини кўтарганча, ишоралар қилди.

– Нью-Йоркка, Жеффга кўнғироқ қил. У ҳали ухлагани йўқ, сени кутяпти. Кечаси билан сенга кўнғироқ қилиб чикдик.

– Нима бўлди?

– Ҳукукий бошоғриқ. Шартноманинг икки банди... вақтни чўзишяпти... имзо... қоғозлар... – гўшақдаги овоз ёнгинадан ўтган машина шовқинига едирилиб кетар, гилдираклар ҳўл асфальтга ишқаланиб чийилларди.

– Ҳеч нарсага тушунмадим.

Киракаш уни пайқаб қолди. Машинасини секинлатганча, йўл четига сув фавворасини сочган кўйи тўхтатди. Йигит машина томон келаётган бошқа бир йўловчини улгурмаслигига кўзи етди ва тўхтаб қолганини кўриб, ичида хурсанд бўлиб кетди.

– Эшитяпсанми, Келли столимга қоғозларни қолдириб кетсин, – бақиради у. – Мен ўн дақиқаларда етиб бораман.

Йигит у ёқ-бу ёққа қараганча, бошини эгкан ҳолда таксигача қолган охирги масофанинг бир неча қадамини чопиб ўтди. Унинг тилида борадиган манзили тинмай айланар эди. Ёмғир бўйнидан ичларига оқиб кира бошлади. Йигит унчалар олисда бўлмаган офисига етиб бормасидан ивиб бўлди. Энди қотибасини қуруқ кўйлак топиб келиш учун жўнатишига тўғри келади.

– Мартин сезиб қолмасидан бурун бу ишларни яна бир бор текшириб кўриш керак...

У чийиллаган шовқин ва қулоқни тешгулик гудокни эшитганча, бошини кўтарди. Шунда олдидаги қора таксининг ярқирок ёнларини кўрди, ҳайдовчи ойнани тушираётган пайти кўз қири билан ўзига қараб катта тезликда яқинлашаётган алланимани илғади.

У ўша томонга ўгирилган заҳоти энди ҳеч қаёққа қочиб

кутила олмаслигига кўзи етди. Унинг бармоқлари қўл телефони ерга тушириб юборди ҳамда кимнингдир, ўз-ўзиники бўлса керак, бақириб юборганини эшитди. Сўнгги сонияда кўриб қолгани – чарм қўлқоп, юзга тақилган шлёмдаги эркакнинг худди ўзиники сингари ҳайрондан-ҳайрон кўзлари эди. Портлаш ва – ҳаммаси ҳар ёққа учиб кетди.

Кейин эса – зулмат.

2009

Луиза

Автобус бекатидан уйгача бўлган масофа бир юз эллик саккиз қадам. Агар сиз шошмаётган ва оёғингизда платформали туфли ёки хайрия дўконидан бор-йўғи 1,99 фунтга олинган, тумшуғида капалак расми тасвирланган пойабзалингиз бўлган тақдирда, улар юз саксонтагача кўпайиши мумкин. Мен кўчамизга қайрилдим – олтмиш олти қадамдан сўнг тўрт ва беш хонали кўшқават уйлар қаторида жойлашган уйимиз – беш хонали кўшқаватнинг четини кўрдим. Дадамнинг машинаси кўчада турарди, демак у ҳали ишга кетмаган.

Менинг ортимда қуёш Стортфолд қалъаси ортига ботаётган, худди эриётган шамдек окшом шарпаси устимга бостириб келарди. Болалигимизда кеч тушаётган пайти узунлашиб кетадиган сояларимиз билан уруш-уруш ўйинларни ўйнар, кўчамиз отишмалар майдонига айланарди. Бирор бошқа кун мен бу кўчада дадам икки ғилдиракли велосипедда қандай учишга ўргатгани, миссис Догерти ясама сочлари бир ёнга сурилганча, бизларга виллия қуймоқларини пишириб бергани, ўн бир ёшли Катрина қўлини четан деворга тикқани ва ковоғарилар уясини безовта қилгани, кейин биз чувиллай-чувиллай қалъагача қочиб борганимизни гапириб беришим мумкин.

Томаснинг уч ғилдиракли велосипеди йўлакда ағдарилиб ётарди. Ортимдан дарвозачани ёпганча, велосипедни айвончамизга киритиб қўйдим ва уйимиз эшигини очдим. Ойим совуқни кўтара олмагани учун, йил бўйи печни ўчирмаслигимиз туфайли юзимга димикқан ҳаво урилди. Дадам ҳар доим деразаларни очиб ташлайди ва ойимнинг бу қилиғи бизларни қашшоқликка грифтор қилишидан нолийди. У ай-

тадики, бизнинг иссиқликка тўлайдиган пулимиз кичкина Африка давлатининг ялпи даромадидан катта эмиш.

– Азизам, бу сенмисан?

– Ҳа. – Мен курткамни бошқа курткалар орасига илдим.

– Ким бу? Лумисан ё Катринами?

– Луман.

Мен меҳмонхонамиз томонга мўраладим. Дадам юзтубан ётганча, қўлларини диван ёстиқлари остига тикиб ниманидир ахтарарди. Менинг беш ёшли жияним Томас эса чўнқайганча, уни кузатарди.

– «Лего». – Дадам димиқиб кетган юзларини мен томонга ўгирди. – Бу лаънати деталлар бунчалар майда бўлмаса. Сен мабодо, Оби-Ван Кенобининг ўнг қўлини кўрмадингми?

– У DVD-плеер устида ётганиди. Менимча, Томас Оби-Ван Кеноби билан Индиана Жонснинг қўлларини алмаштириб қўйган бўлса керак.

– Обининг қўллари оч яшил бўлмаслиги керак. Унинг қора қўлларини топиш шарт.

– Нима фарқи бор? – дедим ва Томас ўпиб қўйиши учун бармоғим билан ёноғимга нуқиб қўйдим. – Ойим қани?

– Тепада. Ў-ҳў! Икки фунтлик танга топволдим!

Дазмол тахтасининг қисирлаши қулоғимга чалинган қўйи тепага қарадим. Ойижоним Жози Кларк бир дақиқаям тинч ўтиролмайди. Бир куни бизларга қовурдоқни сузиб берди ва ўзи харака чикволиб, ҳар-ҳар замонда бизларга қўл силки-тиб, деразаларни бўяб чиққанди. Онам ана шунақа фидойи аёл эдилар.

– Сен ўша қўлни излаб кўргин. Томас топиб бер, деб қўймапти, мен эса ишга боришим керак.

– Тунги сменагами?

– Ҳа, соат ҳам беш ярим бўлиб қолди.

– Соат энди тўрт ярим бўлди, – дедим соатга қараганча.

Дадам ёстиқ тагидан қўлларини чиқариб, соатга ишон-қирамай қараб қўйди.

– Унақада нимага бунча барвақт қайтдинг?

Мен унинг саволини тушунмагандай, бошимни чайқай-чайқай ошхонага ўтиб кетдим.

Бобом креслода ўтирганча, судоку ечишни машқ қиларди. Унга қарайдиган патронаж ҳамширанинг айтишича, бу маш-гулот инспекторга чалинганларнинг фикрини жамлаш учун

фойдали эмиш. Мендан бошқа ҳеч ким бобомнинг катакларга тўғри келган рақамларни қўйиб чиқишини сезмасди.

– Салом, бобожон!

У бошини кўтарди ва жилмайиб қўйди.

– Чой ичасизми?

У бош чайқади ва оғзини очди.

– Бирор совуқроқ нарса берайми?

Бобом бош ирғади.

Мен музлаткич эшигини очдим.

– Олма шарбати йўқ экан, – дедим олма шарбати анчагина қимматлигини эслаганча. – «Райбина» қалай?

Бобом бош тебратиб, буни ҳам рад қилди.

– Сув-чи?

– Майли, – дея бош ирғади бобом ва мен стаканни узатганимда «рахмат»га ўхшаш сўзни минғирлаб қўйди.

Ойим саватга яхшилаб тахланган кийимларни кўтариб ичкари кирди.

– Булар сеникими? – деди бир жуфт пайпоқни қўлига олиб.

– Катринаники, шекилли.

– Мен ҳам шундай деб ўйловдим. Ранги ғалати. Менимча, дадангнинг гунафша пижамасини ранги урган бўлса керак. Эрта қайтибсан? Бирор жойга бормоқчимисан?

– Йўқ. – Крандан бир стакан сув қўйиб ичдим.

– Патрик кечқурун келадими? У боягина қўнғироқ қилганди. Сен соткангни ўчириб қўйганмисан?

– Йўғ-а.

– У айтдики, меҳмонхонага жой буюртма қилиб қўярмиш. Даданг телевизордан ниманидир кўрибди. Грециянинг қайси оролига борасизлар, ўзи? Ипсосами? Калипсосами?

– Скиатосга.

– Ҳа, ўша жойга. Яна интернетдан меҳмонхонани яхшилаб текшириб кўр. Даданг иккиси тушдаги янгиликларда ниманидир кўришибди. Айтишларича, арзон нархли меҳмонхоналарнинг ярими ҳали битмаган қурилишлар экан. Бориб кўрганингдан кейин биларкансан. Дадаси, чой ичасизми? Наҳотки Лу чой қўймаган бўлса?

Ойим чойнакни тоққа улаганча, менга қаради. Чамаси, шу пайтгача индамай ўтирганимни энди пайқади.

– Ишларинг жойидами, қизим? Рангингда қон йўқ.

У қўлларини узатди ва худди мен йигирма олти ёшдамас, ундан ҳам кичикинадек, кафтларини пешонамга қўйди.

– Биз ҳеч қаёққа бормасак керак.

Ойимнинг қўллари қотиб қолди. Бироқ кўзлари синовчан боқиб турарди.

– Пат билан аразлашиб қолдингми?

– Ойи, унақа эмас...

– Мен ҳаётларингга аралашмайман. Умуман, сизлар қачондан бери биргасизлар. Орадан гап қочиши – бўлиб турадиган нарсаси. Бизлар ҳам отанг билан...

– Мен ишимдан айрилдим, – овозим бўшлиқда осилиб қолди. Кичкина хонада улар айтиб бўлинганидан кейин ҳам, узоқ пайтгача ловуллаб турарди.

– Нима?

– Фрэнк қаҳвахонасини ёпаяпти. Эртадан бошлаб. – Мен йўл бўйлаб, бекатдан юз саксон қадам ғижимлаб келганим сабабли ҳўл бўлиб кетган конвертни узатдим. – У менга уч ойлик маошимни олдиндан тўлади.

Ўша куни ҳам қолган барча кунлардек бошланди. Барча танишларим душанбани ёмон кўришади, аммо мен мустасноман. Менга «Сарёғли кулчалар» қаҳвахонасига сахармардондан келиб олиш, кўмир чўғида ишлайдиган катта сув қайнатгични ёқиш, орқа ҳовлидан сутли ва нонли қутиларни ташиб келиш, хуллас, очилишгача Фрэнк билан лақиллашиш ёқарди.

Дудланган гўшт ҳидига тўйинган иссиқ ва дим тафт, эшик очилиб-ёпилганида кириб келадиган сарин ҳаво, сокин гурунглари, ҳаммаёқ тинчиганда эса Фрэнкнинг бурчакда турадиган радиосининг ғўнғиллаши жуда ёқарди. Қаҳвахонамиз у қадар башанг эмасди – деворларини қалъали тепалик манзараси безаб турар, столлар кўҳна урфдаги пластик билан қопланган. Кейинчалик пайдо бўлган шоколадли батончиклару, ширинкулчаларни айтмаса, таомлар тури мен ишга келганимдан бери деярли ўзгармаган эди.

Менга ҳаммасидан ҳам мижозлар ёқарди. Ҳар тонг кирадиган ва Фрэнкдан гўштнинг қанақалигини инжиқланиб сўраганча, жонидан тўйдирадиган водопроводчилар Кев ҳамда Анжелого гап йўқ эди. Сочлари оқариб кетганлигидан Момақаймоқ Хоним лақабини олган кекса кампир, душанбадан пайшанбагача тухум қўшиб қовурилган картошка буюртма қилгач, бепул газеталарни эринмай ўқиб, икки финжон чойни майдалаб ўтирарди. Мен уни гапга солишга ҳаракат

қилардим. Назаримда, кун бўйи у билан мендан бошқа ҳеч ким гаплашмасди.

Қалъага бориш ва қайтишда қаҳвахонамизга бош суқиб ўтадиган сайёҳлар, мактабдан қайтаётган ўқувчилар галаси, кўчанинг у бетидаги офиснинг кунда-шундалари, «Сарёғли кулчалар»даги таомларнинг калорияси ҳақидаги маълумотларни сув қилиб ичиб юборган сартарош қизлар – Нина ва Шерилар ҳам ёқарди. Ҳаттоки ҳафтада камида бир маротаба қайтим масаласида жанжаллашиб турадиган, ўйинчоқлар дўконининг малласоч соҳибаси сингари ёқимсиз мижозлар ҳам ғашимни келтирмасди.

Мен столлар атрофида муносабатларнинг қандай боғланиши ва узилишини, ажрашган эр-хотинлар болаларини қандай айирбошлашларини; уйда қозон бошида туришдан нафратланадиган ота-оналарнинг бу ерда енгил тортишларини, қовурдоқ еганча, таъқиқланган лаззатга берилган нафақахўрларни кузатардим. Инсониятнинг бутун ҳаёти кўз олдимдан ўтар, мижозларнинг аксарияти менга бир-икки оғиз гап отар, буғ чиқариб турган чойдан ҳўплаганча, ҳазил қилишарди. Дадам мени ҳар қандай дамда бирор аҳмоқона гап айтиб қўйишимни кўп таъкидласа-да, қаҳвахонада бунга ҳожат йўқ эди.

Мен Фрэнкка ёқардим. У табиатан жуда ювош киши бўлиб, қаҳвахонага жон киритиб турганимни кўп айтарди.

Аммо ўша куни тушликдаги югур-югурлар тинганидан кейин, бир неча дақиқага сокинлик ҳукмрон бўлган пайт, Фрэнк қўлларини пешбандига артганча, плиталар ортидан чиқиб келди ва эшикдаги «Ёпиқ» деган ёзувни чаппа қилиб, кўчага қаратиб қўйди.

– Йўқ-йўқ, Фрэнк, тегажожлик қилишни ҳаёлингга келтирма! – мен Фрэнкка шу маънода қараганимда, у жилмайиб турарди. – Наҳотки мен қанддонларга адашиб, яна туз солиб қўйган бўлсам?

У қўлларида идиш артадиган сочиқни ғижимлар, нимадандир хижолат тортаётганга ўхшарди. Кейин қўли билан менга ўтиришни таклиф қилди.

– Кечирасан, Луиза, мен Австралияга қайтмоқчиман. Отам бетоб эмиш, – деди ва масаланинг моҳиятини очиш учун қўшиб қўйди, – ундан кейин қалъадагилар хусусий қаҳвахоналарини очишмоқчи. Девордаги эълонни кўрмадингми?

Чамаси, бу гапдан менинг оғзим очилиб қолган бўлса ке-

рак. Кейин Фрэнк менга пулли конвертни узатди ва мен бунинг нималигини сўрашга улгурмай, ўзи жавоб қайтарди.

– Тўғри, сен билан ҳеч қандай расмий битим ёки шунга ўхшаш шартнома тузмаган бўлсак-да, сен учун ғамхўрлик қилишни лозим топдим. Бу ерда сен учун уч ойлик маошни олдиндан бераяпман. Биз эртадан ёпиламиз.

* * *

– Уч ой! – дадам тутақиб кетди, ойим эса қўлимга шакарли чой тутқазди. – Агар қизимизни олти йилдан бери унинг қаҳвахонасида тер тўкканлиги ҳисобга олинса, бу ҳақоратдан бошқа нарсамас.

– Бернард! – ойим Томас тарафга ишора қилганча, дадамга танбеҳона назар ташлади.

Ота-онам мактабдан қайтган Томасга Катрина ишдан келгунича қараб туришарди.

– Энди бу нима қилади? Шу бугунга келиб айтиши нима-си? Нега олдинроқ айтмади!

– Энди... бирорта иш топа қолади.

– Ҳеч қандай иш тополмайди, Жози, буни мендан ҳам кўра яхши биласан. Ҳозир ҳамма жойга танглик ин қурган бўлса.

Ойим бирор гап айтишдан олдин диққатни жамлаб олмоқчидек, кўзларини юмиб олди.

– У ақлли қиз. Бирор йўлини топади. Хизмат варақаси ҳам бинойидай. Фрэнк унга яхшилаб тавсиянома ёзиб беради.

– Ҳа, энг яхшисини... «Луиза Кларк нонга ёғни яхшилаб суртади ва эски чойнакларни эплаб ишлатади».

– Дада, қўллаганингиз учун катта раҳмат, сизга!

– Мен нима дедим?

Мен дадам нимадан хавотир олаётганининг боисини англаб турардим. Улар менинг маошимга қараб қолишганди. Катрина гул дўконида ҳеч қанча пул ололмасди. Ойим хаста бобомга қараб ўтиргани учун, бирор ишга жойлашолмас, бобомнинг нафақаси эса тобора камайиб бораётганди. Дадам эса мебел фабрикасидаги ишидан доим хавотирланиб яшарди. Унинг бошлиғи кўп ойлардан бери корхонада қисқартириш кутилаётганлигини таъкидлаб келарди. Уйда қарзлар ва кредит карточкалари билан нимадир қилиш ҳақида пичирлашишгани-пичирлашишган эди. Икки йил бурун дадамнинг машинасини суғурта қилинмаган ҳайдовчи уриб юборди ва ота-онамнинг молиявий аҳволи касодга учрашига шунинг

ўзи етарли бўлди. Менинг мана шу топаётган озгина маошим хўжалигимизнинг асосий даромади бўлиб, бир ойга учма-уч етиб турарди.

– Кел, подадан олдин чанг чиқармайлик. Эртага меҳнат биржасига борсин, қанақа иш таклиф қилишларини билсин. Пуллар эса ҳозирча бор. – Ота-онам худди мен бу ерда йўқдек маслаҳатлашишар эди. – У ақлли қиз. Сен ақлли қизсан-ку, тўғрими, азизам? Машинисткалик курсига қатнашиши ҳам мумкин. Офисда иш топса бўлар?

Мен жимгина ўтирар, ота-онам эса менинг бунчалар камтарин малакам билан яна қандай иш топишим мумкинлигини муҳокама қилишарди. Фабрика ходимаси, тикувчи-мотористка, югурдак қиз. Бутун кун бўйи мобайнида эндигина йиғлагим келганди. Томас катта-катта кўзларини мендан узмас, кейин эса ивиб қолган печенъесининг ярмини менга узатди.

– Раҳмат, Томми, – дедим ва печенъени оғзимга солдим.

* * *

У худди ўйлаганимдек, спорт клубида эди. Душанбадан пайшанбагача, худди жадвалдагидек. Патрик ё тренажёр залида машқ қилар, ёки прожектор нурлари билан чароғон стадионда айланганча, чопиб юрарди. Мен совуқдан қўнишган кўйи пастга тушиб бордим ва у яқинлашиб қолганида, мени пайқаши учун қўлларимни силкидим.

– Кел, бирга югурамиз, – у нафаси тикилганча, таклиф қилди. Унинг нафаси оғзидан буғга айланиб чиқарди. – Яна тўртта айланиш қолди.

Бир сония иккиланиб турдим-да, у билан ёнма-ён югура бошладим. Фақат мана шу ҳолатдагина Патрик билан гаплаша олардим. Мен бисотимдаги югуришга ярайдиган ягона ферузаранг боғичли пушти кроссовкада эдим.

Бугунги кунимни уйдагиларга фойда келтириш ҳаракатида ўтказдим. Бир соатлар олдин онамнинг атрофида ўралаша бошладим. Ойим ва бобом ўз ишлари билан банд бўлиб, менинг борлигим уларга халал бераётганди. Дадам бу ойда тунлари ишлагани учун ухлаб ётар, уни безовта қилиш мумкин эмасди. Мен хонамни тартибга келтирдим ва телевизор овозини чиқармай томоша қиларканман, ҳар-ҳар замонда куппа-кундузи уйда нима қилиб ўтирибман, дея ўзимни қийиб, кўксимда чидаб бўлмас оғриқни ҳис қилдим.

- Тўғриси, келишингни кутмагандим.
- Уйда ўтириш жонимга тегди. Кўнгил ёзиш учун бирор жойга борармиз, деб ўйладим.

Патрик менга кўз қирини ташлади. Унинг юзида юқагина тер пардаси ялтираб турарди.

- Қанча тез янги иш топсанг, шунча яхши бўларди.
- Ишсиз қолганимга энди йигирма тўрт соат бўлди. Пичагина бахтсиз ва шалвираган бўлиб турсам нима қипти? Ҳеч бўлмаса, шу бугун?

- Ҳамма нарсага яхши томондан қара. У ерда бир умр ишламаслигингни ўзинг ҳам яхши билардинг. Сен олға ҳаракат қилишинг керак.

Патрикни икки йил бурун стортфолдлик энг яхши тадбиркор, деб топишганди ва ҳалигача у бундай шарафдан ўзига келолмайди. Бу вақт оралиғида қирқ мил атрофдаги мижозларга хусусий машғулотлар таклиф қилувчи, ишдаги ҳамкори Малла Пит пайдо бўлди ва пули аста-секин узиладиган иккита фирма фургонларига эга бўлишди. Бундан ташқари, унинг офисида оқ доска бўлиб, Патрик унга қора маркерда қўлга киритилиши тахмин этилаётган даромадларни то кўзланганига етмагунича, бир неча бор тўғрилаб, ўчириб ҳам ёзиб чиқарди. Мен бу ҳисобларнинг воқеликка қанчалар тўғри келишига шубҳа қилардим.

- Лу, ишдаги қисқартиришлар инсон ҳаётини ўзгартириб юбориши мумкин, - у айланиш кўрсаткичини билиш учун соатига қаради. - Нима билан шуғулланмоқчисан? Қайта тайёргарликдан ўтиш ҳам мумкин. Айнан сенга ўхшайдиганларга субсидиялар берилади.

- Менга ўхшайдиганларга?

- Янги йўлларни излайдиганларга. Ким бўлмоқчисан? Косметолог бўлсанг-чи? Сен жуда хушбичимсан, - у ўхшатиб мақтагандек, йўл-йўлакай биқинимга туртиб қўйди.

- Ўзинг яхши биласан-ку, сув, совун ва шампундан бошқасини билмайман.

Патрикнинг жаҳли чиқа бошлади.

Мен орқада қола бошладим. Югуришни ўлардай ёмон кўраман. Айниқса, орқада қола бошлаганимда. Патрикнинг тезлигини сусайтирмаётгани янада аламимни келтираётган эди.

Кулоқ соя... Сотувчи. Котиба. Кўзгалмас мулк сотиш бўйича агент. Яна билмадим. Балки сен бирор касбнинг бошини тутишни хоҳламоқчидирсан?

Аммо мен хоҳламаётгандим. Менга қаҳвахонада ишлаш ёқарди. «Сарёғли кулча» ҳақида дунёда нималар дейишларини билиш ва унга келадиган кишиларнинг ҳаётини кузатиш менга ёқимли. У ерда ўзимни яхши ҳис қилардим.

Нолишни бас қил, қизалоқ. Сен бу ишни амалга ошира оласан. Барча энг яхши тадбиркорлар ишни қуйидан бошлаган. Масалан, Жеффри Арчер. Яна Ричард Брэнсон. – У тезликни ошириш кераклигини таъкидлаган каби кифтимга уриб қўйди.

– Уша Жеффри Арчер бирор марта чой учун кулчаларни ковуришдек ишидан айрилмаган бўлса керак. – Менинг нафасим тикилиб қолди. Қўлларимни тиззамга таяганча, тўхтаб қолдим.

Патрик ўғирилди ва орқамачасига югураркан, унинг овози ҳаракатсиз муздек ҳавода суза бошлади.

– Айрилганида нима... Мен фақат ёрдам бермоқчиман, ҳолос. Эртага яхшилаб кийиниб, меҳнат биржасига борасан. Ёки хоҳласанг, мен билан бирга ишлашни ўргатаман. Анча даромадли ишлигини биласан-ку. Ҳордиқ чиқаришга келсак, хижолат бўлма. Пулини ўзим тўлайман.

Мен унга жилмайиб қўйдим. Патрик менга ҳаводан бўса жўнатди ва унинг овози бўм-бўш стадионда акс-садо берди.

– Оёққа туриб олганингдан сўнг қайтарарсан.

* * *

Мен ишсизлик учун нафақага илк бора ариза топширдим. Қирқ беш дақиқалик суҳбатга кирдим, кейин гуруҳли мулоқотда иштирок этдим. У ердаги йигирматача эркагу аёлларнинг ярми менга ўхшаб ўзини йўқотиб қўйгандек ўтирса, қолган ярми бу ерга тез-тез келиб турганларидан бўлса керак, беғам ва бепарво эдилар.

Қилган ҳаракатларим зое кетмай, касал бўлиб қолган ходимнинг ўрнига бир муддат товуқхонада тунги товуқбоқар бўлиб ишладим ва бир неча ҳафта ичида қўрқинчли тушлар кўрадиган бўлиб қолдим. Икки кун вақтим электр билан ишлашни ўргатувчи, уй консултантлиги семинарига кетди. Аммо бу иш билан улар соддадил кексаларнинг электр таъминловчисини, бошқасига алмаштиришга мажбур қилишларини сезиб қолдим. Менинг «консультантим» бўлмиш Саидга бу ишни зинҳор қилмаслигимни айтиб қўйдим.

Икки ҳафта тез таомланиш ресторанида ишладим. Фирма

кийимларидан сочларим электрланиб қолса-да, иш соатлари мени қониқтирарди. Аммо «Сизга ёрдам бера оламанми?» ва «Буюртмангизга каттароқ картошка қўшсак майлими?» каби «ясама хушмуомилалик» билан чиқишишнинг иложи йўқ эди. Пончиклар бўйича мутахассис қиз мени тўрт ёшли қизча билан бепул ўйинчоқларнинг фойда-зарари ҳақида гаплашиб турганимиз устида кўриб қолиб, раҳбариятга чақиб берди ва мени ишдан бўшатишди. Ўзимни оқлашнинг иложи йўқ эди.

Натижада мен тўртинчи суҳбатга кирдим. Саид мониторинг «бандлик» имконларини излаш билан овора эди. Қанчадан-қанча умидсиз номзодларни ишга жойлаган Саиддек ҳаётсевар кимса ҳам аллақачон чарчаб қолгандек кўринарди.

– Химмм... Сиз шоу-бизнес биан шуғулланишга қандай қарайсиз?

– Нима, циркка қизиқчилар керак бўлиб қолдимми?

– Унчалик ҳам эмас. Шу-у, таёқни айланиб ўйнайдиган раққосаларга талаб бор экан.

– Менимча, ҳазиллашаяпсиз-ов, – дея қошларимни чимирдим.

– Меҳнат шартномаси тузмасдан ҳафтасига ўттиз соатдан иш. Чойчақаси ёмонмас.

– Тушунишимча, менга бегоналар олдида нимяланғоч юришни маслаҳат бермоқдасиз, шундайми?

– Сизнинг ўзингиз айтдингиз-ку, ҳар қандай одам билан чиқишиб кета оламан деб. Ундан кейин сизга театрбоп... кийинишлар ёқади. – У ялтироқ колготкаларимга кўз қирини ташлади.

Уни кийганимда менга бардамлик бахш этишини умид қилгандим. Томас ҳам нонушта пайти «Сувпариси»даги куйларни минғирлаб ўтирувди.

Саид клавиатруда бир нарсаларни тергилади:

– «Катталар учун» махсус телефон линиясида иш бор экан? – (Мен унга еб қўйгудек қарадим) – Ўзингиз одамлар билан гаплашишни ёқтираман дегандингиз-ку, – у кифтларини қисди.

– Йўқ. Нимяланғоч официантка ҳам керакмас. Уқаловчи ҳам. Веб-камера ходималиги ҳам керакмас. Саид, изланг, изланг. Сизда дадамнинг юрагини ёрмайдиган бирорта иш топилиши керак.

Назаримда, унинг бошини берк кўчага киритиб қўйгандим.

– Биз суринма иш жадвалли савдо имкониятларини кўриб бўлдик.

– Тунда пештахталарга товарни ёйиб чиқадиганлар-чи?
– бу ерга келавериб, уларнинг тилида гапиришни ўрганиб қолгандим.

– Унақада сиз кутувчилар рўйхатига тушиб қоласиз. Бу ишни кўпроқ ўқувчиларнинг ота-оналари танлашади, – деди у гуноҳкорона оҳангда ва яна экранга термилди. – Бизда фақат энагалар қолди, холос.

– Қарияларнинг орқасини тозалашми?

– Луиза, афсуски, қолганларига сизнинг малакангиз етишмай турибди. Қайта тайёргарликдан ўтмоқчи бўлсангиз, мен сизни бажонидил ишончли йўлга солиб юбораман. Катталар учун ўқув марказида кўплаб курслар мавжуд.

– Аммо Саид, биз буни аллақачон муҳокама қилиб бўлгандик. Бу ҳолда мен ишсизлик бўйича нафақадан қуруқ қоламан, шундайми?

– Шундай.

Биз бир муддат жимгина ўтирдик. Мен иккки алиф қомат қоровул турган эшик тарафга қараб қўйдим. Қизиқ, улар бу ишини меҳнат биржаси орқали топишганмикин?

– Саид мен кексаларга қарашга нўноқман. Инсультга чалинган бобом ҳозир бизникига кўчиб ўтган, у билан ҳеч келиша олмаяпман.

– Демак, сизда кексаларга қарашга тажриба бор экан-да!

– Унчаликмас. Тўғриси, унга ойим қарайди.

– Бўлмаса, бу ишни ойингизга тавсия қилсак-чи?

– Унақада бобомга ким қарайди? Менми? Буни бобомнинг ўзи ҳам хоҳламаган бўларди. Бирорта қаҳвахонада иш йўқмикан?

– Ҳозирча, Луиза, сизга иш таклиф қиладиган бирорта қаҳвахона қолмади. Излаш доирасини кенгайтирсак-чи?

– Ўзингиз шаҳарга бор-йўғи тўртта автобус келиб-кетишини яхши биласиз. Сиз сайёҳлик автобусининг қатнаш жадвалини аниқлашимни топширгандингиз, эсингиздами? Мен станцияга қўнғироқ қилдим ва у фақат кечки бешгача қатнашини айтишди. Ундан ташқари у оддий автобуслардан икки баробар қиммат тураркан.

Саид ўзини стулнинг суянчиғига ташлади:

– Луиза, бу босқичда сиз жисмонан соғлом киши сифатида ишсизлик нафақасини олишингиз учун...

– ...иш топишга ҳаракат қилаётганимни намоиш қила олишим керак. Мен буни биламан.

Саидга мен ишлашни қанчалар кучли хохлашимни қандай тушунтирсам бўлади? У менга аввалги ишим қанчалар етишмаётганлигини тасаввур қила олармикин? Мен учун ишсизлик шу пайтгача верфлар ва автомобиль фабрикаларига боғлиқ равишда, янгиликларда такрорланаётган оддийгина тушунча эди. Мен ишни худди кесиб ташланган мучани соғингандек, доимий равишда соғинардим. Ишни йўқотиш бу нафақат пул ва келажакка доир хавотирларгина эмас, ўзингни ҳеч нарсага ярамайдиган яримта, бефойда инсон сифатида ҳис қилиш ҳам эди. Эрталаблари туриш кундан-кунга оғирлашади. Сенга қанчалар яқин-йироқлигидан қатъий назар, собиқ ҳамкасбларингни соғина бошлайсан. Катта кўчада кетаётиб, бирор таниш чехрани учратиб қолишингни ўзи бахтдек туюлади. Мен ўзим каби кўчада бемақсад витриналарга анграйиб юрган Момоқаймоқ Хонимни кўриб қолганимда, уни кучоқлаб олишдан ўзимни аранг тийганман.

Саиднинг овози мени хаёлларимдан суғуриб олди:

– Мана! Бу иш сизга тўғри келиши керак. – (Мен компьютер мониторида қараш учун чўзилдим). – Ҳозиргина келиб тушди. Энагалик иши экан.

– Мен сизга айтдим-ку, кексалар билан...

– Бу кексалармас. Бу хусусий уйда... Уйга қаровчи керак экан ва сизнинг уйингиздан тўрт чақирим масофада. «Мажруҳ киши учун энага ва қаровчи керак». Сиз машина бошқара оласизми?

– Ҳа, фақат яна артиб-суртиш бўладиган бўлса...

– Буни керак эмас, шекилли. – Саид экрандаги ёзувларни ўргана бошлади. – Унда квадриплегия, яъни тўрт мучаси ҳам фалаж экан. Кундузи қаровчининг вазифасига овқатлантириш ва ёрдам бериш кираркан. Сиздан уни шаҳарда айлантириш ва оддийгина ишларда ёрдам беришингиз талаб қилинади, холос. Ў! Яхшигина пул таклиф қилишяпти! Энг паст маошдан сал кўпроқ. Суҳбатга борасизми?

Бунинг жавобини иккимиз ҳам билиб турардик. Мен сумкамни олдим ва уйга қайтдим.

– Ё худо, – деди отам. – Қандай даҳшат! Йигит ёшидаги одам мажруҳлар аравачасига михланиб қолган-у, бизнинг Лу эса унга қаровчиликка ёлланса.

– Бернард! – ойимнинг жаҳли чикди.

Ортимдаги бобом эса чой ича-ича хи-хиларди.

Мен унчалар ҳам аҳмоқ эмасман. Буни аниқлаб оладиган пайт келди. Ўзингдан кичик синглинг ўқишда илгари интилиб, сен билан бир синфда ўқиса ва тезда бир синф юқорилаб кетса, ўзингнинг ақлий қобилиятинг ҳақида ўйлаб қоларкансан.

Катрина мендан ўн саккиз ойга кичик, аммо калласи яхши ишларди. Мен ўқиган китобларни у аввалроқ ўқиб чиққан ва мен тушлик пайти билимимни намойиш қилиш учун тилга олган нарсаларни аллақачон билиб бўларди. У мен биладиганлар орасида имтиҳонларни чин дилдан севадиган ягона одам эди. Менинг яхши кийинишимнинг бош сабабчиси ҳам синглим, – деб биламан. Катрина доимо свитер ва жинсида юрарди. Унинг наздида чиройли кийиниш бу – дазмолланган жинсида юриш эди.

Дадам хаёлимга келганини айтаверганим учун, менга «Фигура», дея лақаб қўйганди. Унинг айтишича, мен ҳеч қачон кўрмаган Лили холанинг ўзи эмишман. Сени ўзинг сира кўрмаган одамингга ўхшатишлари жуда ғалати. Мен зинадан бинафша тусли этикчаларда тушиб келаётганимни кўрган дадам ойимга имо қилганча: «Лили хола ва унинг бинафшаранг этиклари эсингдами?» – дер, ойим эса бурнини жийирганча, қикирларди. Ойим кийиниш услубимни тушунмаганини сездирмаслик учун мени «шахс», деб атарди. Ўсмирликдаги ўтган қисқагина вақтни истисно қилганда, мен ҳеч қачон Катрина ёки бошқа қизларга ўхшашни хоҳлаган эмасман. Ўн тўрт ёшимга қадар менга кўпроқ ўғил болалар кийими маъқул келарди. Ҳаммага ўхшашга ҳаракат қилишнинг нима кераги бор? Менинг бўйим пастгина, тим қора сочли ва даданинг айтишича, фаришта юзлиман. Бари бир мени ҳеч ким «хурлиқо», демасди. Менда жозиба етишмасди. Патрик менга тегажаклик қилмоқчи бўлганида: «жуда кетворгансанда», – дерди, холос. Биз етти йилдан бери учрашиб юрардик.

Йигирма олти ёшга кирган бўлсам-да, ҳали ўзимни тўлиқ билмасдим. То ишимни йўқотмагунча, ҳеч нарса ҳақида тузукроқ ўйламабман ҳам. Патрикка турмушга чиқиш, унга

болалар туғиб бериш, ота-онамникидан икки-уч кўча нарида яшашни истардим. Ғалати услубдаги кийим-кечакларим ва пастаккина бўйимдан бўлак, бошқалардан ажралиб турадиган жойим йўқ эди. Мени учратиб қолсангиз эътиборингизни тортмаслигим табиий бўларди. Оддий ҳаёт кечирадиган оддийгина қиз эдим. Бу мени тамомила қониқтирарди.

– Суҳбатга сипороқ кийиниб боргин, – талаб қилди ойим. – Ҳозир ҳар балони кийиб олишяпти.

– Қизик, ногирон бир одамни қандай кийимда овқатлантиришнинг нима фарқи бор.

– Қаршилиқ қилма.

– Нима, энди янги кийим сотиб олайми? Ҳали ишга олишадими-йўқми...

– Меникини кийиб боришинг мумкин, уни яхшилаб дазмоллаб бераман. Ундан кейин сочларингни қўнғироқ қилмасдан, текислаб тараб олсанг – янаям яхши.

Ойим билан тортишиш бефойда эди. Дадамгаям қаттиқ тайинлашган шекилли, торгина юбкада бир амаллаб уйдан чиққанимни кўриб, бурро тилини ишга солмади.

– Яхши бор, азизам, – дадамнинг лабларини чети майсдек титрарди. – Омадингни берсин! Кўринишинг жуда... сипо. Кўз тегмасин.

Мени ойимнинг юбкасини кийиб олганим ва унинг йигирма йиллар бурунги урфга тегишли экани ҳамда шунчаки жуда торлиги хижил қиларди. Юбканинг камари қорнимни сиқиб турарди. Шунинг учун эгнимга қўшбортли пиджакни кийиб олдим. Дадам ойимни бекорга қамишга ўхшатмаган экан.

Автобусда босиб ўтилган озгина масофа ҳам кўнглимни айнитди. Мен ҳеч қачон ишга кириш учун суҳбатдан ўтмагандим. «Сарёғли кулчалар» қаҳвахонасига ҳам Катрина билан бир кунда иш топаман, дея гаров боғлашганим учун ишга киргандим. Мен қаҳвахонага кириб, Фрэнкдан шунчаки сизларда иш борми, деб сўрадим. Қаҳвахона янги очилгани сабаб мени бажонидил ишга қабул қилди.

Энди ўша кунларни ёд оларканман, иш ҳақи масаласида гаплашганмизми-йўқми, эслолмайман. Фрэнк ҳафтабай иш ҳақимни айтди ва мен рози бўлдим. У иш ҳақимни йилда бир маротаба мен сўрамоқчи бўлиб юрганимдан ҳам кўпроққа оширганини айтарди.

Айтгандай, суҳбатда нималарни сўрашаркин? Бу ногирон кимсани овқатлантириш, ювинтириш деганларидай... Саид-

нинг айтишича, унинг бошқа бир эркак энагаси ҳам бўлиб, бунақа ишлар унинг зиммасида эмиш. Унда менга нима иш қолади? Булар ҳали номаълум. Тасаввуримдаги ногироннинг оғзидан оққан сўлагини артганча, хушмуомалалик билан: «Бир финжон чойга нима дейсиз?» – дея сўрардим.

Бобом инсультдан тузала бошлаган кезлари ҳеч нарсани мустақил тарзда қилолмасди. Доим ойим қарашиб турарди.

– Сени онанг одаммас – фариштанинг ўзи! – дерди дадам.

Онам чурқ этмасдан ўз ишини қиларди. Мени эса бирор киши фаришта демаслиги тайин. Бобомга овқат сузиб, чой дамлаб беришим мумкин эди, аммо қолган ишларнинг барини ойим бажарарди. Мендан иккинчи онам чиқиши қийин-ов...

Гранта-хаус Стортфолд қалъасининг бошқа тарафида, ўрта асрлардан қолган деворлар ёнида, тўрттагина уй ва Миллий трест дўкони жойлашган ҳудудда эди. Мен бу уйнинг ёнидан саноксиз марта ўтган бўлсам ҳам, унга дурустроқ эътибор бермаган эканман. Энди у тасаввуримдагидан анча каттароқ, кизил гиштдан кўтарилган уй эди.

Ҳовлидаги узундан-узун йўлакдан борарканман, ўзимни жудаям кичкинадек ва ғоятда ночор ҳис қилганимдан, эшик очилганида сесканиб ҳам кетдим.

Дарвозахонада мендан сал каттароқ қиз пайдо бўлди. У оқ шим ва худди тиббиёт ходимининг халатига ўхшаш блузка кийган, қўлтиғига эса пальто ва папкасини қистириб олганди. Ёнимдан ўтаркан, хушмуомалалик билан нафис жилмайиб кўйди.

– Келганингиз учун ташаккур, – ичкаридан овоз келди. – Албатта, сизга кўнғироқ қиламиз.

Эшикдан унчалар ёш бўлмаса-да, ғоятда дилбар, сочлари чиройли турмакланган бир аёл мўралади. Унинг кийган шими дадамнинг бир ойлик маошидан ҳам қимматроқ турарди.

– Мисс Кларк бўлсангиз керак?

– Луиза, – дедим ва худди ойим тайинлаганидек кўришиш учун қўл узатдим.

Ота-онамнинг айтишича, ҳозирги ёшлар кўришганда сираям қўл узатишмайди. Уларнинг замонида қўл силкишлар, ҳаводан бўса жўнатишлар хаёлига ҳам келмаган. Бу жувонга ҳам улар ёқмаслиги шундоққина кўриниб турарди.

– Ха. Яхши. Кириг. – Аёл тезда қўлимни бўшатди-да, юзимга синовчан назар солди. – Марҳамат, юраверинг. Мехмонхонада гаплашамиз. Мен – Камилла Трейнорман.

Жувон бугуннинг ўзида бугапларни жуда кўп қайтаргандай, жуда ҳорғин кўринарди.

Мен аёлнинг кетидан полдан шифтгача етган, қўштабақали деразаларга эга каттакон хонага кирдим. Салмоқли ва қалин пардалар қизил ёғочдан ишланган маҳобатли карнизлардан ергача осилиб тушган, ерга эса ғаройиб нақшли қимматбаҳо Эрон гиламлари тўшалганди. Хонада асалари муми ва жиҳозлар бўйи ҳукмрон эди. Ҳамма ёқда устига ўймакор қутичалар терилган, хушбичим столчалар қўйиб чиқилган. Трейнорлар чойли финжонини қаерга қўйишаркин?

– Демак, сиз меҳнат биржасидан келгансиз, топдимми? Ўтиринг!

Аёл қоғозлар солинган жилд билан овора бўларкан, мен хонани зимдан қарай бошладим. Уни мутлоқ бошқача, худди шифохонадаги каби тасаввур қилгандим. Бу ер эса бағоят қимматбаҳо меҳмонхонага ўхшар, эски пуллар, кўҳна ва севимли буюмлар ҳидига қоришиб кетганди. Буфетдаги кумуш чорчўпларга солинган суратлар анча олисда бўлганидан кимники эканлигини илғаб ололмас эдим. Аёл ҳужжатлар билан бандлигидан фойдаланиб, суратга яхшироқ назар ташлаш учун, жойимдан сурилганимни биламан... Торгина юбкамининг ёни чокидан кета бошлади. Уятдан лавлагим чиқиб кетди.

– Демак... мисс Кларк... сизда квадриплеглар билан ишлаш тажрибаси борми?

Мен чоки сўкилган жойни пиджагим билан тўсишга ҳаракат қилганимча, миссис Трейнорга ўтирилдим.

– Йўқ.

– Сиз энагалик билан анчадан бери шуғулланасизми?

– Иммм... Умуман олганда, мен ҳеч қачон энагалик қилмаганман, – дедим ва шу заҳоти қулоғим остида Саиднинг огоҳлантириши янграгандай, қўшиб қўйдим: – аммо бу иш қўлимдан келишига ишончим комил.

– Квадриплегия нималигини тасаввур қиласизми?

– Мажруҳлар аравачасига михланган кишини айтмоқчисиз-да?

– Шундай деса ҳам бўлади. Умуман олганда, квадриплегия даражаси ҳар хил бўлади. Бизнинг мисолимизда эса оёқларнинг тамоман фалажлиги, қўл ва бармоқларнинг қисман ҳаракатланиши назарда тутилади. Бу сизга қийинчилик туғдирмайдими?

– Менга-ку туғдирмас, аммо унга... – Мен табассум қилдим, бироқ миссис Трейнорнинг юзи аввалгидек қолаверди. – Кечирасиз... буни хоҳламагандим...

– Мисс Кларк, сиз машина бошқара оласизми?

– Ҳа.

– Қоидаларни бузмаганмисиз?

Мен бош тебратдим.

Камилла Трейнор қоғозига қандайдир қайдлар қўйди.

Юбкадаги чок сўкилиши тобора юқорилаб борарди. Бу кетишда юбкасининг бир ёни кесилган Лас-Вегас раққосаларига ўхшаб қолишим тайин кўринади.

– Ўзингизни яхши ҳис қиляпсизми? – миссис Трейнор менга синчковлик билан тикилди.

– Салгина терладим. Пиджагимни ечсам майлими?

У розилик билдирган каби бош ирғади.

– Рости гап, совуқдан кирганимгами, – дедим пиджагимни ечиб, белимга боғлаб оларкан. – Бу ер иссиқдай туюляпти.

Миссис Трейнор хужжатларни ўрганишда давом этди.

– Ёшингиз нечада?

– Йигирма олтида.

– Шундан олти йилини аввалги иш жойингизда ўтказгансиз.

– Ҳа. Сизда тавсияномамнинг нусхаси бўлиши керак.

– Ҳимм... – Миссис Трейнор тавсияномани кўздан кечириб, менга тикилди. – Аввалги иш берувчингиз ёзишича сиз: «оқкўнгил, яхши суҳбатдош ва ҳаётга кўрқ бағишловчи» экансиз.

– Ҳа, мен унга булар учун яхшигина тўлаганман.

Жувоннинг бир туки ҳам қилт этмади.

«Иш пачава!» – дея ўйладим.

Мени худди микроскопда ўрганишаётгандек эди. Бу яхшиликдан дарак бермасди, албатта. Ойимнинг булузкасини нимагаям кийдим. Оддийгина кўйлақда келавермайманми.

– Сизни бунчалар қадрлашган ишингиздан нега кетдингиз?

– Хўжайин қаҳвахонасини сотиб юборди. Тепалик пойидаги «Сарёғли кулчалар» қаҳвахонасини. Бўлмаса, у ердан сира кетмоқчи эмасдим.

Миссис Трейнор бош ирғади.

– Ҳаётдан нимани кутмоқдасиз?

– Қайси маънода?

– Мансаб пиллапоясидан юқориламоқчимисиз? Бу иш кейинги катта ишларингизнинг бир қисмими? Сизда рўёбга чиқармоқчи бўлган катта орзу, яъни мақсад борми?

Мен тамомила ўзимни йўқотиб қўйгандим.

– Мен... Жуда узоққа назар ташламоқчимасман. Ишимни йўқотганимдан бери. Шунчаки...– томоғим қуруқшаб кета бошлади. – Шунчаки яна ишласам дейман.

Қанчалар ачинарли минғирлаш. Нимани ишташингни билмай туриб ҳам суҳбатга келасанми? Миссис Трейнорнинг юз ифодасидан унинг шу ҳақда ўйлаётгани кўриниб турарди.

– Шундай қилиб, мисс Кларк. – У ручкани бир четга қўйди. – Нима учун мен сизни ишга бир неча йил квадриплегик билан ишлаган аввалги номзод қизнинг ўрнига олишим керак?

Мен унга бақрайганча қараб қолдим:

– Тўғриси, билмайман.

У жавобимни сукут билан қарши олди.

– Қарор чиқариш сиздан.

– Сизни олишимга лойиқ бирорта сабабни айтоласизми?

Кўз олдимда онамнинг юзи намоён бўлди. Уйга муваффақиятсиз ўтган навбатдаги суҳбат ва чокидан кетган юбка билан қайтиш фикри чидаб бўлмас даражада эди. Бу ерда соатига тўққиз фунтдан кўпроқ тўлашлари ваъда қилинганди.

– Энди... Мен тезликда ўрганаман, ҳеч қачон касал бўлмайман, уйим ҳам олисмас, тепаликнинг нариги тарафида, – мен елкаларимни ростладим. – Ундан кейин, мен анчагина кучлиман. Эрингизни ҳаракат қилишига бемалол ёрдам бераман...

– Эримга?.. Сиз эримгамас, ўғлимга қарашингиз керак.

– Ўғлингизга? – Киприкларимни пирпиратдим. – Э-э-э.. Мен оғир ишдан кўрқмайман. Ҳар қандай одам билан тил топиша оламан... чойни яхши дамлайман... – Мен орадаги сукутни тўлдириш учун, тилимга келган ҳар қандай гапни тўкиб-сочардим. Мижозим бу аёлнинг ўғли эканлиги мени тамоман издан чиқариб юборганди. – Дадамнинг чойга унчалар хуши бўлмаса-да, сизни ишонтириб айтаман-ки, яхшигина дамланган чой ҳар қанақа кўнгилсизликни бир четга сура олади... – (Миссис Трейнорнинг нигоҳида ғалати учкунлар пайдо бўлди) – Кечирасиз, – нималар деб қўйганимни тасаввур қилганча, минғирладим. – Мен ўғлингизнинг параплегияси... квадриплегиясини бир финжон чой билан даволаса бўлади, демокчимасман.

– Мисс Кларк, бу шартнома доимий эмас, олти ойгалиги хақида огоҳлантириб қўйишим керак. Иш хақи ҳам... шунга мос равишда.

– Товуқхонадаги ишдан кейин, бу ер жаннатнинг ўзи-ку.

«Луиза, тилингни тийсанг-чи!» Лабларимни қимтиганча қолдим.

Аммо миссис Трейнор ҳардамхаёллигича қолди. У жилдни ёпди.

– Менинг ўғлим Уилл икки йил муқаддам йўл-транспорт ҳодисасига учраган. Унга кеча-кундуз қаров керак. Бунинг катта қисмини малакали тиббиёт биродари бажаради. Мен яқинда ишимга қайтдим, шунинг учун энага бу ерда кун бўйи қолиши, Уиллга қараши, чалғитиши, едириб-ичириши, азият чекмаслиги учун кўмак кўрсатиши лозим. – Камилла Трейнор кўзларини тиззаларига тикди. – Уиллнинг ёнида зиммасидаги ушбу маъсулиятни тўлиқ ҳис қиладиган одам бўлиши лозим.

Унинг ҳар бир сўзи ва айтилиш оҳанги менинг ахмоқлигимни таъкидлаб тургандек туюлар эди.

– Тушунарли. – Мен кетишга чоғланганча, сумкамни йиғиштира бошладим.

– Шундай қилиб сиз ишга киришишга тайёرمىсиз?

Бу шунчалар кутилмаган ҳол эди-ки, аввалига нотўғри эшитдим, шекилли, дея ўйладим.

– Нима?

– Тезроқ иш бошлашингизни хоҳлардик. Иш хақи хафтабай.

Бамисоли тилдан қолгандай эдим.

– Мени ишга олмоқчимисиз?

– Иш соатларингиз анча узун – эрталабки саккиздан кечки бешгача, баъзида эса ундан ҳам кечроққача. Тушлик та-наффус кўзда тутилмаган, қандайдир ярим соатлар, кундузги қаровчимиз Натан уни овқатлантиргани келган пайтларда.

– Сизларга... тиббиётга доир ҳеч нарса керакмасми?

– Уиллга тиббий қаровчилар етарли. Бизга ҳаётсевар... руҳи тетик энага керак. Ўғлимнинг ҳаёти оғир... унинг руҳини кўтарадиган... – Камилла Трейнор жим қолганча, фаранги де-разалар оша узоқларга тикилиб қолди. Бир оздан кейин менга ўғирилди. – Унинг руҳий ҳолати жисмоний ҳолати каби муҳим. Мени тушундингизми?

– Менимча, тушундим. Бирор форма кийишим керакми?

– Йўқ, ҳеч қандай формага ҳожат йўқ. – У менинг оёқларимга қаради. – Менимча, сал ёпикроқ кийим кийишингизга тўғри келади.

Мен кўзларим билан ёнимга қарадим ва белимга боғланган пиджагим сурилиб, чоки кетган юбкам очилиб қолганини кўрдим.

– Мени кечирасиз. Юбкамнинг чоки сўкилиб кетди. Ростини айтсам, бу менинг юбкам эмас.

Миссис Трейнор гапларимни эшитмаётганга ўхшарди.

– Айнан нималар қилишингиз кераклигини ишни бошлаганингизда тушунтираман. Ҳозир Уиллнинг аҳволи оғир, мисс Кларк. Унга тажрибангизу вазиятни тўғри баҳолай олишингиз ёрдам беради. Эртадан иш бошлашга тайёرمىсиз?

– Эртага? Сиз ўғлингиз билан ҳозир таништира олмайсизми?

– Уиллнинг бугун аҳволи яхшимас. Эртага танишсангизлар яхши бўларди.

– Майли. – Мен белимдаги ойимнинг пиджагини сиқиброқ боғладим. – Раҳмат Сизга! Эрталаб саккизда шу ерда бўламан.

* * *

Ойим дадамнинг чинни тарелкасига картошка солаётган эди. У иккитасини солган пайти, дадам ўртадаги катта идишдан яна иккитасини уларнинг ёнига қўшиб қўйди. Ойим яна уларни идишга қайтариб солди ва қўлидаги қошиқ билан дадамнинг қайта узатилган қўлига секингина уриб қўйди. Кичкина стол атрофида ота-онам, бобом, Катрина ўғли Томас билан ва ҳар чоршанба куни кечки овқатга келадиган Патрик ўтиришарди.

– Дада, – ойим бобом томонга ўгирилди. – Сенга гўштларни қиймалаб берайликми? Катрина, бобонгга гўштни қиймалаб бероласанми?

Катрина эгилганча, бобомнинг тарелкасидаги гўштни пичоқ билан майдалаб кеса бошлади. Бу тарафида ўтирган Томаснинг ҳам гўштини худди шунақа қилиб кесиб берганди.

– Лу, ўша йигитнинг тоза абжағи чиққанми?

– Қизимизнинг қўлига бунақангини ишонишмаса керак, – деди дадам.

Менинг ортимдаги телевизорда футбол берилаётган эди. Патрик ва дадам вақт-вақти билан оғзиларидагини чайнаганча, унга бақрайиб қолишарди.

– Менимча, бу жуда яхши вариант. У ўша ердаги кошо-налардан бирида ишлайди. Яхшигина оилада. Азизам, улар зодагонларданми?

Бизларнинг кўчада жамоат тартибини бузмаган ҳар қандай оила зодагон ҳисобланарди.

– Шунақа, шекилли.

– Сен таъзим қилишни машқ қилиб олгандирсан, – киноя қилди дадам.

– Сен уни кўрдингми ўзи? – Катрина олдинга эгиларкан, Томас тирсаги билан туртиб юборган шарбатни тутиб қолди. – Майиб эканми?

– У билан эртага танишаман.

– Жуда ғалати. Унинг билан кун бўйи бирга бўлишингни айтаман. Нақ тўққиз соат. Патрикни бир кунда бир кўрсанг-кўрасан, бўлмаса – йўқ.

– Бу унчалар қийинмас.

Қаршимда ўтирган Патрик ўзини эшитмаганга солди.

– У сенга тегажаклик қилишидан қўрқмасанг ҳам бўлади, – деди дадам.

– Бернард? – ойим унинг сўзларини шартта бўлиб ташлади.

– Мен ҳамманинг хаёлидаги гапни айтдим. Менга қара, Патрик! Луизангга бундан яхши бошлиқни топиш қийин-а?

Патрик жилмайди. Ойим қанчалар таклиф қилсалар ҳам, у картошка ейишни қатъий рад қилди. Бир ойча кейин ўтказиладиган марафонга тайёрланаётгани учун, ўзини углеводлардан тияётган экан.

– Сен имо-ишоралар тилини ўргансанг бўларди. Демокчиман-ки, у гапиролмаса, нимани хоҳлаётганини қандай биласан?

– Ойи, у соқовмас. – Бирдан ишли бўлиб қолганимдан ҳали ўзимга келолмаган, миссис Трейнорнинг нималар деганини ҳам тўлиқ эслолмасдим.

– У махсус гаплашиш аппаратидан фойдаланса керак, – деди ойим.

– Агар шунақа аппаратда гапиришса, эсим оғиб қолса керак, – деди Катрина лабини бурганча ва тақлид қилди. – Менга бир стакан сув беринг!

«Қандай ақлли калла, шунақа ақлли-ки», – деганди у ҳақда дадам. У бўлса айни ўқийдиган лайтида бола орттириб ўтирибди. Холбуки, оиламизда биринчилардан бўлиб уни-верситетга ўқишга кирганди, аммо Томаста хомиладорлиги

сабаб, охирги курсда ўқишни ташлади. Ойим ва дадам ҳали-ҳануз унинг оиламизни бой қилишига умид боғлаган. Гул сотиладиган ойнаванд будкадан эмас, ҳеч бўлмаганда, бирор обрўлироқ ишхонадан иш топишади.

– Унинг ногиронлар аравачасида ўтиргани – тилдан қолганини билдирмайди, – дея эътироз билдирдим.

– Аммо сен бари бир у билан яқин алоқада бўлишинг, лаблунжини артиб қўйишинг ва сув тутишингга тўғри келади.

– Бошқа нимаям қиламан. Буларнинг ҳеч қийин жойи йўқ.

– Буни Томаснинг иштонини тескари кийгазиб қўйган аёл айтаяптими?

– Фақат бир мартагина.

– Уч мартасидан иккитасида.

Мен руҳим баландлигини кўрсатиб қўймоқчидай, виқор билан кўзоқли ловиядан тарелкамга солдим.

Автобусда уйга қайтаётганимда ҳам бу хаёллар миямдан кетмади. Биз у билан нималар ҳақида гаплашамиз ўзи? У кун бўйи бошини қуйи солиб, менга тикилиб ўтираверса-чи? Ақлдан озиш ҳеч гапмас. У нимани хоҳлаётганини тушунмасам-чи? Менинг бировга қаровчилик қилишга нўноқлигим ҳаммага беш қўлдай аён эди. Шунданми, уйимиздаги бирорта тувакка экилган гул ёки уй ҳайвонлари ҳам жонланиб кетмасди. Уиллнинг қаттиққўл онаси доимо тепамизда туриб олса-чи? Миссис Трейнорнинг қатъий нигоҳини ҳис этиб, вужудим музлаб кетай деди.

– Патрик, сен нима дейсан?

Патрик сувдан ҳўплади ва кифтини қисди.

Деразага урилаётган ёмғир томчилари ювилаётган идишларнинг жаранги ичидан сезилар-сезилмас эшитилиб турарди.

– Иш ҳақиси ёмонмас, – деди дадам. – Ҳар ҳолда товукхонадаги ишдан кўра маъқулроқ.

Хонада бу гапни оммавий равишда ёқлаш садоси янгради.

– Жуда соз. Сенингча, янги ишимнинг фақат ўлик товукларни тергилаб юришдан бошқа яхши томони йўқ экан-да! – дедим дадамнинг гапидан асабим қўзиб.

– Иш орасида формангни тиклаб олишинг ва Патрик билан бирга персонал машқлардан дарс беришинг ҳам мумкин.

– Формамни тиклаб олишим ҳақида дейсанми? Раҳмат, дада, – мен яна битта картошкани олмоқчи бўлдим, бу фикримдан дарров қайтдим.

– Бунинг ёмон томони йўқ, – ойим бобомнинг идишига яна қайладан қуйди. – Фақат тилингга эҳтиёт бўл, оғзи жуда бўшсан!

– Яхшилар, мен эндигина иш топганимда, асабимга ўйнаманглар! – дедим зарда билан. – Аввалги ишимдан кўра бунисида яхшироқ тўлашади.

– Бари бир, бу вақтинчалик иш, – Патрик эътироз билдирди. – Отанг ҳақ. Бу иш билан бир пайтда формангни тикла. Озгина ҳаракат қилсанг бас, сендан яхши персонал мураббий чиқади.

– Мен персонал мураббий бўлмоқчи эмасман. Менга сакрашлар ёқмайди, – Патрикка ўз гапини қайтариб ташладим.

– Биз шунчаки ҳазиллашяпмиз, қизгинам! – деди дадам кўлидаги чойни кўтарганча. – Сени ишли бўлганинг гоят ажойиб. Биз жуда хурсандмиз. Ўз ишингни ўрганиб олганингда, улар сенга тамоман боғланиб қолишади.

— Бу флигелимиз. Бу ерда илгари отхона-миз бўларди, аммо биз бу жойда керакли барча нарсалар биринчи қаватдалигини ҳисобга олган ҳолда, Уиллга уйимиздан кўра шу ер қулай бўлишини англадик. Мана бу — меҳмонхона, Натан шу ерда тунаб қолишига асқотади. Бошида унинг тунаб қолишига эҳтиёж кўп бўларди, ҳозир эса камдан-кам ҳолларда керак бўлаяпти. — Миссис Трейнор ортига ўгирилмасдан ҳам йўлакдаги қатор эшикларни навбати билан очганча, изоҳ бериб бораркан, баланд пошналари плиткаларга тегиб, тақиллаган овоз чиқарарди. Афтидан, мендан талаб жуда жиддий бўладиган кўринарди. — Машинанинг калити мана бу ерда туради. Мен сизга суғурта очдирдим. Умид қиламанки, сиз бизга тўғри маълумотларни тақдим қилгансиз. Натан пандус қандай ишлашини кўрсатади. Аравача ғилдирагини тўғри жойлаштирсангиз бўлди, қолганини машинанинг ўзи бажаради. Ҳозирча... Уилл кўчага чиқишга унчалар қизиқмаяпти.

— Бугун анча совуқ, — дедим мен.

Миссис Трейнор гапимни эшитмаганга олди.

— Ўзингизга чой ёки қаҳвани ошхонада дамлаб олишингиз мумкин. Шкафда ҳамиша егулик бўлади. Ваннахона мана бу ерда...

У эшикни очди ва мен ванна устига ўрнатилган металл ва пластикдан ясалган қурилмага анграйиб қарадим. Душ остидаги майдонча очиқ бўлиб, ёнига ногиронлар ўриндиғи йиғиб қўйилганди. Бурчакдаги ойнаванд шкафчада плёнкага ўралган алланарсалар тартиб билан тахлаб қўйилганди. Уларнинг айнан нималигини бу ердан кўриб бўлмаса-да, дезинфекцияловчи ашёларнинг сезилар-сезилмас бўйи димоққа етиб келарди.

Миссис Трейнор эшикни ёпди ва мен томонга бир лаҳзага ўгирилди:

— Яна бир бор эслатаман, сиз ҳамма вақт Уиллнинг ёнида бўлишингиз шарт. Аввалги энага машинасини таъмирлатиш

учун, бир неча соатга ўзини қолдириб кетган ва Уилл унинг йўқлигида йиқилиб, жароҳат олган. – Бечора она томоғига тикилган қайғули хотирани қулт этганча, истар-истамас ютиб юборди.

– Мен ҳеч қаёққа кетмайман.

– Албатта, сизга дам олишингиз учун танаффуслар керак бўлади. Мен фақат айтмоқчиманки, унинг бир ўзини ўн-йигирма дақиқага бўлса ҳам қолдирмаслик керак. Жуда зарур бўлиб қолганда эса интеркомдан қўнғироқ қилинг, эрим Стивен уйдалигини айтиши мумкин, ёки менинг қўл телефонимга боғлансангиз яна ҳам яхши. Агарда сизга ҳордик кунлари керак бўлиб қолса, илтимос, олдиндан айтиб қўйинг. Ўрнингизга одам топиш осон эмас.

– Тушундим.

Миссис Трейнор коридордаги шкафни очди. Менинг назаримда, у қачонлардан бери ёдлаб олган нутқини яна қайтараётгандек эди. Менгача бу ерга қанчадан-қанча энагалар келиб-кетдидикин...

– Агар Уилл ўзига бирор машғулоти топиб олса, сиз хўжаликка фойдали бирор иш билан банд бўлинг. Кирлар ювишингиз, чангюткич ишлатишингиз, ҳатто чангларни артишингиз мумкин. Бу ер энди сизнинг ҳам уйингиз. Тозалаш воситалари чиганокнинг тагида. Мабодо Уиллнинг ёлғиз қолгиси келса, узоқлаб кетманг. У билан суҳбат қуришга қизиқарли мавзулар топа оларсиз, деб ўйлайман. Муносабатларингиз қандай бўлиши ўзингизга ҳавола.

Худди мен миссис Трейнорнинг кийимларини зимдан кузатганимдай, у ҳам уст-бошимга разм солди. Эгнимда пахмоқ нимча бўлиб, дадамнинг айтишича, унда мен туяқушга ўхшаб қоларканман. Ҳар қанча қийин бўлса ҳам мен унга жилмайишга ҳаракат қилдим.

– Сизлар Уилл билан чиқишиб кетасизлар, деган умиддаман. Унга ёлланган ходим эмас, дўст бўлиб қолишингизни истардим.

– Яхши. У... нималар қилишни ёқтиради?

– Фильмлар томоша қилишни, баъзан радио ёки мусиқатинглашни яхши кўради. Унинг махсус рақамли қурилмаси бор. Бу қурилма яқинига қўйилса, бемалол ўзи бошқара олади. Уилл бармоқларини мушт қилиб туголмаса-да, ҳаракатлантира олади.

Бундан қувониб кетдим. Агар у мусиқа ва фильмларни

ёқтирса, бизнинг орамизда умумий қизиқиш топилиши мумкин. Шу заҳотиёқ тасаввуримда унинг билан голливуд комедиясини томоша қилганча, кулаётганимиз ва у мусиқа тинглаётганда, мен хонани чангюткичда тозалаб чиқаётганларим жонланди. Менимча, ҳаммаси яхши бўлади. Биз дўстлашиб қолсак керак. Менинг ҳеч қачон ногирон дўстим бўлмаган. Фақат Катринанинг соқов дўсти Дэвид бор эди, аммо уни биров ногирон деб кўрсин-чи, башарасини «чиройли» қилиб қўяди.

– Менга саволларингиз борми?

– Йўқ.

– Унақада сизларни таништириб қўяман. – У билагидagi соатига қаради. – Натан уни кийинтириб бўлган.

Биз эшик олдида тўхтадик ва миссис Трейнор эшикни тақиллатди.

– Уилл, шу ердამисан? Мен сени мисс Кларк билан таниш-тирмоқчи эдим.

Ичкаридан ҳеч қанақа жавоб бўлмади.

– Уилл? Натан?

Эшик ортидан зўрға жавоб янгради:

– У кийиниб олди, миссис Ти.

Камилла Трейнор эшикни итарди. Фдигелдаги меҳмонхона кўзни ўйнатадиган кенгликка эга бўлиб, унинг бир девори фақат ўтлоқ ва далага чиқиладиган ойнаванд эшиклардан иборат эди. Бурчакдаги печка сокингина ҳарорат таратиб турар, иссиқ ва қалин ёпинчиқ тўшалган пастаккина диван улкан ва япасқи экранли телевизор қаршисига қўйилганди. Жуда ёқимли ва осойишта, шу билан бирга бўйдоқларга мос жой экан.

Хона ўртасида қўй терисидан қопланган қоп-қора ногиронлар креслоси турарди. Оқ кўйлакли бақувват йигит чўнқайганча, креслода ўтирган Уиллнинг оёқларини тўғрилар эди. Креслодаги сочлари таралмаган йигитнинг кўзи бизга тушиши билан, шунақанги уввос тортиб юборди-ки, юрагим қинидан чиқиб кетди.

Унинг онаси ҳам тошдек қотиб қолганини ич-ичимдан ҳис қилиб турардим.

– Уилл, бас қил!

У онасига қарамади ҳам. Унинг навбатдаги ўкириғи юрагининг тубидан куч билан отилиб чиқди. Бу ҳолат яраланган шернинг ўкиришини эслатарди. Мен ўзимни қалтироқ

тутишдан зўрға тийиб турардим. Эркак афтини баттар бужмайтирганча, кўзларини ола-кула қила бошлади. Буни кўриб, сумкамни ғижимлаб олган бармоқларим оқариб кетди.

– Уилл! Сендан ўтинаман. – Онасининг овозида жазава оҳанглари яширин эди. – Илтимос, бас қил.

«Ё худойим, – ўйладим мен. – Мен буни уддалай олмайман». Ўзимни зўрға тутиб турардим. Эркак менга тикилишни қўймасди. У ниманидир кутаётгандек эди.

– Мен... Менинг исмим Лу. – Титроқ тўла овозим ҳавода муаллақ қолди. Унга қўлимни узатмоқчи бўлган пайтимда, қўллари қўлимни ушлолмаслиги эсимга тушди ва мен уни силкиб қўя қолдим. – Луизанинг қисқача айтилиши.

Мени ҳайратга солганча, йигит афтини бужмайтиришни бас қилди ва бошини тик тутди.

Уилл Трейнор менга синчковлик билан разм солганида, лабларида сезилар-сезилмас табассум пайдо бўлди.

– Хайрли тонг, мисс Кларк, – деди у. – Сиз янги энага бўлсангиз керак.

Натан креслонинг оёқ қўйгичини созлагач, бошини чайқанча, ўрнидан турди.

– Яхши одаммасан, мистер Ти, яхши одаммас, – у мийида кулди-да, кенг кафтларини менга узатди ва мен уни оҳиста қисиб қўйдим. Натан жуда оғиркарвон эди. – Уилл сизни бир қўрқитиб қўйди-да. Кўникиб кетасиз ҳали.

Миссис Трейнор нозик бармоқлари билан бўйнига осилган тилла занжирчадаги хочни силарди. Чехраси гўё ҳеч нарса юз бермаган каби хотиржам эди.

– Мен кетсам ҳам бўлади. Ёрдамим керак бўлса интерком орқали қўнғироқ қилинг. Натан қурилмалар ва Уилл билан қандай муносабатда бўлишни кўрсатиб беради.

– Мен шу ердаман-ку, ойи. Худди йўғимдагидек бир-бирларинг билан гаплашманглар. Миям, худога шукур, ҳалича ишляпти.

– Майли, аммо яна ўзингни мана шундай тутадиган бўлсанг, мисс Кларк, Натанга мурожаат қилаверинг. – Миссис Трейнор ўғли билан гаплашганда ҳеч унинг райига қарамасди. – Бугун уйда ишлайман. Тушлик пайти бир келиб-кетишим мумкин, мисс Кларк.

– Майли, – дедим пичирлаш оҳангида.

Миссис Трейнор ғойиб бўлди. Унинг коридордан узоқлашаётган қадам товушларини жим ҳолда эшитиб турдик.

– Уилл, – Натан жимликни бузди, – қарши бўлмасанг, мен мисс Кларкка сенинг дориларингни кўрсатиб келсам. Сенга телевизор қўйиб берайми ё мусиқа эшитасанми?

– Радиодан Би-би-си тўртинчини қўйиб кет, илтимос!

– Бажонидил.

Биз ошхона томонга ўтдик.

– Сен илгари квадриплеглар билан ишламаган экансан, – деди миссис Трейнор.

– Худди шундай.

– Яхши. Ҳаммасини ижикилаб ётмайман. Мана бу жилдда Уиллга қандай қаров кўрсатиш кераклиги ва зарур телефон рақамлари ёзилган. Бўш вақтларингда ўқиб чиқарсан. – Натан белидаги калитларни олди ва турли-туман дори-дармонли пластмасса банкача ҳамда қутичалар билан тўла шкафчани очди. – Буларнинг бари менга тегишли вазифалар, аммо ҳар эҳтимолга қарши сен ҳам билиб қўйишинг лозим. Мана бу деворда у кун давомида доимий равишда қайси дориларини ичиши рўйхати осиб қўйилган. Қўшимча дориларни мана бу ерга қайд этиб қўйилади. – Натан бармоғи билан нуқиб кўрсатди. – Яхшиси, бошланишига миссис Ти билан келишиб олиш лозим.

– Мен унга дорилар ҳам беришимга тўғри келишини билмасдим.

– Бу қийинмас. Уиллнинг ўзи нималар кераклигини яхши билади. Озгина кўмаклашиб юбориш керак, холос. Биз асосан мана бу стаканчадан фойдаланамиз ёки дорини ховончада туйиб, сувга аралаштириш керак бўлади.

Мен қутичалардан бирини кўзимга яқин келтирдим. Илгари дорихонадаям бунчалар кўп дориларни кўрмаганман.

– Демак бошладик. Мана бу икки дори қон босими учун: бири уйқу олдидан тушириш учун, бошқаси тонгда кўтариш учун. Мушаклар тортишишига қарши дориларни доимо қўллаб туриш керак, яъни биттасини эрталаб, яна бирини тушдан кейин. Уларни ютиш қийинчилик туғдирмайди, чунки улар силлик ва миттигина. Мана бу хапдорилар – пешоб халтаси учун, булари эса – кислотали рефлексга қарши. Уларни тамаддидан сўнг, ўзини ёмон хис қилганда ичириш мумкин. Мана бу антигистаминлар эрталаб берилиши керак, мана бу навалли пуркагичларни Уиллга ўзим ишлатаман, буларни сенга алоқаси йўқ. Оғрик кўзиганида «парацетамол» ичирилади. Баъзи пайтлар уйқу дори ҳам берса бўлади, фақат оқибати

яхшимас. Кундузи у сержахл бўлиб қолади, шунинг учун уйқу дорини жуда чеклаб ишлатамиз. – У навбатдаги шишичани кўлига олди. – Бундаги антибиотикларни икки ҳафтада бир марта, катетерни алмаштирган пайтида қўллаймиз. Бу ҳам менга тааллуқли иш, мабодо бирор ёққа кетадиган бўлиб қолсам, нималар қилиш ҳақида аниқ қўлланмалар қолдираман. Улар жуда кучли дорилар. Мана бу қутиларда резина қўлқоплар бор. Уни тозалашингга тўғри келиб қолса асқотади. Мана бу малҳамлар ётоқ яралар учун. Шиширма кўрпа олганимиздан бери, уларнинг кераги бўлмай қолди. – Натан чўнтагидан иккинчи калитни олиб узатди. – Буниси сенга. Ҳеч кимга, ҳатто Уиллга ҳам бермайсан, уқдингми?

– Шунақа кўп гапни эслаб қолишга тўғри келади, – дедим мен.

– Буларнинг аксарияти бу ерга ёзиб қўйилган. Ҳозирча спазмларга қарши дориларни эслаб қолсанг бўлди. Мана булар. Телефон рақамларимни эслаб қол. Бекордан-бекор безовта қилаверма, бўш вақтимда мен ўқишим билан банд бўламан. Зарур бўлганда бемалол мурожаат қилишинг мумкин.

Мен олдимдаги жилддан кўз узолмасдим. Худди тайёрланмаган имтиҳонга кириб қолгандайман.

– Мабодо у... ёзилмоқчи бўлса-чи? – мени исканжага олган хавотирни иложи борица яширишга ҳаракат қилардим. – Мен кичкинаман... уни кўтара олмаслигим мумкин.

– Ҳадиксирамасанг ҳам бўлади, – Натан бош чайқади. – Унинг катетери бор-ку. Туш пайти келаман ва ўзим бир пастда алмаштираман. Сени жисмоний ишлар учун ёллашмаган.

– Бўлмаса, нима учун?

Натан бироз ер чизиб турди-да, кейин менга қаради.

– Сен уни хурсанд қилишга ҳаракат қил, майлими? У... сал ғалатироқ. Эркатоироқ десамми... Бадавлат оила... Теринг-ни қалин қилишингга тўғри келади. Эрталаб у атайлаб сени кўрқитиш учун шунақа томоша кўрсатди.

– Шунинг учун бу ерда кўп тўлашадими?

– Ўзингдан қолар гап йўқ. Текин пишлоқ фақат қопқонда бўлади. – Натан елкамга уриб қўйди. – Кўркма, Уилл жиддий йигит. Менга ёқади. Сенгаям ёқиб қолишига ишонаман.

Биз меҳмонхонага кирдик. Уилл Трейнорнинг креслоси энди деразалар олдида турар, у радио эшитганча, ташқарини кузатарди.

– Мен бўлдим, Уилл. Кетишимдан олдин сенга бирор нарса керакмасми?

– Йўқ, Натан, раҳмат.

– Унақада, сени мисс Кларкнинг чакқон кўлларига топшираман. Тушки пайт кўришамиз.

Мен хушмуомала ёрдамчининг куртка кийишини тобора кучайиб бораётган ваҳима ила кузатардим.

– Болалар, сизларни хурсандчилик билан вақт ўтказишларингни тилайман, – Натан менга кўз қисганча, «қуённи расмини» чизди.

Мен хона ўртасида кўлларимни киссамга тикқанча, нима қилишни билмай турардим. Уилл Трейнор худди ёнида мен йўқдек, ташқаридан кўз узмасди.

– Чой дамлаб берайми? – ниҳоят хонадаги сукунатга чидай олмаганим учун гап бошладим.

– А! Албатта. Чой дамлаш билан тирикчилигини ўтказадиган сиздек қиз яна бошқа нима таклиф қилиши мумкин. Йўқ, раҳмат, керакмас.

– Балки, қаҳва?

– Мисс Кларк, қайноқ ичимликларни тинч қўйинг.

– Мени Лу, десангиз ҳам бўлади.

– Нима фойдаси бор?

Мен яна бирор нарса дейишга оғиз очдим, шу заҳоти ёпдим. Яна нима десам экан?..

– Балки бирор нарса олиб келиш керакдир?

Уилл мен томонга ўгирилди. Унинг соқолига бир неча ҳафтадан бери устара тегмаганлиги кўриниб турар, кўзлари эса совуқ боқарди. У яна дераза тарафга ўгирилиб олди.

– Унақада...– Мен хонага алангладим. – Ювадиган бирор нарсани қидираман.

Хонадан юрагим дукиллаган кўйи чиқиб кетдим. Ошхонанинг хавфсиз бурчагига биқиниб олиб, телефонда синглимга хабар жўнатдим:

Бу даҳшат. У мени ёмон кўради.

Жавоби ҳам бир неча лаҳзадан сўнг кела қолди.

Латта, бор-йўғи бир соат ўтди! Ойим билан дадамга пул жуда зарур. Иш ҳақи ҳақида ўйла. Ўпаман.

Мен телефонимни шарақлатиб ёпганча, чуқур ух тортдим. Кирлар солинган саватни титкилаб, кир ювиш машинасига ағдаргач, йўриқномани ўқишга тутиндим. Тагин бир балони бошлайдиган бўлсам, Уилл ёки миссис Трейнор яна

менга тентакка қарагандек қарашлари мумкин. Машинани ишга тушириб қўйгач, яна қандай фойдали иш билан банд бўлсам экан, дея ўйга толдим. Коридордаги шкафдан чанг ютгични олиб, коридору икки ётоқхонани тозалаб чиқаркан, бу ишларимни ота-онам кўрганларида эсдалик учун суратга тушириб қўйишлари ҳақида ўйлардим. Ётоқхона худди меҳмонхоналардаги номерлар каби деярли бўм-бўш эди. Натан бу ерда камдан-кам ётиб қолса керак. Уни айблаб бўлмасди.

Аввалига Уиллнинг ётоғига киришга ботинолмадим, аммо бу ер тозалашга энг муҳтож жой бўлиши керак, деган қарорга келдим. Деворнинг бир тарафини бор бўйига стеллаж эгаллаган бўлиб, унга ўнларча фотосуратли чорчўплар осиб қўйилганди.

Каравот атрофини тозалаб юраркан, бу суратларни кўздан кечири бошладим. Улардан бирида бир эркак тарзанка билан қўлларини Исо Масих ҳайкалидек кенг ёзганча, пастга сакраётгани акс этганди. Бошқасида эса худди Уиллга ўхшаган эркак чангалзорда, яна бирида – ўша эркак ширакайф жўралари орасида тасвирланган. Смокинг ва капалак нусха галстукли икки эркак бир-бирларининг елкасидан қўл ошириб тушган сурати осиглиқ турарди.

Мана бу суратда у ёнида қора кўзойнакли малла соч аёл билан чанғи йўлагига олинган. Мен унинг юзини яхшилаб кўриб олиш учун энкайиб қарадим. Суратда у соқоли яхшилаб қирилган, юзи эса йилда уч маротаба дам олишларга бора оладиган, бадавлат кимсаларга хос кўзни олар даражада ёрқин эди. Унинг мушакдор, кенг елкалари чанғичилар курткаси остидан ҳам сезилиб турарди. Мен суратни авайлаганча, стол устига қўйиб, каравот ортини тозалашда давом этдим. Ниҳоят, ҳамма ишимни тугаллаб, шнурларни йиғишга тушдим. Розеткадан шнурни айириш учун эгилган маҳалимда қандайдир ҳаракатни сезиб қолдим ва додлаб юборай дедим. Остона ортида Уилл Трейнор мени кузатиб турган экан.

– Куршевель. Икки ярим йил олдин.

– Узр. – Мен қизариб кетгандим. – Мен шунчаки...

– Ҳечқиси йўқ. Сиз шунчаки, бундай ҳаётдан кейин мажруҳга айланиб қолиш қандай даҳшатли, деган хаёлда уларни кўздан кечириб чиққансиз.

– Йўқ. – Мен баттар қизариб кетдим.

– Агар қизиқишларингиз қонмаган бўлса, қолган суратларим пастки тортмада.

Ногиронлар аравачаси сокин гувуллаганча, ўнгга бурилди ва кўздан йўқолди.

* * *

Тонг бир неча йилга чўзилгандек бўлди. Соат ва дақиқалар илгари бунчалар туганмас даражада чўзилганига сира дуч келмагандим. Мен ўзимга янги ва янги машғулотлар топар, Уиллдан хабар олиб қўйиш учун меҳмонхонага камдан-кам мўралаб қўяр, ўзимни кўрқаётгандек тутаётган бўлсам ҳам, энди менга бари бир эди.

Соат ўн бирда Натан тайинлагандек, Уилл Трейнорга спазмга қарши дори ва стаканчада сув олиб кирдим. Мен йўриқномада кўрсатилган каби хапдорини унинг тили устига қўйиб, оғзига стаканчада сув тутдим. Уилл бир амаллаб хапдорини ютворди-да, қўли билан уни ёлғиз қолдиришимни ишора қилди.

Мен гарчи бунга ҳожат бўлмаса ҳам, токчалардаги чангларни артиб чиқдим ва ойналарни ҳам ювиб чиқсамми деб, ўйлаб қолдим. Уилл ўтирган хонадаги телевизорнинг овозини айтмаса, ҳамма ёқда осудалик ҳукмрон эди. Мен ошхонадаги радиони қўйишга журъат қилмадим. Чунки менга Уилл мусикий савиям ҳақида бирор заҳар гап қиладигандек туюларди.

Соат бир яримда Натан ўзи билан эшикдан совуқ ҳавони эргаштирганча, ҳовлиққан ҳолда кириб келди.

– Ҳаммаси жойидами? – сўради у.

– Албатта. – Мен унинг келганидан ғоятда қувониб кетдим.

– Жуда яхши. Сен ярим соатга бўшсан. Биз мистер Ти билан қиладиган ишимиз бор.

Мен курткамни кийиш учун югурдим. Бир ўзим шаҳарда овқатланмоқчи эдим, аммо уйдан ташқарига чиққанымдан кейин, енгил тортдим ва нақ ҳушимдан кетай дедим. Ёқаларимни кўтарганча, сумкамни елкамга осдим-да, худди бо-радиган аниқ жойим бордек йўлга тушдим. Аслида эса, яқин-атрофдаги кўчаларда бемақсад кезиб юрдим.

«Сарёғли кулчалар» ёпилганидан бери шаҳарнинг бу четида бошқа қаҳвахона очилмади. Қалъа ҳам кимсасиз бўлиб қолди. Энг яқин жойдаги тамадди қилса бўладиган жой – гас-тропабдаги нархлар эса нақ осмонда бўлиб, ёнимдаги бор пул

бир стакан сувгаям етмасди. Унинг автомобиль кўйиш майдончасида қимматбаҳо машиналаргина турарди.

Мен ушбу майдончанинг бир четида, Гранта-хаусдагиларнинг кўзи тушмайдиган жойда турганча, синглимнинг рақамларини тердим.

– Салом!

– Биласан-ку, менга иш пайтида гаплашиш мумкин эмас. Эсингни едингми?

– Шунчаки, овозингни эшитгим келди.

– У қанақа экан, қўрқинчлими?

– Катрина, у мени ёмон кўриб қолди. Менга худди ўлган сичқонни кўргандек қарайди. У чой ҳам ичмаскан. Ундан яшириниб юрибман.

– Наҳотки?

– Нима дейсан?

– Сен у билан гаплашишга ҳаракат қил. Албатта, у бахтсиз. Ногиронлар аравачасига михланиб қолган. Сендан эса, унга ҳеч қанақа фойда йўқ. Шунчаки у билан гаплаш. Яқинроқдан ўрган. Нимадан қўрқасан?

– Билмайман... Чидай олармиканман...

– Онамга ярим кун ҳам ишлолмаганингни айтмай тураман. Сенга бир тийин ҳам ҳақ тўлашмайди, Лу. Сен кетмаслигинг керак. Бунга йўл қўйолмаймиз.

У ҳақ эди. Мен синглимни ёмон кўриб кетдим.

Орага озгина жимлик чўқди. Катринанинг овози эркалагандек, мулойимлашди. Бу яхшиликдан эмас.

– Гапимга қулоқ сол, – деди у. – Бор-йўғи олти ойгина экан. Бас, олти ойгина чидасанг, тавсияномангга битта плюс қўшилади. Кейин кўнглингдагидек, бошқа бирор иш топасан. Ундан кейин, бу ишинг товукхонадаги тун бўйи ухламай ишладан кўра, яхшироқ эмасми?

– Товукхонадаги тунлар – қайтага байрамдек туюляпти.

– Кечирасан, Лу, бошқа гаплашолмайман.

* * *

– Айланиб келишга нима дейсиз? Машинада чиқамиз.

Натан ярим соат олдин кетди. Мен чойдан бўшаган идишларни ювишга нақ мангуликка тенг вақт сарфладим ва бу ерда яна бирор соат вақтни ўтказсам, бошим тарс ёрилиб кетса керак.

– Қаёққа айланиб келишга? – у мен томонга ўгирилди.

– Билмадим. Келинг, шаҳар ташқарисига чиқиб келамиз.

Баъзан, айнан мана шундай вақтларда Катринага ўхшашга ҳаракат қилардим.

– Шаҳар четига, – у мулоҳазакорлик билан гапимни такрорлади. – Хўш, у ерда нимани кўрмабмиз? Бир неча дарахт-ними? Осмон парчасиними?

– Билмайман. Бундай пайтларда ўзи нима қиласиз?

– Ҳеч нарса, мисс Кларк. Мен ҳеч нарса қилолмайман. Мен шунчаки мавжудман, холос.

– Менга айтишганди-ки, – дедим тутилганча. – Сизнинг аравачангизга мослаштирилган махсус машинангиз бор экан.

– Сиз уни ҳар куни ҳайдашмаса бузилиб қолади, деб ўйлайсизми?

– Йўқ, мен ...

– Менга куни билан уйда ўтириш зарарли, демокчимисиз?

– Мен ўйловдимки...

– Мен учун айланиб келиш, тоза ҳавода нафас олиш фойдали, деб ўйладингизми?

– Мен сизга фақат...

– Мисс Кларк, машинада Стортфолд кўчаларини сайр қилиш билан, менинг ҳаётим яхшиланиб қолмайди. – Уилл зудлик билан гапимни бўлди ва юзини буриб олди.

Биз анча пайтгача жим қолдик.

– Сизга компьютерни олиб келайми?

– Мажруҳларга аталган сайтларга кириш учунми? «Яшашдан умидингни сўндирма», «Ғилдираклардаги ҳаёт».

– Майли... яхши... – Мен ишонч билан гапириш учун чуқур хўрсиниб олдим. – Биз биргаликда кўп вақтни ўтказаетганимизни инобатга олган ҳолда, бир-биримизни яхшироқ билиб олишимиз керакдай...

Унинг юз ифодаси мени жим бўлишга мажбур қилди. У олдидаги деворга тикилганча, бақбақаси бориб-келарди.

– Шунчаки... ҳақиқатан ҳам озмунча вақтмас. Бутун кун бўйи, – давом этдим мен. – Балки, нималар қилишни яхши кўришингиз ва ёқтиришингизни айтганингизда, албатта, мен ҳам шунга қараб иш юритармидим?

Бу галги сукунат янада азобли эди. Бунақа сукут менинг овозимни қандай ютиб юбораётганини кузатиб турар ва қўлларимни қаёққа қўйишни билмасдим. Катринага тақлидан қўллаган усулим ўз-ўзидан бугланиб кетди.

Нихоят, ногиронлар аравачаси гувуллашга тушди ва Уилл мен томонга шошилмасдан ўгирилди.

– Шундай қилиб, мисс Кларк, менинг онам сизни жуда маҳмадона деганди. – Унинг гап оҳанги менга худди жисмоний нуқсондек янгради. – Келинг, келишиб оламиз. Менинг ёнимда жимгина юриш – сизни қийнаб қўймаса керак?

Аламимни ичимга ютдим, юзим уятдан ёниб борарди.

– Яхши, – дедим гапира оладиган ҳолатга қайтганимдан кейин. – Мен ошхонада бўламан. Бирор нарса истасангиз, чақириб қўярсиз.

* * *

– Аллақачон таслим бўлганингга ишонмайман.

Мен ўсмирлигимдаги каби каравотда оёқларимни деворга тираганча, кўндаланг ётардим. Кечки овқатдан кейин дарров ўз хонамга чиқиб кетдим. Томас туғилганидан бери Катрина ўғли билан каттароқ хонага кўчиб ўтишди ва менга каталакдек хона тегди. Бу ерда бир соатгина бўлишнинг ўзиёқ, клаустрофобия касалини орттириб олишга етарли эди.

Аммо мени пастда ойим ва бобомнинг ёнида бўлгим келмайди. Чунки ойим дам-бадам мен тарафга қараб олганча: «Бари яхши бўлиб кетади», «Ҳамма иш ҳам биринчи кун оғирдек туюлади» каби юпатмаларини тилга оларди. Лекин кейинги йигирма йилдан бери у ишламаётган эди. Шуни деб, ўзимни айбсиз айбдордек ҳис қилавераман.

– Мен таслим бўлдим, деганим йўқ.

Катрина ҳар доимгидек эшикни тақиллатмасдан хонамга бостириб кирди. Мен доимо Томас ухлаётганини тахмин қилган ҳолда, унинг эшигини секингина чертиб кираман.

– Ойим сени ишдан бўшамоқчи, деб ўйлаяпти.

– О, Катрина. – Оёқларимни девордан туширганча, ўтириб олдим. – У мен ўйлаганимданам баттарроқ экан. Шунчалар бахтсиз-ки...

– Ўзи ҳаракатлана олмайди. Чинданам бахтсиз у.

– Бунинг устига тили шунақа заҳарки. Мен бирор нарса таклиф қилсам, менга худди тентакни кўриб қолгандай қарайди ёки шунақа гапларни айтадики, худди икки яшар болакайга ўхшаб кетаман.

– Сен бирор аҳмоқона гапни алжираб қўйгандирсан-да. Энди сизлар шунчаки бир-бирингга кўникишларинг керак.

– Ҳечам алжираганим йўқ. Мен жуда эҳтиёткор одамман.

«Машинада айланиб келмайсизми?» ёки «Чой дамлаб берайми?» – дейишдан ўзга сўзни тилга олмадим.

– Балки у бошида ҳамма билан ўзини шунақа тутса керак. Қараб тур, сени анчайин узоқроқ вақтга келганингни сезиб қолади. Уларникига жуда кўп энагалар келиб-кетишган бўлса керак.

– Унинг мен билан битта хонадаям бўлгиси йўқ. Катрина, бунга ҳеч қачон чидолмайман. Уни ўзинг кўрганингда, мени тушунган бўлардинг.

Катрина мендан кўзини узмаган ҳолатда сукут сақларди. У ўрнидан турганча, эшик ортида ҳеч ким йўқмикан дегандек, оҳиста мўралаб қўйди.

– Мен коллежга қайтишни ўйлаб қолдим, – деди у ниҳоят.

Менга мавзу ўзгариб кетганини англашим учун бир неча сония керак бўлди.

– Ё худойим, – дедим мен. – Бироқ...

– Мен ўқишимга пул тўлаш учун ссуда олмоқчиман. Аммо менга болам борлиги учун махсус субсидия беришлари мумкин, университет эса пасайтирилган ставка тавсия қиляпти... – У хижолат бўлганча, елкаларини қисди. – Улар мени аъло баҳога ўқишимга ишонишяпти. Кимдир иқтисод ва менежмент курсини ташлаб кетибди, кейинги сместрдан мени олишлари мумкин.

– Томас-чи?

– Кампусда болалар боғчаси бор. Биз ётоқхонада яшашимиз ва ҳар дам олиш куни уйга келиб-кетишимиз мумкин.

– Шунақа дегин. – У менга тик қараб тургани учун, юз ифодаларимни қандай тутишним билмасдим.

– Миямни яна бир бор синовдан ўтказишни жуда ҳам истаяпманки. Гулдасталар яшадан ўлгудек безор бўлдим. Ўқишни, яхшироқ яшашни хоҳлайман. Қўлимни совуқ сувга тикаверишдан жоним ҳиқилдоғимга келди.

Биз иккимиз ҳам унинг шундоғам иссиқдан димиқиб кетган уйимизда пуштилигича қолган қўлларига қарадик.

– Аммо...

– Ҳа. Лу, мен энди ишламайман. Энди ойимга бир тийинам беролмайман. Балки... Қайтага энди улар менга берадиган бўлиб қолишяпти. – Катрина йиғлаворгудек менга тикилди.

Пастда ойимнинг телевизорда кўраётган бирор нарса устидан кулгани эшитилди. У доимо бобомга телевизордан берилаётган эшиттиришларни тушунтиришга ҳаракат қилар-

ди. Синглимнинг айтганлари энди-энди онгимга етиб бораётгандек эди. Мен ҳамма томондан қуршовга олинган ўлжага айланиб қолгандим. Гўё атрофидан оқиб келаётган бетон оёқларимни сиқувга олаётган каби.

– Лу, мен чинданам шундай қилишим керак. Томас ва ўзим учун ҳам кўп нарсага эришишим шарт. Бунинг бирдан бир йўли эса коллежга қайтиш. Менинг Патригим йўқ. Томасни тўққанимдан кейин, мен билан ҳеч ким қизиқмай қўйди. Ҳаммасини ўзим қилишим керак. – Бу гапларига жавоб бермаганимдан кейин, секин қўшиб қўйди: – Мен ва Томас учун пича чидагин.

Мен бош ирғадим.

– Лу? Илтимос!

Мен синглимни ҳеч қачон бундай ҳолатда кўрмагандим. Бошимни кўтариб унга қарадим ва жилмайишга ҳаракат қилдим.

– Албатта, сен ҳақсан. – Гапиришни бошлаганимда овозим ўзимникига ўхшамай қолди. – Мен унга кўникишим керак. Биринчи кунлар ҳамиша қийин бўлади, тўғрими?

Орадан икки ҳафта ўтди ва ҳаёт ўз изига туша бошладди. Ҳар тонг соат саккизда мен Гранта-хаус эшигини тикиллатар, Натан Уиллни кийинтириб бўлганидан кейин, унинг дорилари ҳақидаги кўрсатмалари, энг муҳими, бугунги кайфияти ҳақидаги гапларини диққат билан тинглардим.

Натан хизматига кетгач, Уилл учун телевизор ёки радио қўйиб бериб, дориларни ўлчаб қўяр, баъзида эса уларни ховончада туярдим. Ҳар доимги одатга кўра, ўн дақиқалардан кейин Уилл менга ёнида бўлишим ёқмаётганига ишора қиларди. Шундан кейин майда-чуйда рўзғор ишлари билан машғул бўлар, шундоғам тоза идишларни ювар, чангютгич билан хоналардаги чангу-ғуборларни излаб юраркан, миссис Трейнор тайинлагандек, ҳар ўн беш дақиқада Уиллдан хабар олиб қўярдим. У аввалгидай креслосида ўтирганча, хувиллаган боғни кузатиб турарди.

Кейинроқ мен унга сув ёки кўриниши гулқоғоз елимини эслатадиган, унинг вазнини сақлашга ёрдам берувчи калорияси юқори ичимлик ёки таом олиб борардим. У бармоқларини қимирлата олгани билан қўлини ишлата олмас, шунинг учун ҳам уни қошиқда овқатлантиришимга тўғри келарди. Бу қиладиган юмушларимнинг энг ёқимсизиди эди. Кап-катта одамни овқатлантириш менга жуда ғалати туюлар, хижолат бўлганимдан кўлларим қалтираб, уқувсиз одам ҳолига тушардим. Уилл ҳам бундай дамларни ёқтирмагани учунми, кўзларини бошқа тарафга олиб қочарди.

Кундузги соат бирларда Натан етиб келар, мен эса курткамни олганча, кўчага чиқиб кетардим. Баъзида қалъа ёнидаги автобус бекатида тамадди қилишимга тўғри келарди. Ҳаво совуқ бўлганидан, букчайган кўйи сэндвич ейишим жуда ачинарди кўришгани билан менга бари бир эди. Бу уйда кун бўйи қолиб кетишга иродам етмасди.

Куннинг иккинчи ярмида фильмлар қўйиб берардим. Уилл DVD-клуби аъзоси бўлганидан унга деярли ҳар кун почтадан янги фильмлар келиб турар, аммо у менга уларни биргалик-

да кўришни сираям таклиф қилмагани учун ошхонада ёки ётоқда ўтирардим. Кейинчалик эса ўзим билан китоб ё журнал олиб келадиган бўлдим. Бироқ ўзимни нимагадир айбдордек ҳис қилганим туфайли ўқиган нарсаларим ҳеч онгимга етиб бормасди. Гоҳида кечга яқин миссис Трейнор бирровга келиб кетарди... У менинг жавобларим қандай бўлишини биладигандай, бирортаям савол бормасди.

Уиллдан бирор нарса керак ё йўқлигини сўрар, эртанги кун учун бирор машғулот – кўчага сайр қилиш ёки унинг соғлиғи билан қизиққан дўсти билан учрашишни таклиф қилар, – у эса ҳар қачонгидек қўпол оҳангда рад қиларди. Унинг гаплари онасига оғир ботгани кўриниб турар, бўйнидаги занжирчасини силар ва қайтиб кетарди.

Уиллнинг отаси хўппа семиз ва паст бўйли киши бўлиб, мен кетаётган пайтимда келарди. У шаҳардаги маоши баланд ишни ташлаганидан бери қалъада мутасаддилик қиларди. Бу киши бамисоли катта заминдор қўли ишдан чиқиб қолмаслиги учун, бир-икки кетмон уриб қўйгандай иш тутарди. У айнан бешда ишини тугаллар ва Уилл билан телевизор кўриб ўтирарди. Ҳар-ҳар замонда менга телевизорда айтилган янгиликларни бир-икки оғиз сўз билан бақирганча, етказиб қўярди.

Дастлабки ҳафталарда Уилл Трейнорни анчагина яқиндан била бошладим. У аввалгидан кўра бошқачароқ кўринишга қарор қилганлигини пайқадим: унинг оч қизғиш сочлари похол уюмига ўхшаб қолган, соқоллари ўсиб кетганди. Доимий азоб ёки чарчоқдан бўлса керак, кулранг кўзлари атрофини ажинлар тўри қоплаб олган. Натан айтгандики, Уилл камдан-кам ҳолдагина ўзини яхши ҳис қиларкан. Уиллнинг кўзлари замондан бир неча қадам орқада қолаётган кимсанинг кўзлари каби бўм-бўш эди. Менимча, бу унинг ҳаёт билан келишадиган ягона усули эди.

Унга ачинишни хоҳлардим. Ҳа, хоҳлардим. Деразадан ташқарига тикилиб ўтирганини кўрганимда, дунёдаги энг ғамгин кимсадек туюларди. Вақт ўтиши билан унинг кайфиятини ўзгариши нафақат ўриндикда ўтиришлару жисмоний соғлигини йўқотгани учунгина эмас, балки турли камситишлар ва соғлиғига боғлиқ муаммолар, хавф-хатарлар карвони ва ўзини ёмон ҳис қилишлар натижаси эди. Унинг ўрнида бўлганимда мен ҳам аянчли даражада бахтсиз бўлардим.

Худойим-эй, у мен билан бунчалар тубан даражада

муомала қилади! Менинг ҳар қандай сўзларимга қарата заҳардек жавоблари шай туради. Мен ундан уй иссиқми, совқотмаяпсизми, деб сўрасам бўлди, зарур бўлганида иккинчи кўрпани ҳам сўраб олишга қурбим етарли, дерди. Мен ундан фильм кўриши учун чангюткичнинг шовқини бандлик қилмаяптими, дея сўрасам, овозсиз чангюткични ихтиро қилган бўлсанг керак, дея заҳарини сочарди. Овқатлантираётган пайтимда ҳам у дам овқатни иссиқ, дам совуқ дер, дам эса олдингисини ютиб бўлмасидан, қошиқ тикаётганимдан шикоят қиларди. Баъзида мени ҳеч нарсага ақли етмайдиган, тентакка чиқарадиган қилиқлар ўйлаб топарди.

Дастлабки ҳафталарда иложи борица буларга қарши ўзимни бепарво тутишга ўргатиб олдим. Шундоқ бурилардим-да, бошқа хонага кетворар эдим ва у билан мумкин қадар камроқ гаплашишга ҳаракат қилардим. Кейинчалик мен ундан нафратлана бошладим ва бу унинг ўзига ҳам аён эди.

Бора-бора аввалги ишимни яна-да кўпроқ соғина бошлашимни сира кутмагандим. Фрэнк қаҳвахонага келганимда қувонч билан кутиб оларди. Мижозларим мени гапга солишга ҳаракат қилишарди. Мен уларни кучлироқ соғинганимни ҳис этаяпман. Мана бу муҳташам уй эса худди ўликхона каби жимжит ва беҳаракат экан.

«Олти ой, – дея такрорлардим чидаб бўлмас даражага етганида. – Бор-йўғи олти ой».

Кунлардан бир кун, яъни пайшанбада мен Уилл учун калорияси юқори ичимлик тайёрлаётган маҳалим, коридордан миссис Трейнорнинг овози эшитилди. Шу билан бирга нафасимни ичга ютганча, қулоқ солиб, яна бошқа бир ёшроқ аёл ҳамда эркакнинг овози борлигини англадим.

Миссис Трейнор ошхона эшиги олдида пайдо бўлганида мен ўзимни иш билан жуда банд ҳолда тутганча, қўлимдаги ичимликни зўр бериб аралаштира бошладим.

– Олти қисм сув ва тўрт қисм сутдан тайёрлаяпсизми? – деди у стаканчага нигоҳини қадаркан.

– Ҳа, бу галгиси қулупнайли.

– Уиллнинг дўстлари келганди. Сиз яхшиси...

– Ошхонада қиладиган ишларим бор.

Уиллдан бирор соатга бўлса ҳам дам оларканман, деган умидда хурсанд бўлиб кетдим. Стаканчанинг қопқоғини бураб ёпдим.

– Меҳмонларингиз чой ёки қаҳва хоҳлашармикан?

– Албатта. – У ҳайратини яширмади. – Бу жуда кўнгилдаги иш бўларди. Қаҳва дамлай қолинг. Мен яхшиси...

Миссис Трейнор ҳар доимгидан ҳам хавотирга банди бўлганча, гап-сўзлар келиб турган коридор томонга қараб қўйди. Уиллнинг ўртоқлари, чамаси, камдан-кам ташриф бурса керак.

– Мен уларга ҳалал бермай, бора қолай. – У коридорга мўралаб қўйди. – Бу Руперт, ўғлимнинг ишдаги ўртоғи. – Кейин мен томонга ўгирилди-да, қандайдир бир сирни ўртоқлашмоқчидай деди: – Иккинчиси Алисия. Улар бир пайтлар... жуда яқин бўлишган. Қаҳва дамлаб берсангиз жуда ўринли бўларди. Раҳмат, мисс Кларк.

* * *

Қўлим баркаш билан банд бўлгани учун, эшикни тиззам билан итарганча, ичкари кирдим.

– Миссис Трейнор сизларга қаҳва дамлаб беришимни тайинладилар, – дедим идишлар солинган баркашни пастгина стол устига қўйиб.

Уиллнинг стаканчасини креслонинг махсус ушлагичига маҳкамлаб, унга солинган сомончани лаби томонга тўғрилаб қўяркан, меҳмонлар томонга ўғринча кўз ташладим.

Аввалига аёлга эътибор қаратдим. Узун оёқли, қуёшда обдон тобланган аёл. Бундай аёлларни кўрганимда, одамзот чинданам битта турдан тарқалганига шубҳаланиб қолардим. Бамисоли одам қиёфасидаги пойгачи отни кўргандай бўласан.

Унга яхшироқ разм солган пайтим, бу жувонни чанғили фотосуратда кўрганимни эсладим. У ўзини ҳозир жуда ноқулай ҳис қилаётган эди.

Жувон Уиллнинг яноғидан ўпиб қўйганча, зўраки табас-сум билан ўзини орқага олди. Унинг эғнида қоракўлли нимча бўлиб, бўйнига ўраб олган кашемир шарфни ечсамми-ечмасамми, дегандек қўли билан силаб-сийпаларди.

– Кўринишинг... ёмонмас, – деди у Уиллга. – Пича соқол қўйворганингни айтмаганда.

Уилл сукут сақларди. Унга индамасдан ҳар доимги тош қотган ифода билан тикилди. Шунда мен у фақат менгагина бундай қарамаслиги учун миннатдор бўлиб қўйдим.

– Креслонгни янгилашибдими? – эркак худди қимматбаҳо спорт машинасини мақтаётган каби Уиллнинг креслосига шаппатилаб қўйди. – Гап йўқ... таърифига тил ожиз.

Мен нима қилишни билмасдим. Оғирлигимни у оёғимдан бунисига ташлаган кўйи турарканман, Уилл менга мурожаат қилиб қолди:

– Луиза, печкага ўтин ташлаб юборасизми, ўчиб қолай деяпти. – У биринчи марта мени исмим билан атаётганди.

– Бажонидил, – дедим мен.

Сўнгра печка ёнига бориб, саватдаги тарашаларни саралай бошладим.

– Худойим, кўчада шунақа аёз-ки, – деди жувон. – Тирик оловнинг тафти бошқача бўлади-да.

Мен печка эшигини очиб, оташкурак билан лангиллаётган чўгларни яшнаттирдим.

– Бу ер Лондондан кўра анча совуқ экан.

– Тўғри, анчагина совуқ, – эркак жувоннинг гапини маъқуллади.

– Мен печка сотиб олмоқчи эдим. Очиқ ўчоқдан кўра бу кўпроқ иссиқ беради. – Алисия печкани энди кўраётгандек, пича эгилди.

– Буни мен ҳам эшитгандим, – деди эркак.

– Тезроқ бу иш билан шуғулланиш керак. Доим орқага ташлайверасан, кейин эса... – жувон гапининг охирини ютиб юборди.

– Ажойиб қахва экан, – Алисия бироз сукутдан сўнг гапини давом эттирди.

– Уилл, нима ишлар... қияпсан? – эркакнинг овозида ясама шодонлик манаман деб турарди.

– Ишонасанми, ҳеч нарса қилмаяпман.

– Физиотерапия ва бошқаларчи? Дангасалик қилмаяпсанми? Ахволинг... яхшиланяптими?

– Руперт, мен ҳали-вери чанғи учолмасам керак, – Уиллнинг овози кинояга тўла эди.

– Энди ўзингга ўхшаяпсан, Уилл! Мен ним табассум қилдим ва печ олдидаги кулларни супура бошладим. Улар ортимдан кузатаётгандек туюларди.

– Шундай қилиб... – деди ниҳоят Уилл. – Қайси шамоллар учирди? Саккиз ойлар бўлди-ёв келганларингга.

– Ҳа. Мен жуда банд эдим. Челсида янги иш топгандим. Саша Голдштейннинг дўконини бошқараяпман. Саша эсинг-дами? Айниқса, дам олиш кунлари иш қалашиб кетади. Ми-жозлар шу кунларда кўп бўлади. Бош қашингга кўл тегмай-

ди. – Жувоннинг овози синик чикди. – Икки марта қўнғироқ қилдим. Ойинг айтган бўлса керак?

– Бизнинг «Левинс»да ишлар шунақа тез юришиб кетдики! Бу қандай бўлишини сен яхши биласан, Уилл. Энди бизда янги ҳамкор бор. Нью-Йоркдан келган йигит. Бейнс. Дэн Бейнс. У билан ҳеч учрашганмисан?

– Йўқ.

– Жуда ҳаракатчан. Кечю кундуз тиним билмайди, бошқалардан ҳам шуни талаб қилади. – Эркак гапни одатдаги йўналишга буриб юборганидан енгиллик ҳис қиларди. – Сен америкаликларнинг иш этикасини биласан-ку, ҳеч қандай узоқ тушлик танаффусларисиз, бачкана ҳазилларсиз. Уилл, ишонасанми, аҳвол тамомила ўзгариб кетди.

– Наҳотки?

– Ҳа, Уилл, худди қўшга қўшилган ҳўкиздай ишляпмиз. Баъзи пайтлар стулга бутунлай михланиб қоляпмиз.

Мен ўрнимдан турдим.

– Бориб... яна ўтин олиб келай, – дедим Уилл томонга бир қараб ва саватни кўтариб далага жўнадим.

Ташқари жудаям совуқ бўлса-да, вақтни чўзиш учун печкабоп тарашаларни саралай бошладим. Бармоқларимни совуққа олдирган яхшими ёки уларнинг олдига қайтганимми, дея ўйланиб қолдим. Ҳақиқатан ҳам яхшигина аёз эди. Тирноқларим кўкара бошлаганда енгилдим ва уйга қайтдим. Коридорга кирганимдан кейин қадамимни секинлатдим. Меҳмонхонага яқинлашган пайтим қия очик эшикдан жувоннинг овози қулоғимга чалинди.

– Уилл, умуман олганда, биз шунчаки келмадик, – дерди у. – Бизда... янгилик бор.

Эшик олдига етганимда ичкарига киришга ботинолмай қолдим.

– Мен... тўғрироғи, биз ўйладикки... сенга... айтишни лозим топдик. Яширишнинг ҳожати йўқ. Биз Руперт билан турмуш қурмоқчимиз.

Мен жойимда қотиб турардим.

– Биладан, сенга буларни эшитиш оғир, – давом этди жувон. – Ростин айтганда, менга ҳам осонмас. Бу қарорга келгунча кўп вақт керак бўлди.

Менинг қўлларим оғриб кетган, ўтинли саватни нима қилишни билмасдим.

– Орамиздаги муносабатлар... ўзингдан қолар гап йўқ, – орага яна оғир сукунат чўкди. – Уилл, бир нарса десанг-чи.

– Табриклайман, – деди у ниҳоят.

– Сен нимани ўйлаётганингни биламан. Аммо биз бунақасини сира режалаштирмаган эдик. Чин гапим. Жуда узок пайт дўстлигимизча қолдик. Сен ҳақингда қайғураётган дўстлар бўлиб. Фақатгина сен билан юз берган фалокатдан кейин, Рупертнинг ўзи менга ишончли таянч бўлиб қолди.

– Қандай олийжаноблик.

– Кесатишинг ноўрин. Мен буни сенга айтишдан қўрқардим. Иккимиз ҳам қўрқардик.

– Бу табиий, – деди Уилл.

– Қулоқ сол, Уилл, – Рупертнинг овози эшитилди. – Биз сендан хавотир олганимиз учун бу ерга келдик. Буни бировданмас, балки ўзимиздан эшитишингни истадик. Ҳаёт тўхтаб турмайди. Буни яхши биласан. Ахир, ҳаш-паш дегунча икки йил ўтиб кетди.

Сукунат бошланди. Мен бу гапларни ортиқча эшитишни истамадим ва ортга чекиндим. Аммо Руперт овозини кўтариб гапиргани учун, эшитмасликнинг иложи ҳам йўқ эди.

– Оғайни, биламан, сенга бу оғир ботади. Аммо... агар сен Лиссани яхши кўрсанг, унга имкон беришинг керак.

– Уилл, бирор нарса дегин. Илтимос.

Мен бутун тасаввуримда Уиллнинг нафрат ва бепарволик аралаш чехрасини кўз олдимга келтирдим.

– Табриклайман, – деди ниҳоят у. – Сизлар биргаликда бахтли бўласизлар.

Алисия ожизгина қаршилик қилса-да, Руперт унинг гапини бўлиб ташлади:

– Кетдик, Алисия. Кетганимиз маъқул. Уилл биз сендан оқ фотиҳа олгани келдик, деб ўйлама. Бу шунчаки одоб юзасидан эди. Лисса... иккимиз ҳам буни ўзимиздан эшитганинг яхшироқ, дея ҳисобладик. Бизларни кечир, агар кечира олсанг. Сенинг ҳам ишларинг изига тушиб кетади, деб умид қиламан ва биз яна сен билан ишлашни давом эттирамиз.

Улар эшик томон яқинлашганида мен худди эндигина келгандек, сават устига эгилдим. Коридорга биринчи бўлиб чиққан Алисиянинг кўзлари қизариб кетганди.

– Мен юзимни ювиб олмоқчи эдим, майлими? – Унинг овози сўниқ ва хириллаб чиқди.

Унга бармоғим билан ваннахона томонни кўрсатдим.

Жувон менга синчковлик билан қаради ва ичимдан нималар ўтаётганини сезди. Шу ёшгача ичимдагиларни яшира олмаганман.

– Мен ҳақимда нималарни ўйлаётганингизни билман, – деди у бироз сукут сақлаганидан кейин. – Ҳаракат қилиб кўрдим. У эса ўзидан итариб келди. Ростдан ҳам ёнида бўлишимни истамади.

– Буларнинг менга алоқаси йўқ, – дедим мен ниҳоят.

Биз юзма-юз турардик.

– Биласизми, ёрдамни хоҳлаганларгагина кўрсатиш мумкин, – жувон шундай деганча, жўнаб кетди.

Ташқарида машина ғилдиракларининг овози олислашиб кетганидан кейин ошхонага ўтиб, ичгим келмасаям чой қўйдим. Аввал ўқиган журналимни қўлга олиб варақладим. Сўнгра коридорга қайтиб, ўтин солинган саватни кўтарганча, меҳмонхонага кирдим.

– Сиздан бирор нарса керакмасми, деб... – Ҳали гапимни тугатмаси, хона бўм-бўшлигидан ҳайрон қолдим. У ёқ-бу ёққа алангладим.

Шу пайт шовқин-сурон кўтарилди. Коридорга чошиб чиқдим. Яна шовқин ва ойналарнинг сингани эшитилди. Улар Уиллнинг ётоғидан келарди. Худойим, ишқилиб у жароҳатланмаган бўлсин-да. Миссис Трейнорнинг уқдиришлари қулоғим остида жаранглади. Уни узоқ пайт бир ўзини қолдиришим мумкин эмасди.

Уиллнинг ётоғи эшигини очиб, даҳшатдан қотиб қолдим. Уилл ногиронлар аравачасида хонасининг ўртасида ўтирар, узун ҳасса худди жангчиларнинг найзаси каби аравачага суяниб қолганди. Узун токчаларда бирорта ҳам расмлар қолмаган, қимматбаҳо чорчўплар синиб, қийшайиб кетган, гилам сатҳида ойна синиқлари ялтираб ётарди. Уиллнинг тиззаларида ҳам ойнанинг майда синиқлари ва пайраҳалар кўзга ташланарди. Худога шукурлар бўлсинки, Уиллнинг ўзи жароҳатланмаган эди. Бу вайронгарчиликка катта куч сарфлаганидан, оғир-оғир нафас оларди.

Бизларнинг нигоҳларимиз тўқнашди. Унинг кўзлари жуда ҳорғин кўринарди.

– Шиаларингизга ойна санчилиб, тешилиб қолмасин, – дедим мен унга қимирламаслик ишорасини қилиб. – Мен чангюткич ва супургини олиб келаман.

Унинг кўзлари катта-катта бўлиб кетди. Лабларидан эса «кечирасиз» деган сокин сўз учди.

* * *

– Бу ғоятда даҳшатли эди, – дедим Патрикка пайшанба оқшомида, унинг спортчи дўстлари ва дугоналари билан тўпланиб, базм уюштирадиган тунги клубда учрашганимизда. – Унинг севгилиси ва дўсти шунақа қилиб ўтиришибди.

– Сен қизни бекорга айблаяпсан, – эътироз билдирди у. – Мабодо менинг ҳам бўйнимдан пастим ишламай қолса, ёнимда қолмайсан-ку.

– Нега энди, қолган бўлардим.

– Йўқ, қолмасдинг. Менинг ўзим сени ҳайдаб солган бўлардим.

– Мен бари бир қолган бўлардим.

– Мен буни истамаган бўлардим. Менга ачинганидан ёнимда бўладиганлар керакмас.

– Ачинишнинг нима алоқаси бор? Сен бари бир ўша одам-лигингча қолаверардинг.

– Йўқ, аввалгидай қола олмасдим. Тамомила бошқа одамга айланар эдим. – Патрик бурнини тортди. – Яшагим келмаган бўларди. Ҳар қандай майда-чуйдалардаям бошқаларга мутеъ бўлишдан худо асрасин. Бошқалар сени ювиб-тараши, овқатлантириши дегандай... Э, худойим. Ўзинг бир ўйлаб кўр, қанча нарсалардан: югуришлар, велосипед ҳайдаш, бирга кечадиган висол лаззатларидан ажралиб қолган бўлардим.

– Азизим, ўлимдан бошқа ҳамма нарсанинг иложини қилса бўлади.

Мен Алисия ҳақида ўйладим. «Мен ҳаракат қилиб кўрдим, – деган эди у. – Жуда узоқ ойлар ҳаракат қилдим».

– Бу одамнинг ўзига боғлиқ. Кимнидир севсанг, у билан ёнма-ён бўлишинг керакмасми? Тушкунликдан чиқишига ёрдам бериш – одабийлик бурч-ку, ахир.

Патрик мавзуни ўзгартириш учунми, гапни бошқа ёққа бурди:

– Дам олиш кунлари Испанияга бориб келмаймизми? Грециянинг ўрнига. Велосипедда қирқ чақирим йўл босиш ёқмаса, бассейнда ҳордиқ чиқарасан. Арзон самолёт билетлари бор. Олти ҳафтадан кейин. Энди сенда пуллaring пайдо бўлди.

– Билмадим...– Мен миссис Трейнор ҳақида ўйладим. – Ишдан жавоб беришларига кўзим етмайди.

– Унақада, агар қарши бўлмасанг, бир ўзим кетаман. Тоғли жойларда машқ қилишнинг катта фойдаси бор.

* * *

Кечаги воқеалар Гранта-хаусда илиқликни бошлаб беради, дея ўйлашим хато экан.

Мен Уиллга табассум қилганча, «Салом!» – деб хитоб қилдим, аммо у мен томонга қайрилишни ҳам эп кўрмай, деразага тикилиб ўтираверди.

– Оғир кун, – минғирлади Натан курткасини кияркан.

Тонг жуда бўғиқ, қуюқ булутлардан эринибгина ёғаётган томчилар ойналарни чертар, яқин орада қуёшнинг кўринишига умид қилмаса ҳам бўларди. Бундай кунлар ҳатто менга ҳам ёмон таъсир қиларди. Уиллга бундан баттарлиги шубҳасиз эди. Мен ҳар кунги машғулотларимга овора бўлдим. Иш берувчи, албатта, сенга ёқиши шартми? Улар кимга ёқибди ўзи? Катринанинг бужмайган башарали соҳибаси синглимининг неча марта ва қанча вақтга ҳожатга чиқиб келишини ҳам назорат қиларкан. Мен эса аллақачон уч ҳафтача ишлаб қўйдим. Бу ёғига беш ойдан сал кўпроқ вақт қолди.

Кеча дабдаласи чиққан фотосуратларни йиғиб, пастки тортмага солиб кетгандим. Бугун уларни чиқариб олиб, қай бирларини таъмирласа бўларкин, дея ажрата бошладим. Ҳам фойдали иш, ҳам вақтим ўтади.

Ўн дақиқалардан кейин ногиронлар аравачасининг электр двигателини овози Уилл келганлигидан дарак берди.

У эшик тўғрисида келиб, мени кузата бошлади. Унинг кўзлари остида қора соялар ётарди. Натаннинг айтишича, у баъзида умуман ухламаскан. Мен тонголди қоронғусида ёмон ўйлар исканжасидан қутила олмай, тўшакда мижжа қоқмасдан ётиш қандай бўлишини тасаввур қилишни хоҳламасдим.

– Мен буларнинг чорчўпини таъмирлаб бўлмасмикан, деб ўйладим. – Ўзимни иложи борида қувноқ тутишга ҳаракат қилиб, изоҳ бердим.

– Нима учун?

– Шу-у... – киприкларимни пирпиратдим. – Баъзиларини сақлаб қолса бўлади. Менда ёғоч елими бор, агар рухсат берсангиз уриниб кўришим мумкин. Ё тушлик танаффусда янги чорчўплар учун шаҳарга тушарман ёки бирга машинада бориб келармиз.

– Буларни таъмирланг деб, сизга ким айтди? – у менга еб қўйгудек тикилди.

«Бошланди», – ўйлаб қолдим мен.

– Мен... мен шунчаки ёрдам бериш ниятида эдим.

– Сиз менинг кечаги ишларимни тўғриламоқчи бўлдингизми?

– Мен...

– Луиза, биласизми, агар менинг нимани хоҳлаётганимга бирортаси эътибор берганида, жуда яхши бўларди. Мен бу суратларни бекорга бундай аҳволга солмадим. Уларни кўришни сира ҳам истамайман.

– Кечирасиз, – дедим ўрнимдан тураркан. – Мен бундай ўйламагандим...

– Сиз ўзингизча ҳукм чиқаргансиз. Ҳамма ўзини менга нима кераклигини биладигандек тутати. Ўйлайдики: «Буларни таъмирлаб, қайта илиб қўйсам – Уилл хурсанд бўлади». Уларни кўришга кўзим йўқ. Англаб олдингизми?

– Мен Алисия билан тушган суратларингизни таъмирламоқчи эмасман. Бу қадар аҳмоқ бўлмасам керак. Ўйладимки, вақт ўтиши билан...

– Э, худойим!.. – У мендан юзини ўгирди, овози ғоятда заҳарли эди. – Мени булардан халос қил. Боринг, ўзингизни журналларингизни ўқинг ёки чой дамламаган пайтингизда қиладиган бошқа ишларингиз билан машғул бўлинг.

Менинг ёноқларим аламдан лов-лов ёнарди. Унинг торгина коридорда аравачасини бошқаришга уринаётганини кўриб, орқасидан бақирдим:

– Сиз ўзингизни бу даражада тубан тутишга ҳақингиз йўқ! Гапларим сукунат ичра муаллақ қолди.

Аравача жойида тўхтади. Узоқ танаффусдан сўнг у бошқарув дастагини ишга солганча, орқага ҳаракат қилди ва мен тарафга бурилди.

– Нима?

Мен унга юрагим дукиллаганча, қараб қолдим.

– Сиз дўстларингиз билан ёмон муносабатда бўлдингиз. Майли, улар балки шунга лойиқ иш қилишгандир, аммо мен сизга нима ёмонлик қилгандим. Кундан-кунга кўнглингизни олишга ҳаракат қиляпман. Ҳаётимни бошқаларники каби заҳарлашни бас қилсангиз, жуда миннатдор бўлардим.

Уиллнинг кўзлари катталашди. У гапиришдан олдин пича сукут сақлади.

– Менга сизнинг керак эмаслигингизни айтсам-чи?

– Мени сизмас, онангиз ёллаган. Агар у айтмаса, бу ердан кетмайман. Сизга боғланиб қолганим-у, бу аҳмоқона ишлар менга ёққани ёки сизнинг ҳаётингизни ўзгартиришни

хоҳлаганимданмас, пулга зорикқаним учун ҳам кетолмайман. Билдингизми? Менга ҳақиқатан ҳам пул жуда зарур.

Уиллнинг юз ифодаси деярли ўзгармади, аммо унинг фикрига қарши борадиганлар пайдо бўлганлигидан, ҳайратга тушгани сезилиб турарди.

«Нималар қилиб қўйдим», – ишнинг расвосини чиқариб қўйганим аён эди.

Уилл ҳамон юзимга қараб турар, мен чаппа қараб олганимдан сўнг нимадир демоқчидек, хўрсиниб олди.

– Майли, – деди у аравачасини буриб оларкан. – Сураатларни пастки тортмага тиқиб ташланг. Ҳаммасини.

Кейин эса кетди.

Сени бутунлай бошқа бир ҳаётга итқитганларида ёки ўзганинг ҳаётига куч билан худди ойнага юзингни ишқалашгандек ёпиштириб қўйишганида, ўзингнинг асли кимлигингни ёки сени ким деб ҳисоблашлари ҳақида ўйлаб қоларкансан.

Қисқагина тўрт ҳафтадан кейин ота-онамнинг менинг ишларимга бўлган қизиқиши анчагина ўсди. Мен бошқа бир ҳаёт билан боғловчи ришта эдим. Айниқса, ойим Гранта-хаусдаги ҳаёт, турмуш тарзи, одатлари ҳақида худди фанга номаълум мавжудотни ўрганаётган ҳайвоншунос каби сўрайверади. «Миссис Трейнор тановул вақтида зиғир толали салфеткалардан фойдаланадими?» ёки «Улар ҳар куни чангюткични ишлитишадими ёки биз?» ё бўлмаса, «Улар картошкадан нималар тайёрлашади?» каби саволларни берарди.

Ҳар тонгда ойим улар қандай ҳожатхона қоғозидан фойдаланишлари ёки чойшаблари қандай матолардан эканлигини билиб келишим кераклигини қаттиқ тайинларди. Мен буларни билолмай келганим ёки эслолмай қолганимдан чуқур афсусланарди. Бунинг боиси мен олти ёшлигимда анчагина бой бир синфдош дугонамникига борганимда, ойиси чанг кўтарманглар, дея бизни уй ичида ўйнашга рухсат бермаган ва ойим зодагонлар худди чўчқадек яшашаркан, деб ҳукм чиқариб қўйганди.

Мен уйга келиб, улар итга уйда овқатланишига рухсат беришлари, эшик олдини ҳар куни ювмасликлари ҳақида ҳисобот берганимда, ойим лабларини қимтиганча, бойваччаларнинг саришта эмасликлари ҳақидаги шубҳаси тасдиқланаётганини дадамга ишора қилиб қўярди.

Менинг даромадим ёки қилаётган ишим ўзимга ёқмаслиги туфайлими, улар менга нисбатан анчагина ҳурмат билан ёндашадиган бўлиб қолишди. Аммо у қадар катта ўзгаришлар юз бермаган, дадам шунчаки аввалгидек: «хўппа семиз» дея чақирмас, ойим эса ишдан келишим билан бир финжон қайноқ чой таклиф қиларди, холос.

Патрик ва синглим учун ҳеч нарса ўзгармагандай – наштардек ботадиган киноялар, ачомлашлар, бўсалар ва афт бўжмайтиришлар ҳамон аввалгидек қолганди. Мен ҳам деярли ўзгаришларни сезмасдим. Ҳанузгача худди олдингидек алламбало ҳолатда кийинардим.

Грант-хаусдагиларнинг мен ҳақимда қандай фикрда эканликлари хусусида ҳеч нарса билмасдим. Уилл ҳамон ўша-ўша ичимдагини топ деганлардан бўлиб қолганди. Натан учун эса мен навбатдаги энагалардан бири қаторида эдим. У етарли даражада дўстона муносабатда бўлса-да, оралиқдаги масофани сақлай биларди. У менинг бу ерда узоқ қолишимга ишонмаса керак, дея ўйлардим. Мистер Трейнор дуч келиб қолганимизда хушмуомалалик билан бош ирғар, мавриди топилганида кўчадаги тиқилинч ҳолатлар бор-йўқлиги ва бу ерга ўрганиб кетган-кетмаганим – барини суриштирар эди. Агар у мени бошқа бир жойда кўриб қолса, таний олишига кафолат беролмасдим.

Миссис Трейнор учун эса, – э, худойим, – миссис Трейнор учун мен дунёдаги энг аҳмоқ ва маъсулиятсиз одамдек эдим.

Бунинг бари фоторамкалар туфайли бошланди. Уйдаги ҳеч нарса унинг назаридан четда қолмасди. Ерпарчин қилинган чорчўплар воқеаси унга зилзиладек таъсир қилганини айтиб ўтирмасам ҳам бўлади. У мендан Уиллни қанча вақтга ёлғиз қолдирганлигимни, уни нима шу даражага етказганлиги-ю, қанча вақт бу ерни тозалаганимни ипидан-игнасигача суриштирди. Бунинг бари унинг ғоятда яхши тарбия кўрганлигидан, бақир-чақир қилмаса-да, киприкларини пирпиратганча, ҳар бир сўзимни тарозида тортгандек тинглашидан аён бўлиб турарди. Натандан судда ишлашини эшитганимда, мен бунга сира ҳам ажабланмагандим.

Унинг фикрича, ҳар қандай ноқулай вазиятда ҳам мен Уиллни узоқ пайт ёлғиз қолдирмаслигим керак эди. Ва-а, чангни артаётганимда ҳеч нарсани ерга тушириб юбормаслик учун, уларни токча четидан олисроққа қўйишим лозим экан. Бўлиб ўтган воқеани эса, у тасодиף натижаси эканлигига ўзини ишонтирди. Яна у ҳамиша бирор нарсани тушириб юборган пайтим келиб қолар ёки ташқаридан ўтин олиб кираётган маҳалим коридорда турганча, ўзини худди мен Уиллни узоқ пайт ёлғиз қолдирганимга гувоҳ бўлгандек тутарди.

Унинг муносабати Уиллнинг дағаллигидан кўра ҳам кўпроқ гашимга тегарди. Бир-икки маротаба ундан: – Ҳаммаси жойидами? – деб сўрамоқчи ҳам бўлганман.

«Сиз мени касбий маҳоратим учунмас, қувноқ табиатим туфайли ишга олгандингиз, – дегим келарди. – Эртадан кечгача асаларидек тинмайман. Чаққон ва қувноқман, яна нимадан норозисиз?»

Аммо Камилла Трейнор бундай оҳангда гаплашадиган аёллар тоифасига кирмасди. Назаримда, бу уйда ҳеч ким, ҳеч қачон тўғридан-тўғри гаплаша олмасди.

«Аввалги энагамиз Лилия деган қиз битта товада, бир вақтнинг ўзида икки хил сабзавотни қовуришга уста эди», – дейиши гўё: «Сен тартибсизликка устаси фарангсан»ни ифодаларди.

«Уилл, чой ичасанми?» – деганлари: «Сен билан гаплашадиган гапи йўқ»ни англатар эди.

«Мен қоғозларимни қараб чиқишим керак», – дегани: «Сен қўполлик қилдинг, мени тезроқ кетгим келяпти»ни билдирарди.

Буларнинг бари азобланаётган оҳангда талаффуз этиларкан, нозик бармоқлари хочли занжирчани пайпасларди. Миссис Трейнор жуда ўзини тута биладиган аёлдир. Мен ҳеч нарсани сезмагандек, хушмуомилалик билан табассум қилар ва ҳақи тўланадиган барча ишларни бажарар эдим ёки шунга ҳаракат қилардим.

– Сиз нимага мени сабзи ейишга мажбур қиляпсиз?

Мен телевизордаги бошловчининг сочларига ўхшатиб сочимни бўясаммикан, деб ўйлаб турган эдим.

– Ҳеч ҳам бунақамас.

– Айнан шундай. Сабзини қирғичдан ўтказиб, қайлага аралаштирдингиз. Мен кўриб тургандим.

Мен қизариб кетдим. Уилл тўғри айтганди. Уиллни овқатлантираётган пайтимда иккимиз ҳам тушлик вақти бериладиган янгиликларни кўраётгандик. Тушликка димланган гўшт ва картошка пюреси тайёрланганди. Уилл сабзавотларни хоҳламаслигини айтган бўлса ҳам, онаси менга уч хил сабзавотдан тарелкага солишни тайин қилганди.

– Нимага менга сабзингизни тиқиштиряпсиз?

– Тиқиштираётганим йўқ.

– Овқатда сабзи йўқ, демоқчимисиз.

- Шу... – Мен майда сарик бўлакчаларга қарадим. – Озгина... У қошларини чимирганча, жавобимни кутарди.
- Улар... соғлигингиз учун фойдали, деб ўйладим.

Миссис Трейнорга ҳурматим ва ўзим бунга одатланиб қолганим учун шундай жавоб бердим. Мен Томасни овқатлантираётган пайтим сабзавотли пюрени картошка ёки макрон тагига беркитганча, аралаштириб оғзига тикардим. Ёйилган ҳар бир қошиқ кичина бўлсаям ғалаба эди.

- Бир қошиқ сабзи ҳаётим сифатини яхшилаёт оладими?

Аҳмоқона эшитилса-да, мен бундай гапларга кўникиб бо-
раётгандим.

- Ўзр, бошқа қайтарилмайди.

Бир пайт Уилл Трейнор хахолаб юборди.

- Эй худойим, – бош тебратди у. Унга анграйганча қолдим. – Бу овқатга яна нималар солдингиз? Ойим мажбур қиялпими?

- Йўқ. Уилл, илтимос, мени кечиринг. Бундан кейин овқатга сабзи ишлатмайман.

- Ишлатаверинг, фақат нималар қўшганингизни ўзимга айтиб қўйинг.

- Майди, мен уларни тергилаб ташлайман, кейин...

- Менга ҳеч нарса керакмас, – у юзини ўгириб олди. – Чой дамлашингиз мумкин. Фақат чой, тагин унга бирор нарса аралаштириб ётманг.

Ошхонада идишларни юваётган пайтим Натан кириб келди.

- Уиллнинг бугун кайфияти яхши, – деди у узатган финжонимни оларкан.

Ташқарида ҳаво шу қадар совуқ эди-ки, туш пайтлари кўчага айлангани чиқмай қўйгандим.

- У айтди-ки, сен уни заҳарламоқчимисан, яъни ҳазил маъносида.

Натаннинг гаплари менга хуш ёқиб тушди.

- Майли, нимаям дердим, – дедим шодлигимни яширганча. – Ҳали бундан ҳам яхши бўлиб кетади.

- Ҳа, аввалги пайтлардан кўра кўпроқ гапиряпти. У ҳафталаб гаирмай қўйган пайтлари бўлган. Худого шукур, охирги кунлар гапга кириб қолди.

- Мендақа маҳмадона бўлолмайди, бари бир. Нималарни гаплашдинглар.

– Шу... озгина кирикет ҳақида. Сенга бир гапни айтиб қўяй. – Натан овозини пасайтирди. – Бир ҳафта олдин миссис Ти ишингни эплай олаяпсанми ё йўқлигинг ҳақида суриштирди. Мен сени мактаб қўйдим, аммо у бошқа нарсани назарда тутаётгандек. Кеча эса кириб, Уилл иккалангиз кулишаётганингизни эшитганини айтди.

Мен кечаги кунни эсладим.

– Ҳа, кеча у менинг устимдан кулаётган эди. Мен унга тайёрлаган овқатимнинг номини тополмагандим.

– Фарқи йўқ. У қачонлардан бери кулмай қўйганди.

Бу ҳақиқат эди. Биз Уилл билан анча чиқишиб қолгандик. Яъни у менга дағаллик қилаётганида, мен ҳам шундай жавоб қайтара бошладим. Бу ади-бадимиз болаларнинг ўйинига ўхшаб кетарди ва иккимизгаям маъқул келганди. Баъзан унга қарши гапирганларим, дағаллик қилганларим, қўполлигини юзига солишларим уни енгил қилаётгандек туюларди. Авто-тўқнашувдан кейин ҳамма унинг атрофида оёқ учида юрарди. Фақат Натангина Уиллнинг ҳурматига лойиқ бўлиб, ҳеч қанақа ништарли гапларга парво қилмасди. Натан одам қиёфасидаги зирҳли машинадек эди.

– Унга сенинг устингдан кўпроқ кулишига қўйиб бер, майлими?

– Бу муаммо эмас, – мен идишларни чиғаноқдан чиқара бошладим.

Ўзгаришлардан яна бири шу эдики, Уилл энди камдан-кам ҳолларда уни холи қолдиришимни талаб қиларди. Икки марта биргаликда кино кўришни таклиф қилди. Мен «Терминатор»нинг барча қисмларини аввал кўрган бўлсам ҳам, таклифни рад қилмадим. Аммо у французларнинг субтитрли фильмини таклиф қилганида, фильм жилдига қараб рад қилган эдим.

– Мен субтитрли фильмларни ёқтирмайман, – елка қисдим мен.

– Бу худди актёрли фильмларни ёқтирмагандай гап. Тен-так бўлманг. Айнан нимасини ёқтирмайсиз? Уларни ўқиш кўришингизга ҳалал бергани учунми?

Уилл бирор марта субтитрли фильмларни кўрмаганимга ишонмасди.

– Сиз бу фильмни кўришингиз керак, Луиза. Буни буйруқ ўрнида қабул қилсангиз ҳам бўлади. – Уилл орқарокка чекин

ди ва бўш турган креслога имо қилди. – Ўтиринг. Фильм тугагунча жойингиздан туриб кетмайсиз.

Бу овлоқдаги уй мерос сифатида теккан букри кимса ҳақидаги эски кино экан. Уиллнинг айтишича, бу кино машхур роман асосида суратга олинган бўлиб, мен бундай китоб ҳақида эшитмагандим. Дастлабки йигирма диққатга ҳам ўқиб, ҳам фильмни томоша қилиш жуда қийин туюлди. Ташқарига чиққим келаяпти, дея Уиллга айтмоқчи ҳам бўлдим-у, тагин жаҳли чиқиб кетмасин учун сабр қилдим.

Бора-бора томошага берилиб кетдим. Мен бир пайтнинг ўзида субтитрларни ўқиш ва фильмни кўриш қийинлигини, дорилар қабул қилиш жадвалини ва миссис Трейнор ялқовлик қилаяпти, деб ўйлашини тамомила унутганча, ноинсоф кўшнилари алдаётган бечора букри ва унинг оиласи тақдирига берилиб кетдим. Букри ўлган пайти кўз ёшларимни енгимга артганча, йиғлаб юбордим.

– Хўш, – деди Уилл менга кўз ташлаб. – Сизга умуман ёқмадими?

Мен атрофга аланглаб, ташқарига аллақачон оқшом чўкканлигини пайқаб қолдим.

– Энди сиз устимдан кулиб юрадиган бўлдингиз, – дедим салфеткали қутига қўл узатиб.

– Кўп эмас. Мен фақат шу ёшга киргунча, бирорта субтитрли фильм кўрмаганингиздан ҳайратдаман. Неча ёшдасиз?

– Йигирма олтида. – Кўзларимни артган салфетка туш бўёғидан доғ бўлганига кўзим тушди.

– Яхши. Агар фильм кўрмасангиз, Луиза Кларк, вақтингизни қандай ўтказасиз?

– Бўш вақтимда нималар қилишимни билмоқчимисиз? – дедим салфеткани ғижимлаганча.

– Ахир бир-биримизни яқиндан билишни хоҳлагандингиз-ку? Қани, ўзингиз ҳақда гапириб беринг-чи.

Ҳар доимгидек унинг овозидан устимдан кулмаётганини билиш қийин эди. Бир қасдимни олай-чи.

– Нимага? – сўрадим мен. – Нега бирдан бу сизни қизиқтириб қолди?

– Э, худо! Давлат сирини ўзи-я! – Унинг жаҳли чиқаётганга ўхшарди.

– Билмайман...– бошладим мен. – Пабда жиндай ичаман.

Пича телевизор кўраман. Йигитимнинг югуриш машқини бажаришини кузатаман. Айтишга арзимаёди.

– Йигитингиз югураётганини кузатасизми?

– Ҳа.

– Ўзингиз югурмайсизми?

– Йўқ. Мен бунга... – Мен кўкракларимга қараб олдим. – ... тўғри келмайман.

– Яна нима? – жилмайди у.

– Яъни қандай маънода яна?

– Хобби? Сайр-саёҳат? Севимли жойлар?

– Менинг ҳақиқий хоббим йўқ. – Миямни ковлаштира бошладим. – Бироз ўқийман. Кийинишни яхши кўраман.

– Ҳамма қатори экансиз. – деди у энсаси қотганча.

– Ўзингиз сўрадингиз, мен айтдим. – Ўзимни ҳимоя қила бошладим. – Айтарли ҳеч нарса қилмайман, тушунарлими? Ишлайман ва уйга қайтаман.

– Қаерда яшайсиз?

– Қалъали тепаликнинг бошқа тарафида. Ренфру-роудда.

Уилл мени тушунмагандай тикилиб қолди. Бир тепаликнинг икки тарафи – икки олам.

– Икки томонлама ҳаракатли катта йўлнинг яқинида. «Макдоналдс»нинг ёнигинасида.

Уилл нима ҳақда гапираётганимни тасаввур қилмаса-да, бош ирғаб қўйди.

– Дам олишлар-чи?

– Йигитим Патрик билан Испанияга бориб келганмиз, – дедим мен. – Болаликда Дорсетдан олисда бўлмаганмиз. Ёки Тенбидан. Холам Тенбида яшайди.

– Ҳаётдан нимани хоҳлайсиз?

– Бу ўта шахсий масала, – кўзларимни пирпиратдим.

– Майда-чуйдаларга тўхталмасангиз ҳам майли. Шунчаки ҳаётдаги орзуларингиз? Турмушга чиқишми? Чурвақаларни кўпайтиришми? Мартабага кўтарилишми? Дунёни айланишми?

Орамизга узоқ жимлик чўқди.

Менинг жавобимни эшитмасдан олдинроқ Уиллнинг ҳафсаласи пир бўлганди:

– Билмайман. Бу ҳақда бафуржа ўйлаб ҳам кўрмаган эканман.

* * *

Жума куни биз шифохонага отландик. Яхшиям бу ҳақда ишга келган пайтим айтиб қолишди, бўлмаса кечаси билан ухлолмай чиққан бўлармидим. Мен машина ҳайдашни билман, аммо шундаям йилда бир маротаба. Уиллни махсус микроавтобусга чиқариш ва қўшни шаҳардаги шифохонагача соғ-омон олиб бориш ва қайтиб келиш ҳақида ўйлашнинг ўзи мен учун даҳшат эди.

Мен бу уйдан иш вақтида чиқиб кетишни ҳафталаб орзу қилардим. Энди эса ундан чиқмасликни истаб қолгандим. Уиллнинг касаллик картасини унинг соғлигига доир «Транспорт», «Суғурта», «Ногиронликда қандай яшаш керак» ва «Врачлар» деб номланган қалин жилдлар орасидан кидириб топдим. Картани суғуриб олгач, текшириб кўрсам, бугунги сана турибди. Менда Уилл адашгандир, дея пайдо бўлган илинж шами ҳам сўниб бўлди.

– Ойингиз биз билан борадими?

– Йўқ. У мен билан бирга анчадан бери бормай қўйган.

Ҳайронлигимни яшира олмасдим. Миссис Трейнор ўғлининг соғлиғи билан боғлиқ ҳеч нарсани назардан қочирмайдиган онадек туюлганди.

– Натан-чи?

– Албатта, боради. Ахир у менга қаровчи тиббий ходим-ку. Ҳам бақувват. Сизнинг бир ўзингиз қийналиб қоласиз.

Автомобиль ташқи томондан бошқаларидан ажралиб турмаса-да, орқа эшиги очилганида, махсус пандуслар ергача тақалиб тушаркан. Натаннинг назорати остида аравачининг ғилдиракларини шу изларга тўғриладим ва автоматнинг ўзи уни юқорига олиб чиқиб кетди. Аравача ғилдиракларини маҳкамлаб қўйганимиздан кейин, Натан олдинги ўриндиққа ўтирди. Мен титроқларимни босишга ҳаракат қилганча, машинани ўт олдирдим.

Ташқарида ҳаво анчагина совуқ эди ва биз Уиллнинг бўйнига иссиқ шарф боғлаб, иссиқ пальтога ўраб қўйдик. Кенг йўлга чиққанмиздан кейин Уилл жунжикиб, кичкина бўлиб қолгандай туюлди. Натан ёнимдалигига қарамай, Уиллнинг аравачаси маҳкамланган жойидан чиқиб кетмасайди, деган ҳадикда тепамдаги ойнақдан унга қараб қўярдим. Уилл йўл бўйи ташқаридан кўз узмай борарди. Баъзан машина ўчиб қолганида ёки кескин тормоз босганимда бирор сўз

котмасдан, афтини сал бужмайтирганча, вазиятдан чиқиб кетишимни кутиб турарди.

Шифохонага етиб борганимизда мен терга пишиб кетгандим. Шифохонанинг автомобиль кўйиш майдончасини уч бора айланиб, аравагани туширишга қулай жой изладим. Ниҳоят, биз истаган жой топилди ва Натан Уиллнинг арава-часини бетонланган майдончага тушириб олди.

– Зўр амалладинг! – дея Натан елкамга уриб кўйди.

Уиллнинг икки томонида борарканмиз, ўзиюрар арава-ча йўлда учраган нотекисликлар ёки чуқурчаларни айланиб ўтиши учун Уилл жуда эҳтиёткорлик қиларди. Айниқса, автомобиль эгаларининг ўтишга жой қолдирмай, машиналарини ноқулай ҳолда қўйиб кетганидан анча жойни айланиб келиш-га мажбур бўлдик.

Шифохонанинг ўзи унчалар катта бўлмаган ярқирок бино экан. Озодагина қабулхона худди қимматбаҳо меҳмон-хоналарнинг кутиш залига ўхшаб кетарди. Уилл котибага ўз номини айтиб, картасини кўрсатгунига қадар кутиб турдим ва кейин унинг ортидан Натан иккимиз узундан-узон кори-дор бўйлаб кетдик.

Уиллни текширувлар ўтказиладиган хонага киргизиб ке-тишгач, Натан иккимиз консультант эшиги олдидаги кресло-ларда кутиб ўтирадиган бўлдик. Бу ерда шифохоналарга хос хиддан асар ҳам йўқ, катта гулдонга эса янги узилган гуллар солиб қўйилганди. Бу ердаги гуллардан фарқ қиладиган, кат-та-катта бу экзотик гулларнинг номиниям билмасдим.

– Улар у ёқда нима қилишяпти? – сўрадим бироз вақт ўтга-нидан кейин.

– Ярим йиллик оддий текширув, – Натан китобдан бош кўтарди.

– Ахволи яхши бўлаётганини текширишадими?

– Унинг ахволи яхшиланмайди, – Натан китобини ёпди. – Орқа мияси шикастланган.

– Сен у билан физиотерапия ўтказасан-ку.

– Шунчаки жисмоний жиҳатдан сақлаб, мушаклари ҳара-катдан тўхтаб қолмаслиги, суякларидан кальций ювилиб кет-маслиги, оёқларида қон димланиб қолмаслиги учун. – У ме-нинг хафсаламни пир қилмаслик учун овозига мулойим тус берди. – Уилл ҳеч қачон юра олмайди, Луиза. Мўъжизалар голливуд фильмларидагина рўй беради. Биз фақат оғрикни

енгиллаштирамиз ва вужудидаги бор ҳаракатлар имкониятини сақлаб туришга ёрдамлашамиз.

– У сенинг айтганларингни бажараяптими? Масалан, менга доим қаршилиқ қилади.

– Бажараяпти, фақат ярим, чала ҳолида. – Натан бурнини буриштирди. – Мен иш бошлаган пайтимда, у қувватга тўла эди. Аммо бир йил ўтгандан сўнг натижалар кўринавермагач, ўзига бўлган ишончига дарз кетди.

– У таслим бўлмаслиги учун нима қилиши керак?

– Ростини айтайми? – Натан оёқлари остига қаради. – Уни тузалишига ишонч йўқ. Унинг кўкрагидан пастдаги мушаклари умуман ишламай қолган. Орқа мияни таъмирлашни эса ҳалигача эплашгани йўқ.

– Ахир тиббиёт бир жойда қотиб турмаса керак? Бу ердагилар ҳам бекор ўтиришгани йўқдир...

– Бу ер яхши шифохона, – деди Натан ва яна китобини очди.

Бирор соатдан кейин Натан менга қаҳва келтиришни илтимос қилди. Қабулхонадаги журналларни бирма-бир кўздан кечирдим. Газета киоскаси олдида пича ушланиб қолдим ва қаҳва олиб қайтишда йўлни йўқотиб қўйдим. Йўлимда учраган ҳамширалардан ёрдам сўраганимда, уларнинг иккитаси бу ердаги бўлимларни яхши билмаслиги маълум бўлди. Совуб бўлган қаҳвам билан бир амаллаб топиб келганимда эса, коридорда ҳеч ким йўқ эди. Яқин келиб қараганимда, консультантнинг эшиги қиягина очик экан. Эшикка яқин келаркан, қулоғимда миссис Трейнорнинг Уиллни ҳеч қачон ёлғиз қолдирмаслик ҳақидаги талаби қайта янгради. Мана, яна бир хато.

– Шундай қилиб, мистер Трейнор, уч ойдан кейин учрашамиз, – эшик қиясидан овоз келди. – Мен спазмга қарши дорилар дозасини ўзгартирдим ва анализлар натижасини телефон орқали сизга, албатта, айтишади. Душанба куни бўлса керак.

– Мен уларни пастдаги дорихонадан сотиб олишим мумкинми? – бу Уиллнинг овози эди.

– Бўлади. Мана рецепт. Булар уларда бўлиши керак.

Шунда аёлнинг овози эшитилди:

– Жилдни олсак бўладими?

Мен иш охирига етганлигини англадим. Эшикни тақил-

латганимда, кимдир киришга ижозат берди. Ичкаридагилар менга ҳайрон бўлганча, боқиб туришарди.

– Кечирасизлар, – консультант ўрнидан турди. – Мен физиотерапевт келди, деб ўйлабман.

– Мен... Уиллнинг энагасиман, – дедим эшик олдида турганча. Бу пайтда Натан Уиллга кўйлагини кийдираётганди. – Узр, сизлар ишни тугатмабсизлар-да...

– Луиза, ташқарида бир дақиқа кутиб турунг, – Уиллнинг норози оҳангдаги овози янгради.

Узр маъносида мингиллаганча, юзларим ловуллаган кўйи ортимга қайтдим.

Мени Уиллнинг ориқ ва чандиқлар тўлиб кетган яланғоч бадани ҳам, консультантнинг миссис Трейнорнинг қарашларини эслатувчи сезилар-сезилмас норозилик нигоҳи ҳам ҳайратга солмаганди.

Йўқ, Натан қанчалар эпчиллик билан кўйлак енглари-ни тортаётган маҳали, мени Уиллнинг билагидаги кўкиш-қирмиз, узун ва эгри-бугри чандиқлар ҳайратга солганди.

Корлар кутилмаганда ёға бошлади. Мен уйдан чиққаннимда осмон кўм-кўк эди ва ярим соатлар ичида қалъани айланиб, ўтиб бўлгандим.

Эгнимдаги юпқа хитойча ипакли плашда оёқларимдан совуқ ўтганча, йўлда борардим. Кулранглашган осмондан қор парчалари шу қадар тез тўкила бошладики, Гранта-хаусни кўзимдан яшириб, атрофдаги олам ва овозларни тўсиб қўйгандай бўлди. Кўчадаги автомобиллар ҳам эҳтиёткорлик билан ҳаракатланар, йўлақлардаги пиёдалар эса тойғанишиб кетганларида қийқириб юборишарди. Мен шарфимни бурнимгача тортиб, енгил кийинганим учун ўзимни койидим.

Мени ҳайрон қолдирганча, эшикни Натан эмас, Уиллнинг отаси очди.

– У каравотида, – деди мистер Трейнор эшикдан бош чиқариб. – Ўзини ёмон ҳис қиляпти. Докторни чақирсамми, деб турибман.

– Натан қаерда?

– Бугун унинг дам олиш куни. Худди аксига олгандай. Ҳамшира ҳам келди-ю, яна орқасига қайтиб кетди. Агар қор тинмайдиган бўлса, нима қилишимизгаям ҳайронман. – Мистер Трейнор чиндан ҳам ҳеч нарса қилолмайдигандек, кифтларини қисди ва худди маъсулиятни менга топшириганидан кўнгли тўлгандай коридорда йўқ бўлиб кетаркан, менга деди: – Ўзингиз нима қилиш кераклигини билсангиз керак.

Мен плаш ва туфлимни ечдим, ҳўл пайпоқларимни батареяга осдим. Трейнор хоним судга ишга кетганлигини билардим, у кеча Уиллнинг овқатланишига доир тегишли кўрсатмаларни жадвалга қайд қилганди. Саватдан Уиллнинг пайпоқларидан бирини олиб кийдим. Оёқларимга жон киргандай бўлди. Уилл менинг саломимга жавоб бермади. Мен унга ичимлик тайёрладим ва эшик олдига бориб секин тақиллатгач, ичкарига мўраладим. Ғира-ширада унинг кўрпа остида ётганлигини пайқадим. У қаттиқ уйқуда эди. Эшикни ёпиб қўйганча, ўз ишларим билан банд бўлишга қарор қилдим.

Ойим уйимиздаги саришталикдан кўп лаззат оларди. Мен эса бу ерда ойлаб ҳамма ёқни чиннидек тозалаб чиқсам ҳам, бундан бирорта яхши ҳиссиёт орттирмасдим.

Аммо бугун Уилл тўшагига михланиб ётган, ташқи дунё қотиб қолган бир пайтда, узун коридорда қўлимдаги латта билан бориб-келишлар кўнглимга хотиржалик солаётганди. Чангларни артиб, хоналарни ўзим билан олган радионинг овозини пасайтириб эшитганча, чангюткичда тозалаб чиқардим. Ҳар-ҳар замонда Уиллнинг хонасидан хабар олиб, соатни ҳам ўн қилдим.

Мен ўтин олиб келгани ташқарига чиққанимда, қор анча қалинлашганини пайқадим. Уиллга янги ичимлик тайёрлаб, эшигини тақиллатдим. Жавоб бўлавермагач, буни яна тарорладим.

– Ҳа? – худди ҳозиргина уйғонгандек, овози хириллаб чиқди.

– Мен Луизаман. Кирсам майлими?

– Бу ерда ўйнаб ётибманми? Кираверинг.

Пардалар сурилмаганлиги учун хона нимқоронғу эди. Кўзларим ғира-шираликка ўрганиши учун бир зум туриб қолдим. Уилл ёнбошлаб ётган экан. Унинг сочлари бир томонга қайрилиб қолган, кўрпаси эса ерга сурилиб тушай деганди. Ювинмаган эркак ифори уй ҳавосида билиниб турарди.

– Бирор нарса ичасизми?

– Мен бу томонимга ағдарилиб олмоқчиман.

Қўлимдаги стаканчани комодга қўйдим ва каравотга яқинлашдим.

– Мен... мен нима қилишим кераклигини айтинг.

У оғриқ туйгандай хўрсиниб олди.

– Мени сал кўтариб, бошқа томонга ағдариб қўйинг, кейин каравотнинг бош томонини кўтаринг. Мана қаранг, – у менга яқинроқ келишга имо қилди. – Қўлларингиз билан қучоқланг, бармоқларингизни занжирча қилинг, кейин орқага тортинг. Ўзингизни уринтирмаслик учун каравотга эгилинг.

Мен ўзимни йўқотиб қўяй дедим. Уиллни оғушимга олгач, ундан таралаётган ҳидданми, иссиқ баданиданми, бошим айлангандек бўлди. Шунақанги кулгим қистадики, ўзимни зўрга босиб олдим.

– Нима?

– Ҳеч нарса.

Мен қўлларимни занжирча қилганча, ўнкамни тўлдириб

нафас олдим ва уни орқага тортдим. У кутганимдан кўра ҳам йўғонроқ ва оғир эди.

– Қўлларингиз бунчалар совуқ.

– Жойингиздан туролганингизда эди, ташқарида қор ёғаётганини билардингиз.

Мен ҳазил аралаш гапираркан, унинг футболка остидаги вужудидан таралаётган тафтдан иссиғи борлигига амин бўлдим. Уни эҳтиёткорлик билан ётқизиб бўлгач, каравотнинг бош томонини биров кўтариб қўйдим.

– Кўп кўтарворманг, бошим айланиши мумкин.

Уиллнинг ожизгина қаршилигига қарамай, унинг юз-кўзини яхшироқ кўриш учун каравот ёнидаги чироқни ёқиб қўйдим.

– Уилл, аҳволингиз яхшими? – ундан жавоб олиш учун саволни икки марта қайтаришимга тўғри келди.

– Бундан баттари бўлмайди.

– Оғриқ қолдирувчи дори берайми?

– Майли... кучлироғидан.

– Парацетамолми?

У бошини ёстикқа ташлади.

Мен стаканчани лабига тутдим ва ичишини кузатиб турдим.

– Раҳмат, – деди у ичиб бўлгач ва камина ўзимдан кетай дедим.

Чунки Уилл менга ҳеч қачон ташаккур билдирмаганди.

У кўзларини оҳиста юмди. Шунда мен бир муддат эшик ёнида турганча, уни кузатдим. Уилл сезилар-сезилмас нафас оларди. Шу пайтга қадар бу инсонни фақат креслода ўтирган ҳолда кўрганлигим учун, унинг ётган ҳолидаги аҳволи қанақа бўлишини билмасдим.

– Боринг, – деди у.

Мен чиқиб кетдим.

Журнал ўқиб ўтирарканман, ҳар замонда қор ёғишини кузатганча, дераза оша қараб қўярдим. Соат бир яримда онам дадамнинг машинасида мени олиб келолмаслиги ҳақида эсэмэс жўнатди: «Йўлга чиқишингдан олдин кўнғироқ қил». Қизиқ, ойим нима қилмоқчи? Дадамни кўчага чана ва итимиз билан чиқармоқчими?

Маҳаллий радиодан йўллардаги автомобиль тирбандликлари, поездларнинг кечикаётганлиги, мактаблар ёпилгани ҳақидаги янги хабарлар эшитдим. Кейин Уиллнинг хо-

насига қайтдим ва уни кўздан кечирдим. Менга унинг туси ёқинқирамади. Чунки танасидан қони қочган, ёноқларида эса қизил доғлар пайдо бўлганди.

– Уилл? – уни секингина чақирдим.

У қимирламасди.

– Уилл?

Мен озроқ ваҳимага туша бошладим. Яна икки бор баланд овозда чақириб кўрдим. Жавоб бўлавермади. Сўнра унинг тепасига бориб энгашдим. Юзи ва кўкракларида ҳеч қандай ҳаракат асари кўринмасди. Нафас олаётганини текшириш учун қўлимни юзларига яқинлаштирдим. Қўлим теккан маҳали чўчиб кўзларини очди.

– Кечирасиз. – Мен ўзимни орқага олдим.

У кўзларини пирпиратганча, хонага разм солиб чиқди.

– Бу – Лу, – дедим мени танимаётгандай туюлгани учун.

– Кўриб турибман. – Унинг юзидан ғаши келаётганлиги билиниб турарди.

– Шўрва олиб келайми?

– Раҳмат, керакмас. – У кўзларини юмди.

– Оғриқ қолдирувчиларни-чи?

Унинг чаккалари тердан ялтирарди. Ёпинган кўрпасини ушлаб кўрганимда, улар тердан жиққа ҳўл ва жуда иссиқ эди. Хавотирга тушдим.

– Бирор ёрдам керакми? Натан келмайдиган бўлса агарда...

– Йўқ, ҳаммаси жойида, – ғўлдиради у ва яна кўзларини юмди.

Мен жилдни варақлаб, бундай пайтда нима қилиш кераклиги ҳақида қайдларни қидирдим. Шкафчани очиб, дока бинтлар ва қўлқоплар, дорили қутиларни олгач, буларни нима қилишни билмай, интеркомдан отасига қўнғироқ қилдим. Бунга ҳеч қандай жавоб бўлмагач, миссис Трейнорга қўнғироқ қилмоққа чоғланган пайтим, эшик очилди ва Натан шоша-пиша кириб келди. Унинг шарфи ва телпаги юзларини тамоман ёпиб ташлаган, унга эргашиб кўчадаги совуқ ҳаво ва қор парчалари ичкарига суқилди.

– Салом! – Натан пойабзалидан қорларни қоқиб, эшикни ёпди.

Уй бирданига уйғониб кетгандек туюлди.

– Худога шукур, етиб келдинг! – хитоб қилдим мен. – Уиллнинг мазаси йўқ. Ўзиям боягина уйғонди. Ҳали ҳеч нарса ичмади ҳам. Нима қилишни билмай турибман.

– Автобуслар юрмаяпти, – деди Натан. – Пиёда келишим-га тўғри келди.

Мен чой дамлашга тутиндим, Натан эса Уиллнинг олди-га кириб кетди. Чой қайнамасидан туриб, Натан тезда қайтиб чиқди.

– Иситмаси жуда баланд. Анча бўлдимми?

– Эрталабдан бери. Мен ҳам шундай деб ўйлагандим, аммо у менга ҳаммаси жойида деди-ю, ухлашда давом этди.

– Ў-ў, худойим! Эрталабдан берими? Ахир унинг танаси ҳароратни бошқаролмаслигини билмасмидинг? – Натан ёнимдан ўтганча, дорилар турадиган шкафчани ковлаштира кетди. – Кучли антибиотиклар керак.

У битта хапдорини олди-да, ҳавончада туя бошлади.

– Мен унга парацетамол бергандим.

– Нимага карамелка эмас?

– Буни билмасдим. Ҳеч ким айтмаган. Мен уни иссиққина ўраб қўйдим.

– Керакли нарсаларни жилдда ёзиб қўйганман-ку. Билиб қўй, Уилл сену мен каби терламаслиги керак. Унинг жароҳатланган жойидан пасти умуман терламайди. Бу – салгина шамолласа ҳам иссиғи жуда юқори кўтарилиб кетади, деганидир. Бор, вентилятор топиб кел. Уилл совумагунча, хонани шамоллатамиз. Яна бош остига қўйиш учун ҳўл сочиқ. Қорбўрон тинмасдан докторни ҳам чақиролмаймиз. Ҳамшира эрталаб бирровга келиб, кетса бўларди.

Натанни ҳеч қачон бунчалар жаҳли чиққан ҳолатда кўрмагандим. У мен билан деярли гаплашмас эди.

Мен вентилятор олиб келишга жўнадим.

Уиллнинг ҳароратини меъёрига келтириш учун қирқ дақиқа керак бўлди. Кучли дорилар таъсир қилишини кутиб турмасдан, пешонасига нам сочиқ босиб, бўйни аралаш ўраб қўйдим. Уиллни ечинтириб, устига юпқа чит чойшаб ёпдик-да, вентиляторга қаратиб ётқиздик. Унинг билагидаги чандиқлар янада яққол кўриниб турган бўлса-да, мен ўзимни ҳеч нарсани кўрмагандек тутардим.

Уилл бизнинг бунақа куйиб-пишишларимизга сабр билан чидар, саволларга ниманидир ғулдираган кўйи жавоб берарди. Чамаси, нима деяётганини унинг ўзи ҳам тушунмасди. Аҳволининг қай даражадалиги ёруғ чироқ остида рўй-рост кўринди ва мен буни олдинроқ пайқамаганимдан уялиб кет-

дим. Бу ишимдан то Натаннинг гаши келгунига қадар қайта-қайта узр сўрадим.

– Бўпти, – деди у. – Нималар қилаётганимни яхшилаб кўриб ол. Кейинчалик асқотиб қолиши мумкин.

Мен эътироз билдиришга журъат қилолмадим. Натан Уиллнинг иштонини пастрок туширган пайти оппоқ териси очилиб қолганидан кўнглим айнади. Унинг қорнига найча киритиб қўйилган экан. Натан Уиллнинг пешоби йиғиладиган пакетни қўлимга тутқазганидан кейин, тез-тез юрганча, хонадан чиқиб кетдим.

Уилл, чамаси, бирон соатдан кейингина алмаштирилган чойшаблар оғушида уйқуга кетди.

– Майли, ухласин. Аммо яна икки соатлар ўтганида суюқликни тўкиб ташла. Соат бешларда ҳароратга қарши дорисидан берасан.

Мен буларни дафтарчамга ёзиб олдим. Қайта хато қилиб қўйишдан кўрқардим.

– Кечки пайт ҳаммасини ўзинг қайтадан қиласан. Қўлингдан келадими? Жилддагиларни яхшилаб ўқиб чиқ. Ҳеч нарсадан кўрқма. Муаммо пайдо бўлса, кўнгиноқ қил. Мен тушунтиришга ҳаракат қиламан. Жуда бўлмаса, ўзим етиб келаман. Хайр. – Натан яхшилаб ўраниб олганча, қорбўронга сингиб кетди.

Натан кетгандан кейин Уиллнинг хонасида қолдим. Мен уни ёлғиз қолдириб кетишдан кўрқардим. Бурчакда эски чарм кресло турар, унинг ёнида тунчироқ қўйилган бўлиб, мен шкафдан битта китобни суғуриб олдим-да, юмшоқ ўриндикқа чўкканча, уни ўқишга тушдим.

Хона менга ғоятда осойишта туюлди. Дераза пардалари орасидан оппоқ ёпинчиққа ўранган ташқи олам кўриниб турарди. Хона иссиқ бўлиб, марказий иситиш тизимининг ҳар-ҳар замонда шовуллаб қўйиши – хаёлларимни бузиб юборарди. Мен ахён-ахёнда китобдан бош кўтариб, Уиллнинг ором олишини зимдан кузатаман. Умримда биринчи маротаба ҳеч нарсга қилмасдан осойишта ўтирардим. Ўзимизнинг уйда чангюткичнинг тинимсиз ишлаши, телевизорнинг шовқини ва бақир-чақирлар туфайли ҳеч қандай осойишталикдан асар бўлмасди. Телевизор ўчириб қўйиладиган камдан-кам вақтларда ҳам, дадам Элвиснинг кўхна кўшиқларини варанглатганча, қўйгани қўйган эди. Қахвахонада ҳам ҳар доим шовқин-сурон авжида бўларди.

Бу ерда эса ўзимнинг фикрларимни ҳам, юрагимнинг уришини ҳам эшита олардим. Бу менга ғоятда ёқарди.

Соат бешда менинг мобил телефонимга хабар келди. Уилл ғимирлаб қолди ва мен уни безовта қилмаслик учун телефонимни қўлга олдим.

Поездлар юрмаяпти. Бугун шу ерда тунаб қолаоласизми? Натан келолмас экан. Камилла Трейнор.

Буни кутмаган бўлсам ҳам жавоб ёздим: «Муаммосиз».

Мен уйдагиларимга телефон қилиб, шу ерда қолаётганимни айтдим. Онам йўл ёмонлигидан хавотирлангани сабаб, бу гапдан енгил тортгандай бўлди. Тунаш учун алоҳида қўшимча ҳақ берилишини айтганимда, боши нақ осмонга етди.

– Бернард, эшитдингми? – Ойим дадамдан суюнчи олишга шошилди. – Луга ухлагани учун ҳам маош беришмоқчи.

– Худога шукур, – деди дадам. – Ана энди орзусидаги ишни топибди.

Мен Патрика ишда қолишимни сўрашаётганлари ва кечроқ ўзим қўнғироқ қилишим ҳақида хабар юбордим. Бир неча лаҳзадан кейин жавоб келди.

Бугун кечқурун менинг қорда кроссим бор. Норвегиядаги мусобоқалар учун аъло даражадаги машғулот! Ўпаман, П.

Машғулот кийимида бундай об-ҳавода югуриб юришнинг нимасидан завқланиш мумкинлигига ҳайрон қолардим.

Уилл ухларди. Мен ўзимга таом пиширдим ва Уилл учун ҳам озгина шўрвадан олиб қўйдим. Меҳмонхонадаги печкани ўт олдирдим. Навбатдаги ҳикояни ўқиб чиқдим ва охириги маротаба қачон китоб сотиб олганимни эслай олмадим. Болаликда ўқишни яхши кўрардим, кейинчалик эса фақат журналларнигина қўлга оламан, холос. Катрина – ҳақиқий китобхон эди. Мен китобни қўлга олиб, унга тегишли ҳудудга бостириб киргандек бўлардим. Унинг Томас билан университетга кетишларини ўйлаб, бундан хурсанд ёки хафалигимни ҳам билмасдим.

Натан кечки етиларда телефон қилди ва бу ерда қолишимни эшитиб хурсанд бўлди.

– Мен мистер Трейнорга қўнғироқ қилиб, ҳеч улана олмадим.

– Хўжайин уйда бўлмайди.

– Уйда бўлмайди?

Уилл билан тун бўйи ёлғиз қолишимдан кўрқиб кетдим. унга бир нарса бўлиб қолса, не аҳволга тушаман.

– Балки, миссис Трейнорга кўнғироқ қилсам яхшироқ бўлар?

– Яхшиси, кўнғироқ қилмай қўя қол.

– Аммо...

– Лу, қулоқ сол. У миссис Ти уйда бўлмайдиган кечалари қаёққадир жўнаб қолади.

Шундагина бунинг маъносини тушундим.

– Вой тавба!

– Уйда қоладиган бўлсанг, шунинг ўзи етарли. Ҳаммаси жойида бўлса, мен эрталаб етиб бораман.

Бир хил кунларнинг қурбони бўлсанг, бир хил кунларни қувалаб урсанг арзийди. Мен телевизор кўриб, тамадди қилиб олгандан сўнг, оҳиста хоналарни йиғиштириб чиқдим. Шундан сўнггина Уиллнинг хонасига бордим.

Эшикдан киришим билан у қимирлади ва бошини кўтарди.

– Соат неча бўлди, Кларк?

– Саккиз яримлар.

Уилл бошини ёстикқа ташлади.

– Сув олиб келинг.

Унинг овозида жаҳл ва алам йўқ эди. Хасталик уни ниҳоят ён босувчан қилиб қўйганди. Мен унга сув ичирдим. Кейин каравот четига ўтириб, худди болалигимда ойим қилганидай, Уиллнинг манглайига кафтимни босдим. Кенг пешонаси анчагина тафтли бўлса-да, эрталабкидай кўрқинчли эмасди.

– Қўлларингиз совуқ экан.

– Шўрва ичасизми?

– Йўқ.

– Тўшагингиз қулайми?

Аслида унга қанақаси қулайлиги ҳақида менда ҳеч қандай тасаввур йўқ эди.

– Иложи бўлса, мени бу ёнимга ағдариб қўйсангиз, дедим. Ўтқазиб қўйиш керакмас.

Мен каравотнинг бошқа тарафига ўтдим ва эҳтиёткорлик билан уни бошқа тарафга ағдардим. Ундан кўрпа иситган баданнинг соғлом тафти келиб турарди.

– Яна бирор нарса керакми?

– Уйингизга кетмадингизми?

– Бугун шу ерда қоларканман.

Ташқарида аллақачон зим-зиё тун ҳукмрон эди. Қор ха-

мон бўралаб ёғарди. Иккимиз ҳам ойнага урилаётган қор парчаларини жимгина кузатардик.

– Сизга бир савол берсам майлими? – сўрадим мен.

Унинг кафти чойшаб устида ётарди.

– Ўшанда нима бўлганди? – кўз олдимда унинг билагидаги чуқур чандиқлар намоён бўлди.

– Мотоцикл келиб урилган. Кўчани пиёда кесиб ўтаётган эдим.

– Мен чанги учаётганингизда ёки баландликдан сакраш пайтида йиқилгансиз, деб ўйлаб юрибман.

– Ҳамма шунақа деб ўйлайди. Мен Лондондаги уйим жойлашган кўчани кесиб ўтаётгандим. Ўша ерда ишим ҳам, уйим ҳам қолиб кетди...

– Жонингиз омон қолибди...

– Ҳа, шунақа, бўлмаса бошида докторлар мени яшаб кетишимга шубҳа қилишган экан.

– Бу ердаги ҳаётингизни ёмон кўрасизми?

– Ҳа.

– Бир кун яна Лондонга қайтгингиз келадими?

– Ҳозирги ҳолимдамас.

– Яхши бўлиб кетишингиз ҳам мумкин. Натаннинг айтишича, бундай хасталикларни тузатишда анча ривожланиш кузатилаётган экан.

Уилл яна кўзларини юмди.

Мен унинг ёстиғини тўғрилаб, кўрпани кўксигача тортиб қўйдим.

– Кўп савол бераётган бўлсам – узр сўрайман, – унинг тўғрисига келиб ўтирдим. – Хоҳласангиз кетишим мумкин.

– Яна бироз қолинг. Гаплашиб ўтиринг. – Уилл кўзларини очди ва уларда оғир ҳорғинлик борлигини кўрдим. – Менга бирор яхши нарсани ҳикоя қилиб беринг.

Мен бир пас тараддудланиб тургач, ёстиқнинг қолган қисмига суянганча, у билан ёнма-ён ўтириб олдим.

Биз деразадан сочилаётган нурларга урилганча, яна зулмат бағрига сингиб кетаётган қор учқунларини кузатган кўйи жим қолдик.

– Болалигимда мен бирор нарсадан қаттиқ қўрққан пайларим, дадамдан қизиқарли нарса айтиб беришини сўрайдим, – дедим Уиллга. – Дадамнинг айтиб берганларини сизга ҳикоя қилиб берсам, мени тентак экан, дея ўйлашингиз мумкин.

- Шундоғам тентаксиз-у.
- Майли, хулласи дадам менга... – бирдан кулиб юбордим. – Вой-вой-эй, йўқ, айтолмайман.
- Айтинг.
- У менга «Абизиянка ҳақида қўшиқ»ни айтиб берарди.
- Қанақа-қанақа?

«Абизиянка ҳақида қўшиқ». Уни ҳамма билса керак, деб ўйлардим.

– Ишонинг Кларк, – деди у, – мен бу ҳақда биринчи бор эшитишим.

Чуқур хўрсиниб олиб, кўзимни юмганча, ашула айта бошладим:

*Абизиянкада яшасам дейман,
Шу ерда туш пайти дунёга келдим.
Банджода куй чалсам дейман қизларга,
Мана шу эскича куйчи торимда.*

Уиллнинг юзида табассум пайдо бўлди. Мен давом этдим:

*Бир куни банджони устага элтдим,
Балки созлаб берар уни қайтадан.
Улар эса деди: уни сира ҳам –
Бошқасига асло алишиб бўлмас.*

Орамизга узоқ бўлмаган сукут чўкди.

- Битта сизми десам, оилангиз билан тентак экансизлар.
- Аммо бу жуда ёқарди, мен ҳам тинчланардим.
- Менимча, дадангиз сиздан кўра яхшироқ ашула айтса керак.
- Бу зериктирмаганим учун айтган раҳматингизми?
- Майли, энди бошқа нарсани ҳикоя қилиб беринг. Фақат бир илтимос: ашуласизидан бўлсин.
- Бошқасини... – Мен пича ўйланиб турдим. – Бўпти, сиз яқинда мен кийган туфлини кўрганмидингиз?
- Кўрмай нима.
- Ойимнинг айтишича, ғалати пойабзалларга қизиқишим уч ёшимдан бошланган экан. У менга феруза рангли, ялтироқлари бор, резинали этикча сотиб олганди. Ўша пайтларда бу жуда тахчил бўлган. Бошқа болалар оддий зангори, жуда омади келганлар эса қизил этикчалар кийишар эди. Ойим яна айтадиларки, мен бу этикчамни ечмасдан ўрнимга ётар, чўмилар, уларда болалар боғчасига қатнарганман. Бу

ялтироқ этик ва асалари тусли колготкалар менинг ажралмас қисмимга айланиб қолганди.

– Асалари тусли колготкалар, дейсизми?

– Қорамтир сариқ йўл-йўлликлар.

– Ажойиб.

– Мен уч яшар пайтимда ана шунақа, йўл-йўл оёқларни яхши кўрардим.

Уиллнинг хасталиги билан ёлғиз қолишим ҳақидаги кун бўйи чеккан хавотирларим аста-секин тарқала бошлаганди. Унинг аҳволи унчалар ҳам ёмон эмасди.

– Хўш, бу ялтироқ этикчангизнинг тақдири нима билан тугади?

– Ойим уларни ташлаб юборди. Мен эса товон замбуруғини орттириб олдим.

– Ажойиб.

– Колготкаларимни ҳам ташлаб юборганди.

– Нимага энди?

– Нимагалигини билмайман. Жуда хафа бўлгандим. Шундан кейин бундай севимли колготкаларни бошқа учратмадим. Унақаларни ҳозир тайёрлашмайди. Балки ҳали ҳам қилишар, фақат катта ёшли жувонларга йўқ.

– Қизиқ-ку.

– Кулманг! Нима, сиз бирор нарсани ғоятда севиб қолмаганмисиз?

Мен уни деярли кўрмасдим, хона тим қоронғи эди. Каравотим ёнидаги чироқни ёқиш мумкин эди, аммо мени нимадир тўхтатиб қолганди.

– Нега энди, – деди Уилл сокинлик билан. – Севганман.

Биз яна бироз гаплашдик, аммо Уиллни мудроқ босди. Мен унинг ёнида ётаркан, қандай нафас олишини тинглардим. Ўн бирлар атрофида Уилл яна терлай бошлади. Мен уни уйғотиб, ҳароратни туширувчи дориларни ичирдим. Кейин устки чойшабларини бошқасига алмаштириб, унинг ёнига чўзилганча, ухлаб қолибман.

Мен ўз номимни айтиб чақиришларидан уйғониб кетдим. Мактаб партасида ўтирганимда муаллима доскани тўққиллатганча, менинг исмимни қайта-қайта тилга оларди. Қанча уринмай, партага эгилган бошимни кўтара олмасдим.

– Луиза.

Парта эса нимагадир жуда юмшоқ эди. Қулоғим устида яна ўша овоз янграрди:

– Луиза.

Бир пайт парта тўшакка айланиб қолди. Кўзимни очганимда, тепамда Камилла Трейнор турганини кўриб, хайрон бўлдим. Унинг эғнида оғир жун пальто бўлиб, кифтига сумкасини осиб олганди.

Мен шошганча, туриб ўтирдим. Ёнимда эса кўрпасига ўранганча, Уилл ухлаб ётар, деразадан тонг бўзариб келарди.

– Бу хонада нима қилаяпсиз?

Жуда хижолатли ҳолат юз берганди. Мен юз-кўзимни ишқалаб, уйқумни қочиришга ҳаракат қилдим. Нимага бу ерда қолиб кетдим? Унга нима дейман?

– Уиллнинг каравотида нима қилаяпсиз?

– Уилл... – ғулдирадим мен. – Уиллнинг мазаси қочганди... Унинг ёнидан кетмаслик учун...

– Мазаси қочганди, деганингиз нимаси? Юринг, коридорга чиқайлик. – У орқасидан зудлик билан чиқиб боришимга ишонган ҳолда тез-тез юрганча, хонадан чиқиб кетди.

Мен уст-бошимни тартибга келтиргандан сўнг, йўлакка чиқиб бордим.

– Уиллнинг тонгда иситмаси кўтарилди. Натан келиб, ҳароратини туширди. Менга нималар қилиш кераклигини ўргатиб, ўзи кетиб қолди. Кейин унга қараб ўтиришга тўғри келди...

– Нимага менга қўнғироқ қилмадингиз? Агар Уиллнинг тоби қочса, менга ёки мистер Трейнорга қўнғироқ қилишингиз керак эди.

Шунда миям ишлаб кетди ва соат неча бўлганини билиш учун қўл соатимга қарадим. Еттидан сал ошганроқ эди.

– Натан айтди-ки...

– Қулоқ солинг, Луиза! Агар Уилл шунчалар олдидан кетиб бўлмас даражада касал экан, менга телефон қилишингиз шарт эди.

– Ҳа, шунақа. – Мен ер чизиб қолдим.

– Унақада сизни сира тушунмаяпман, нега менга телефон қилмадингиз? Ёки мистер Трейнорга қўнғироқ қилишингиз мумкин эди-ку!

Шу маҳал эшик очилиб, қўлтиғига газета қистириб олган мистер Трейнор келиб қолди.

– Сен келганмидинг! – у елкаларидаги қорларни қоққанча, хотинига мурожаат қилди. – Мен ҳозиргина газета ва сут олиб келиш учун кўчага чиққандим. Йўлда юриб бўлмайди.

Музламаларда тойганиб кетмай деб, айланма йўллардан юришга тўғри келди.

Миссис Трейнор эрига қаради.

– Сен кечаси Уиллнинг иссиғи чиққанини билармидинг?

Мистер Трейнор менга қаради. Мен кўзларимни ерга қаратдим. Ҳеч қачон бу қадар оғир аҳволга тушмагандим.

– Луиза, менга қўғирок қилдингизми? Кечиринг, худо ҳақи... Мен эшитмай қолган бўлсам керак. Интеркомимизга бир нарса бўлган. Бир-икки марта қўнғирокларни ўтказиб юборяпти. Ундан кейин кеча ўзимнинг ҳам мазам қочгандай эди. Эртароқ ухлашга ётиб, тошдек қотибман.

Менинг оёғимда ҳалиям Уиллнинг пайпоқлари кийиғлик эди.

Миссис Трейнорнинг чалғиганидан фойдаланган эри сут идишни қўлимга тутқазганча, қочиб қолди.

– Мен ҳам уйгача зўрға етиб олдим. Майли, ишингизга қаранг. Яна шундай ҳолат юз берса, дарҳол менга қўнғирок қилинг. Тушундингизми?

– Тушундим, – дедим мен ва ошхонага равона бўлдим.

Тезда баҳор келди ва қиш чақирилмаган меҳмон каби лаш-лушларини йиғиштирганча, хайрлашувни ҳам унутиб, қаёққадир ғойиб бўлди. Ҳамма ёқ яшилланди, йўллар қуёш нурларига чулғаниб, ҳаво муаттар ифорларга тўлди. Қушларнинг сайроғи эса қулоқларга хуш ёқарди.

Аммо булар менга сезилмасди. Ўтган тунда мен Патрикнинг уйида қолдим. Мени ишдалигим, унинг тиғиз машғулоти туфайли бир ҳафтадан бери энди кўришиб турардик. Шундай бўлса-да, у бир қути денгиз тузи қўшилган ваннада кирқ дақиқача ётгани учунми, жуда чарчаганиданми, мен билан гаплашгиси келмай ухлаб қолди. Менинг эса кўзимга уйқу келмай, яна тўрт соатлар шифтга термулганча, алам оғушида ётардим.

Патрик билан Хейлсберидаги «Тўлқинлар узра» сартарошхонасида, дастёр-сартарош бўлиб ишлаётган пайтим танишгандим. Бу менинг «Сарёғли кулчалар» қаҳвахонасига ишга киргунимча ишлаган ягона жойим эди. У кирган маҳалда сартарошхона соҳибаси Саманта бошқа мижоз билан банд эди. Шунда мендан сочини қиртишлаб қўйишимни сўради. Кейинчалик Патрик менинг маҳоратимни сартарошлик тарихидаги энг ёмони, дея баҳолаганди. Орадан уч ой ўтиб, бу касб жонимга тегди ва мен Фрэнкнинг қаҳвахонасига ишга кирдим.

Патрик билан учраша бошлаган пайтимизда у савдо-сотиқ билан шуғулланар, уни пиво, қўлбола шоколадлар, спорт ҳақидаги гап сотишлар қизиқтирарди. Менга унинг барқарорлиги-ю, унга менинг гирди-капалак бўлишларим ёқарди. Патрикнинг отаси ўлиб кетганди ва онасига бўлган меҳр-муҳаббати, қайғуришлари мени ўзига ром этарди. Тўртта акаси ва сингиллари ҳақида бундай деб бўлмасди. У билан биринчи бор учрашганимизда ички овозим: «Бу йигит сени сира хафа қилмайди», – деганди ва кейинги ўтган етти йил мобайнида бунга амин бўлдим.

Кейинчалик у олис масофаларга югуриш шайдосига айланди. Очиқ ҳавода кўп югурганидан унинг юзи бронзадан

қуйилгандек ҳолатга келди. Биз ойда икки марта учрашиб турардик, аммо қанчалар спортга қизиққани сари менга бўлган интилишлари камая бошлади. У деярли спортдан бошқа ҳеч нарса ҳақида гапирмасди.

Мен унинг қизиқишларини қўллаб-қувватлашни хоҳлардим. Уч кураш клубига ҳам бирга борар, у ердаги қизлар билан гап сотгим келарди. Аммо тезда улар орасида ўзимни жуда одми эканлигимни англадим. Чунки қизлар ўзларидек жисмонан бақувватларни ўзига тенг кўришарди. Уларнинг жуфт-жуфт ҳолда бокс машқларини ўтказиши, маррага етиб келган пайтлари тасвирланган фотосуратлари ва қўлга киритган ютуқлари ҳамда жамоавий медаллари билан мактаниши менга ёқмасди. Бунга эса тоқат қилиб бўлмасди.

Менинг алламбало кийинишларим ҳам Патрикни асло қизиқтирмасди. Унинг бор диққат-эътибори ўз танасини мукамаллаштириш билан банд эди.

Баҳор ўз намойишини бошлаган кунларнинг бирида, миссис Трейнор хоним Уилл иккимизга ташқарига чиқиб, сайр қилишимиз кераклигини айтди:

– Мен уй ичида баҳорги махсус тозалаш ишларини ўтказиш учун фаррошлар чақирганман. Улар ишини тугатгунига қадар сизлар ташқарида бўлсанглар.

Уилл менга қараб қошини салгина чимирди.

– Ойи, бу илтимос эмаса-а?

– Очиқ ҳавода сайр қилиш сенга жуда фойдали, деб ўйлайман, – деди хоним. – Пандус қўйилган. Луиза, сиз термосга чой дамлаб олсангиз бўлади.

Боғда ҳаво жуда ажойиб эди. Ҳарорат кўтарилгани туфайли дарахтлар баргини ёзган. Наргислар ниш уриб чиққан, ҳа демай ўз гулларини очишга ваъда беришарди. Тупрок ёраётган майсалар ерга ям-яшил гилам тўшагандек. Уилл бир текис тош ётқизилган йўлақларда ўзиюрар аравачасини ғилдиратиб борарди. У чўян ҳарак томонни кўрсатди ва мен тагимга ёстикча қўйиб ўтирдим. Кўм-кўк четан деворда чумчуқлар чирқиллашини эшитган кўйи юзларимизни офтобга тутдик.

– Нимага жимсиз? – деди Уилл мени гапга солиш учун.

– Ўзингиз ҳам жим ўтирибсиз-ку. – Унга савол билан жавоб қайтардим.

– Ҳар кунгига ўхшамаяпсиз, мана шунисидан кўрқяпман.

– Йўк, ҳаммаси жойида. – Мен бироз жим қолдим ва га-

нимни улаб кетдим. – Жуда қизиқаётган бўлсангиз, йигитим билан сал келишолмай қолдик.

– Э-э, гап бу ёқда денг, – у ўриндиққа суянди. – Анови чопагонингизми? Нима бўлди? Уилл тоғага айтиб беринг-чи.

– Йўқ.

– Ойим фаррошларни камида бир соат ишлатади. Демак, менга ниманидир гапириб беришингиз шарт. Қани бошланг.

Мен елкаларимни ростлаб, унга қарадим.

– Айнан нимани айтиб берай?

– Қачондан бери биргасизлар?

– Етти йилча бўлиб қолди.

– Оз муддатмас, – хайрон қолди у.

– Тўғри, – маъқулладим мен. – Оз эмас.

Мен эгилганча, унинг тиззасини иссиқ рўмол билан ёпиб қўйдим. Қуёш ёрқин нур сочаётганлиги билан ҳавода салгина совуқнинг ҳам захри бор эди.

– У нима билан шуғулланади?

– У хусусий тренер.

– Шунинг учун югурадими?

– Ҳа, шунинг учун.

– У қанақа йигит? Уч сўз билан таърифлаб беринг.

– Ижобий. – Мен бироз ўйландим. – Садоқатли. Танасидаги ёғлар миқдорини назоратда тутадиган.

– Еттита сўз ишлатдингиз.

– Демак, тўрттасини бепул эшитдингиз. Энди сиз Алисияни таърифлаб беринг. – Мен Уиллнинг ўзи каби унинг кўзларига тик қарадим.

– Кўҳлик. Дилбар. Қимматбаҳо. Ўзига унчалар ишонмайдиган.

– Нимага энди ўзига ишончи кам бўларкан?

Менинг гапларим унинг чигилини ёзаётганди.

– Ишонмаслигингиз мумкин, – деди у. – Лиссага ўхшаган қизлар бир умр юз-кўзларини сотишади ва бундан бошқа бойликлари йўқ, деб ўйлашади. Меннинг уни айблашга ҳаққим йўқ. У буюмларни яхшигина эплайди. Кийимлар, интреьерлар билан шуғулланади. Пардозниям боплайди.

Мен ҳамёнида олмос кони бор ҳар қандай аёл буларни қила олади, демоқдан ўзимни зўрға тийдим.

– У хонадаги иккита нарсанинг жойини ўзгартириши билан, унга бошқа кўриниш бахш эта олади. Буни қандай уддалашига ханузгача тушунмайман. – У уйлари томонга ишора

қилди. – Бу ерга келтирилганимдан кейин, ундан филигелни безатишни сўраб кўришди.

– Сизлар қанча вақт бирга бўлдинглар?

– Саккиз ё тўққиз ойча.

– Унчалар кўп эмас.

– Мен учун – узоқ муддат.

– Қаерда танишгансизлар?

– Тантанали зиёфатда. Жуда дабдабали зиёфатда. Сизларчи?

– Сартарошхонада. Мен сартарош эдим, у эса – мижозим.

– Ана бўлмаса! – Уилл менинг ўткир нигоҳимни илғаб, яна деди: – Парво қилманг.

Уй томондан чангюткичларнинг ғўнғиллаши келиб турарди. Фирма бир хил халатли тўртта фаррошни юборган экан. Улар икки соат ичида бу кичкина филигелда нималар билан машғул бўларкин?

– Сиз уни соғинасизми?

Уйдаги жувонлар ўзаро бир нарсалар ҳақида гаплашишар ва ҳар-ҳар замонда қаҳ-қаҳ уриб кулганлари эшитилиб қоларди.

– Соғинардим. – Уилл уфқ томонга диққат билан тикилди. Кейин менга ўгирилиб қўшиб қўйди. – Аммо мен бу ҳақда узоқ ўйладим ва Руперт иккиси жуда мос жуфтлик бўлади, деган қарорга келдим.

– Улар аҳмоқона тўйни ўтказадилар, – бош ирғадим мен. – Ўзингиз айтгандай, чурвақаларни дунёга келтиришади, қишлоқдан уй сотиб олишади, беш йил ўтмасидан котибасига илакишиб қолади.

– Сиз ҳақсиз, деб умид қиламан.

Менинг эса гапхонам очилиб кетди.

– Жувон эса ҳар доим унга аччиқ қилиб, нима учунлигини ҳам билмасдан, турли зиёфатларда ўртоқлари гувоҳлигида уни эговлайверади, у эса алимент тўламаслик учун ташлаб кетолмайди. – (Уилл мен томонга боқди) – Улар олти ҳафтада бир маротабагина бирга бўлишади, эркак ўз фарзандларини жонидан ҳам ортиқ кўради, аммо уларнинг тарбияси билан заррача қизиқмайди. Жувоннинг эса турмаклари бетакрор бўлса-да, ўзаро ади-бадилардан доимо афти буришиб юради. Шунинг учун у махсус машқларга зўр беради. Балки ит ёки от билан овунар, суворий инструктордан ўзига таскин топар... Эркак эса қирқдан кейин югуриш машқларига кўпроқ

қизиқиб қолади, хотини нафратланадиган «харлей-дэвидсон» мотоциклини сотиб олади ва ҳар куни ишига қатнайди. Барларда ўтирганча, ўзгаларнинг ишқий саргузаштларини тинглайди ва ўзини алданганлигини англайди. – Мен ўғирлганимда Уилл мендан кўз узмай тинглаётганлигини кўрдим. – Кечирасиз, нимагадир тилим эшилиб кетди.

– Чопағонингизга раҳмим келиб кетяпти.

– Унинг бунга алоқаси йўқ, – жавоб бердим мен. – Шунчаки мен кўп йиллар қаҳвахонада ишладим ва у ерда жуда кўп нарсани кўриб, эшитишимга тўғри келди. Одамлар бир хил қолипда яшашади.

– Шунинг учун ҳам турмушга чиқмадингизми?

– Балки, – менга аслида ҳеч ким бу ҳақда таклиф қилмаганди.

Менинг айтганларимдан биз айтарли ҳеч нарса билан машғул бўлмаганимиздек туюлиши мумкин. Аслида Уилл билан ўтказган кунларимиз унинг кайфиятига, энг муҳими, унинг соғлигига монанд равишда турлича ўтарди. Баъзи кунлари ишга келган заҳотим, унинг авзойидан ҳамма қатори мен билан ҳам гаплашгиси йўқлигини сезиб қолардим. Бундай дамлар уни асоссиз равишда безовта қилмасдан, хўжалик ишлари билан овора бўлардим.

Унинг оғриқларини манбаси ҳар хил эди. Натан ўтказадиган физиотерапияларга қарамай, бутун вужуди мушакларининг аксариятини бошқара олмасди. Овқат ҳазм қилишида ҳам турлича муаммолар келиб чиқарди. Елкаларида оғриқ пайдо бўларди. Даволашнинг дастлабки ойларида кўп миқдорда антибиотиклар ичгани учун Уиллнинг ошқозон яраси ривожланиб кетганди.

Бир йўсинда ўтиргани ёки ётганидан ётоқ яралари пайдо бўлганди. Унинг тез-тез боши оғриб турар, аклий қобилияти фойдаланилмаганидан кўполлик ва дағаллик касб этарди.

Аммо энг ёмони – унинг кафтлари ва товонларидаги қичишишлар бўлиб, қўллари ва оёқларини совуқ сувли идишга солиб ёки хўл сочиқларга ўраб қўйишимга тўғри келади. Мен унинг бундай жисмоний эҳтиёжларига кўникиб кетгандим.

Буларнинг барига қарамай, Уилл умуман шикоят қилмасди. Шу туфайли унинг азоб чекаётганлигини сезишим учун олти haftача керак бўлди. Энди мен унинг нигохидан, оддийгина сукути ва гап-сўзидан ҳам унга аслида нима кераклигини ўқий олардим. Баъзан у ҳеч нарса демас, ранг кўр – хол

сўр, деганларидек, унинг сарғайган юзларидан нима қилиш кераклигини аниқ билардим. Бундай пайтлар – энг оғир кунлар ҳисобланарди.

Аммо бошқа кунлар биз жуда яхши чиқишардик. Бугунги кунимиз хасталиклардан холи кун бўлди. Миссис Трейнор бизга яна йигирма дақиқа айланиб келишни айтганида, мен чой дамлаб олдим ва биз боғ ичига оҳиста юриб кетдик. Уилл кичик сўқмоққа бурилди ва унинг ортидан бораётиб, ҳўл ўтларни босганим туфайли менинг туфлим тўқ тусга кирди.

– Туфлингиз ҳам антиқа экан, – деди Уилл.

Туфлим тўқ зангори тусда эди. Мен уни хайрия дўконидан топгандим.

– Биласизми, сиз бу ерликларга ўхшаб кийинмайсиз. Мен эрталаблари сиз яна қанақа кийимда келаркансиз, деб кутиб тураман.

– «Шу ерликлар» қанақа кийинишаркин?

У аравачасини йўлакда ётган шохчадан четлаб ҳайдади.

– Уларни қўяверинг, – деди у жавобдан қочиб. – Бу ердан бошқа яна қаерларда яшагансиз?

– Ҳеч қаерда.

– Наҳотки фақат шу ерда яшаган бўлсангиз? Қаерларда ишлагансиз?

– Фақат шу ерда, – дедим қўлларимни қўлтиққа урганча. – Хўш? Бунинг ёмон томони борми?

– Бу ер жуда кичкина шаҳарча. Жуда чекланган. Бу ердаги ҳаёт мана шу эски қалъа атрофида айланади. – Биз йўлакда тўхтадик ва гумбазсимон тепаликда худди ёш бола томонидан чизилгандек, кўриниб турган қалъага тикилиб қолдик.

– Бу ер – ҳамма нарсадан чарчаган одамлар қайтиб келади-ган жой. Ёки бирор жойга жўнаш учун тасаввури етмайдиган одамлар маскани.

– Катта раҳмат.

– Албатта, бунинг ёмон тарафи йўқ. Аммо... Уни ҳаракатчан, деб бўлмайди. У қайнаб ётган ғоялар, қизиқарли одамлар ёки имкониятлар масканимас. Бу ерликлар совғалар дўқонидаги темир йўллар тасвири туширилган салфеткаларни пластикка алмаштирганини шаккоклик сифатида қабул қиладилар.

Мен ўзимни тутолмасдан кулиб юбордим. Ўтган ҳафта маҳаллий газетада чиққан бир мақола айнан шу ҳақда эди.

– Кларк, сиз йигирма олти ёшдасиз. Айни катта дунёни

забт этадиган, барларда кўнгилсизликларга дучор бўладиган пайтингиз.

– Менга мана шу ер кўнглимдагидек.

– Бундай бўлмаслиги керак.

– Сизга бошқаларнинг нима қилишлари кераклигини кўрсатиб туриш кўпроқ ёқади.

– Бунинг тўғрилигига амин бўлганимдан айтяпман. Менинг чойимни тўғрилаб қўйинг. Лабим етмаяпти.

Мен чой идишидаги найчани унинг оғзи тарафга буриб қўйдим. Енгилгина совуқдан бўлса керак, унинг қулоқ учлари пушти тусга кирганди.

– Нега сиз ўзингизни бошқаларга кўрсатма беришга ҳақли, деб ўйлайсиз? Нима қилмай, дарров танқид қиласиз.

– Қани бўлмаса, ўзингизнинг фикрларингизни айтинг-чи?

– Сиз ҳақингиздами?

– Бу ерда бошқа яна биров борми?

– Сиз сочларингизни калталатишингиз керак. Худди дайдиларга ўхшаб қолгансиз.

– Энди ойимга ўхшаб гапиряпсиз.

– Рост, сиз роса даҳшатли кўринасиз. Соқолингизни олдиришингиз керак. Наҳотки бу чангалзор терингиз қичишмаса? Шу бугуноқ уларни қириб ташлайман.

– Йўқ-йўқ-йўқ!

– Ҳа-ҳа-ҳа! Сиз менинг фикримни сўрадингиз, мен айтдим. Ўзингизча ҳеч нарса қилмасангиз.

– Мен қаршилиқ қилсам-чи?

– Бари бир қириб ташлайман. Агар улар яна озгина ўсиб берса, оғзингиз қаердалигини ҳам тополмай қоламан.

Уилл жилмайиб қўйди. Бу қанчалар қайғули эшитилмасин, у камдан-кам пайтларда кулар, уни хурсанд қилган кезларим ғурурдан бошим айланиб кетарди.

– Бўлмаса, Кларк, – деди у. – Сизга бир хизмат бор.

– Қанақа?

– Қулоқларимни қашлаб қўйинг, роса жонимга тегяпти.

– Соқолингизни олиб қўйишимга ижозат берасизми? Кўп эмас, озгина.

– Сабримни синамаганингиз маъқул.

– Сиз эса жаҳлимни чиқармаганингиз яхши. Қўлим қалтираса, қайчини эплолмай қолишим мумкин.

Устара ва соқол олишда ишлатиладиган кўпикни кўпдан бери қўлланилмагани учун, ваннахона шкафчасидаги пах-

та ва нам салфеткалар солинган кутилар ортидан топиб олдим. Мен Уиллни аравача билан ваннахонага олиб кириб, чиганоқни илиқ сувга тўлдирдим-да, иссиқ ва нам сочикни унинг иякларига босиб турдим.

– Нимага бундай қияпсиз? Сиздақа сартарошдан ўргилдим.

– Киноларда шунақа қилишади-ку!

Менга унинг лаблари кўринмаса-да, аммо кўзлари гирдида шодлик ажинлари нур таратарди. Қани энди доимо шундай бўлса. Қани энди у бахтли бўлса... унинг юзлари азобли ва хавотирли ифодалардан қутилса. Мен тинмай гапирар, кулар, ҳазиллашар, хиргойи қилар, нима қилсам ҳам унинг авзойи тундлашадиган лаҳзаларни орқароққа суришга ҳаракат қилардим.

Мен енгларимни шимарганча, унинг соқолларини совунлаб чиқдим. Томоғига устарани тақаган маҳал дедим:

– Тан оламан, шу пайтгача оёқларнигина қирганман, биринчи маротаба соқол олишим.

Уилл кўзларини юмганча, бошини орқага ташлади. Мен устарани унинг терси узра юргизган кўйи ишга киришдим. Уиллнинг юзларига тикилганча, жимгина ўз ишимда давом этардим. Шунда пешонасини қоплаб олган сочларини тепароққа кўтарганимда, манглайдаги ўша бахтсиз ҳодисадан қолган чандиқлар рўй-рост кўзга ташланди. Кўзлари остидаги бинафшаранг соялар кўпдан-кўп бедор ўтказилган тунлардан, қошлари орасидаги тугун эса соқовлик уқубатларидан ҳикоя қиларди. Унинг юзидан қимматбаҳо соқол креми ва фақат ўзигагина тегишли бўлган ёқимли ҳид анқирди. Соқоли олингани сари юзларидаги Алисия каби соҳибжамолларни ўзига жалб қилувчи жозибаси очила бошлади.

Унинг камдан-кам учрайдиган хотиржам ҳолатидан фойдаланиш учун, оҳиста ва эҳтиёткорлик билан иш олиб борардим. Ўша тўқнашувдан кейин унга азоб бермаслик мақсадида тиббий ва терапевтик жараёнлар туфайлигина қўл теккизишганларини ҳис қила бошладим. Уиллнинг менга жуда яқин нафас олишидан ҳаяжонландим шекилли, қўлларимда енгил титроқ пайдо бўла бошлади.

Уилл мендаги бу сезилар-сезилмас ўзгаришларни ҳис қилди, чоғи, кўзларини секин очди-да, менга қаради. Бизларнинг нигоҳларимиз бир зум тўқнашди.

– Ишқилиб, қошимни кириб қўймадингизми?

– Фақат биттасини. – Мен юзимдаги қизиллик кетиб улғуришига умид қилганча, устарани чайиш учун чиганок томонга ўгирилдим. – Жуда яхши! Сизни қийнаб қўймадимми? Ҳа демай Натан ҳам келиб қолса керак.

– Сочларимни нима қилмоқчисиз?

– Уларниям қиртишлаб қўйишимни истайсизми?

– Нега энди йўқ экан?

– Менга ишонмайсиз, деб ўйлагандим.

У қўлидан келганча, кифтини сезилар-сезилмас қисди.

– Э, худойим, онангиз қанчалар хурсанд бўлади, – унинг ёноқларидаги кремларни артиб қўйдим.

– Бу бизларни тўхтатиб қўймайди, деб умид қиламан.

Уиллнинг сочларини меҳмонхонага ўтиб олишга қарор қилдик. Печкага ўт ёқдим, сўнгра америкаликларнинг кўркинчали фильмини қўйдим-да, унинг елкаларини оқ чойшаб билан ўрадим. Шу пайт Уиллни қачонлардан бери қайчини энди қўлимга олаётганим ҳақида огоҳлантирдим.

– Яхши сўзларингиз учун раҳмат!

Мен сартарошхонада орттирган тажрибалардан келиб чиқиб, унинг сочларини бармоқларим орасидан ўтказдим. Уилл фильм томоша қилар, ҳамон хотиржам ҳолатда ўтирарди. Ора-сира у фильм ҳақидаги фикрларини менга айтишга уринарди. Мен ўзимни бу гапларни эшитишга қизиқаётгандек тутсам-да, бутун диққат-эътиборимни унга шкаст етказмасликка қаратгандим. Ниҳоят, унинг барча пахмоқ сочларини кесиб бўлгач, олдинроққа ўтдим-да, кўринишига разм солдим.

– Хўш? – деди Уилл.

– Бунчалар очилиб қолган юзингиз менга ёқишига шубҳам бор. – Мен қаддимни ростладим. – Бу анча асабга тегади.

– Баданим жунжикяпти, – деди у бошини ўнгу сўлига бурганча, ҳиссиётларини текшириб кўраркан.

– Шошмай тулинг, – дедим мен. – Бориб иккита ойна олиб келаман. Ўшанда ҳаммасини кўнгилдагидек кўриб оласиз. Фақат жойингиздан қимирламаңг. Ҳали атрофингизни ҳам йиғиштириб олишим керак. Қулоғингизниям кесиб ташла-саммикан, деб турибман.

Мен ётоқдаги тортмалардан кўзгуни ахтараётган пайтим миссис Трейнорнинг хавотирли овози ва икки кишининг қадам товушлари қулоғимга чалинди:

– Жоржина, илтимос, керак эмас.

Меҳмонхона эшиги катта шовқин билан очилди. Мен кўзгуни ола солиб, ўша томонга отилдим. Мени яна Уиллни ёлғиз қолдирганликда айблашлари турган гап эди. Трейнор хоним эшик олдида у ерда рўй бераётган ишларни қўлини лабига босганча, назорат қиларди.

– Сен дунёдаги энг худбин одамсан! – бақирарди ёшгина жувон. – Ишонгим келмайди, сен худбин эдинг, энди янада баттар бўлибсан.

– Жоржина. – Миссис Трейнорнинг нигоҳи менга кўчди. – Илтимос, бас қил.

Мен унинг орқасидан хонага кирдим. Уилл ҳалиям бўйнига чойшаб ўралган ҳолда ўтирар, аравачасининг атрофида қизғиш сочлари сочилиб ётарди. Қаршисида узун ва тўқ тусдаги сочлари энсасига наридан-бери турмакланган ёшгина аёлга кўзим тушди. У эгнига сийқаси чиққан жинси, оёғига эса хиром этикчалар кийиб олганди. Унинг юзлари Алисияники каби чиройли, лекин териси қуёшда қорайган, тишлари худди тиш пастаси рекламасидаги каби кўз олгудек даражада оппоқ эди.

– Ишонгим келмаяпти. Бунақаси каллангга келганига ҳеч ишонгим келмаяпти. Ахир сен...

– Илтимос, Жоржина! – Трейнор хоним қатъий овоз билан хитоб қилди. – Ҳозир вақти эмас.

Уилл гўёки олдида бўшлиққа тикилгандек, бемаъно қараб турарди.

– Э-э... Уилл? Сизга бирор нарса керак эмасми? – сўрадим секингина.

– Сиз кимсиз тагин? – нотаниш қиз мен томонга шиддат билан ўтирилди.

Унинг кўзлари лиммо-лим ёшга тўлганини кўрдим.

– Жоржина, – деди Уилл. – Менинг ҳамкорим ва қўли гул сартарошим Луиза Кларк билан танишиб ол. Луиза, бу менинг синглим – Жоржина. У менга бақириб олиш учун олис Австралиядан учиб келибди.

– Ҳазилингни йиғиштир! – қичқирди Жоржина. – Ойим айтиб берди. У менга ҳаммасини айтиб берди.

Ҳеч ким қимир этмади.

– Балки, сизларни холи қолдирганим яхшироқдир? – узр сўраган бўлдим мен.

– Ажойиб фикр. – Миссис Трейнорнинг диван суянчигига

таянган қўллари оппоқ эди. – Сизнинг айна тушлик танаффус пайтингиз.

Мен хонадан сирғала-сирғала чиқиб кетдим.

Яна автобус бекатида тамадди қилиб олишимга тўғри келади. Мен ошхонадан ўз сэндвичларимни олиб, эгнимга пальтомни ташладим-да, орқа йўлакдан чиқиб кетдим.

Орқамдан уйни бошига кўтараётган Жоржина Трейнорнинг овози эшитилиб турарди:

– Бу сенга қанчалар ғалати туюлмасин, бу фақатгина сенинг шахсий ишинг эмаслиги, наҳотки миянгга келмади?

* * *

Ярим соатлардан кейин уйга қайтганимда, ҳамма ёқ тинч эди. Натан чиғаноқда финжонни юваётганди.

Мени пайқаб, ўтирилди:

– Ишлар қалай?

– У кетдими?

– Ким?

– Синглиси?

– А! – деди Натан. – Ўша синглисимиди? Шошганча, машинасида жўнаб қолди. Оилавий жанжалдир-да?

– Билмайман, – жавоб бердим мен. – Энди Уиллнинг сочларини олиб бўлгандим ҳамки, бу аёл келиб қолди ва унга бақира кетди. Мен уни навбатдаги хушторларидан биридир-да, деб ўйлабман.

Натан кифтини қисиб қўйди.

У билган тақдиридаям Уиллнинг шахсий ҳаётини мен билан муҳокама қилмаслигини тушундим.

– Уилл жимгина ўтирибди. Унинг соч-соқолини яхшилаб олибсан. Бинойидай одам бўлиб қолибди.

Мен меҳмонхонага қайтдим. Уилл телевизор кўрмоқда эди. Фильм ҳамон тўхтатилган паузасида қотиб турарди.

– Давомидан кўрасизми? – сўрадим мен.

У, чамаси, саволимни эшитмади. Бошини кифтларига тортиб олган, юзида ҳеч қандай ифода кўринмасди. Яна ўз ичига беркиниб олганидан мен у ёққа киролмасдим.

У мени худди ҳозир кўриб қолгандек, ажабланиб қаради:

– Албатта.

Мен коридорда кирлар солинган саватни кўтариб кетаётган пайтим, уларнинг суҳбатини эшитиб қолдим. Флигель эшиги қия очиклигидан миссис Трейнор ва қизининг гаплари коридор узра ҳам эшитилиб турарди. Уиллнинг синглиси пиқиллаб йиғлар, унинг овозида кечаги жаҳлдан асар ҳам йўқ эди. Шу ҳолати билан ёш қизчаларни эсга соларди.

– Бирор эпини қилса бўлади-ку. Балки, Америкага олиб борарсан? Америкада ҳамма вақт даволай олишади.

– Отанг доимо тараққиётни кузатиб боради. Азизам, аммо ҳеч қандай ривожланиш кўринмаяпти.

– У... мутлақо ўзгариб кетибди-ки. Ҳамма нарсада фақат ёмонликни кўрадиган бўлиб қолибди.

– Жорж, у бошидан шунақа эди. Сен уйга учиб келган захоти гаплашганинг сабаб шундай деб ўйлайсан. Ўшанда у... гайратга тўла эди... Балки, ҳаммаси яна ўзгариб кетар...

Бундай шахсий мулоқотни эшитиб турганим учун ўзимни ноқулай сезардим. Аммо суҳбатнинг сирли мавзуси эшикка яқинлашишга ундади. Мен пайпоқли оёқларим билан бесас, бешарпа эшикка яқинлашдим.

– Даданг иккимиз сенга айтмагандик. Кайфиятингни бузгимиз келмасди. У... – Трейнор хонимнинг овози титрай бошлади. – У ўз жонига қасд қилмоққа уринганди.

– Нима?

– Даданг шу ишнинг устига келиб қолган. Бу... бу жуда даҳшатли эди.

Ушбу гап менинг тахминларимни тасдиқласа-да, баданим жунжикиб кетди. Сокингина йиғи ва ўзаро юпатишлар эшитилди. Кейин узоқ жимлик чўкди. Ниҳоят, Жоржина хириллаганча, сўзга кирди.

– Анови қиз...

– Ҳа, Луиза бу нарса бошқа қайтарилмаслиги учун, унга кўз-қулоқ бўлиб юриши керак.

Мен қотиб қолдим. Натан билан Уилл коридорнинг бошқа учидаги ваннахонада бу ердаги гап-сўзлардан бутунлай хабарсиз ҳолда ўз гаплари билан овора эдилар. Мен эшик томон яна бир қадам қўйдим. Унинг билагига чандиқларни кўрганимдан бери гап нимадалигини сеза бошладим. Бу суҳбат кўп нарсани: миссис Трейнорнинг Уиллни узоқ пайт ёлғиз қолдирмаслигимни талаб қилиши, Уиллнинг менинг пайдо бўлишимдан норозилигини изоҳлаб берарди. Мени бу ерга нега ишга олганликларини билмасдим, Уилл эса биларди ва шунинг учун ҳам мени ёмон кўриб қолганди.

Кизик! Натан буларни билармикин? Уилл озгина бўлсаям бахтли бўла олдими? Фақат Уиллнинг менга нисбатан бўлган ёмон муомаласининг асл сабаби аён бўлганидан, худбинларча енгил тортдим. Миямда фикрлар шу қадар гужгон ўйнардики, суҳбатнинг давомини ўтказиб юборишимга сал қолди.

– Сен бунга йўл қўймаслигинг керак, ойи. Уни тўхтатиб қолишинг шарт.

– Азизим, буни биз ҳал қилолмаймиз.

– Йўқ, бизларга боғлиқ. У сенинг ёрдамингга муҳтож.

Мен эшик тутқичини ушлаганча, қотиб қолдим.

– Сени бунга розилик билдирганингга ишанолаяпман. Ўзтиқодинг қайда қолди? Уни ўша сафар қутқариб қолишдан нима маъно бор?

– Сен ноҳақсан. – Миссис Трейнорнинг овози ҳар маҳалгидан ҳам сокин эди.

– Сен уни ўша ёққа олиб бормоқчисан-ку. Демак...

– Мен бунга кўнмаганимда, у буни бошқалардан сўрамайди, деб ўйлайсанми?

– Аммо заҳарлаб ўлдириш учун Швейцарияга олиб бориш? Жудаям нотўғри! Бу билан ўзингния ва дадамния хароб қиласан. Бунга ишонаман! Шундан кейин ўзингни қандай ҳис қиласан, қанақа яшайсан? Турли миш-мишлар-чи! Она ўз фарзандини ўлдиргани олиб борибди! Дадам иккингиизнинг обрўйингиз тутдай тўкилади! У буларни билиши керак. Бу ҳақда сўрашнинг ўзи худбинлик. Бунга қандай ҳадди сиғди? Сен-чи, сен қандай рози бўлдинг? – у яна йиғлаб юборди.

– Жорж...

– Менга бунақа қарама. Ойи унга ачиниб кетяпман. Ҳа, ачинапман. У менинг акам, мен уни яхши кўраман. Бунга тоқат қилолмайман. Бу ҳақда ўйлашгаям тоқатим йўқ. У сўрамаслиги, сен рози бўлмаслигинг керак эди. Рози бўладиган бўлсанг, у ўзинигина хароб қилмайди.

Мен дераза олдига чекиндим. Қулоғим шанғиллай бошлаган эса-да, миссис Трейнорнинг жавобини аранг эшитиб қолдим.

– Олти ой, Жорж. У менга олти ойга ваъда берганди. Шундай қилиб... Шунинг учун бундан кейин бу ҳақда ёлғизлигимизда ҳам, бегоналар олдига ҳам эслатмаслигингни истардим. Биз... – у чуқур хўрсинди. – Биз шу вақт ичида мўъжиза юз бериб, унинг бу фикрдан қайтишини яратгандан тавалло қилишимиз лозим.

Хеч қачон ўз боламнинг қотилига айланаман, деб ўйламаган эдим.

Бу ҳақда ўқишнинг ўзи ҳам даҳшат. Бундай сарлавҳалар таблоларда ва тукқан қизлари ўзининг хушторлари билан қочиб кетган оналар ҳақидаги ҳикояларда, шу каби қисқа фурсатда катта вазн ташлашу икки бошли чақалоқлар ҳақидаги бўлмағур нарсаларни чоп қиладиган ифлос журналларда кўп учрайди.

Мен ўзлари билан бундай воқеалар содир қиладиганлар тоифасидан эмасман. Ҳар ҳолда шундай фикрда эдим. Менинг ҳаётим замонавий андозаларга мос тарзда обдон тартибга туширилган эди. Турмушга чиққанимга ўттиз етти йил бўлган, икки фарзандни вояга етказган эдим. Кўп мартабаларга эришдим, мактабдаги ота-оналар кўмитасига ёрдам берганман. Болалар менинг кўмагимга муҳтож бўлмайдиган ёшга етганларида яна хизматга қайтдим.

Мен судья сифатида ўн бир йилча ишладим ва одамзод ҳаётига оид барча разолатларни: судга тайинланган вақтда келишга ҳафсаласи келмайдиган дайдилар, рецидивистлар, дийдаси қотиб кетган ўсмирлар ва ҳориб-толган, қарзга ботган оналарни кўп кўрдим. Бир хил юзларга, бир хил хатоликларга қайта-қайта дуч келаверсанг – хотиржам ва тушунадиган бўлиб қолиш жуда мушкул экан. Баъзан овозимда ғижиниш аломатларини сезиб қолардим. Одамларнинг ўз қилмишларига яраша жавоб беришдан қочишга уринишлари ғашимни келтирарди.

Чиройли қалъаси, меъморий обидалари ва йўллари билан ўзини кўз-кўз қиладиган гўзал масканлар бор. Бизнинг кичкина чиройли шаҳарчамиз ҳам бундан мустасно эмасди. Регентлик даври майдонида ўсмирлар арзон шаробга ружу қўйишганди. Томи похол билан ёпилган уй деворлари калтакланган хотину бола-чақаларнинг дод-войини тўсиб турарди. Баъзан мен қўлимдан келмайдиган иш билан

шуғулланаётганга ўхшардим. Аммо бари бир ишимни яхши кўраман. Тартиб-интизомга, ахлоқ низомларига ишонганим учун бу иш билан шуғулланардим. Менинг қарашларим эскиргандек туюлса-да, тўғри ва нотўғри яшаш мумкин, дея ҳисоблардим.

Оғир дамларда мени боғимиз асраб қоларди. Фарзандларим катта бўлиб боргани сари, боғимга боғланиб борардим. Мен ундаги ҳар бир ўсимликнинг лотинча қандай аталишини билиб олганман.

Айтишларича, боғни маълум бир ёшга етганингда чинакамига қадрлайдиган бўларкансан ва ҳақиқатан ҳам шундай. Чамаси, бу ҳаётнинг буюк эврилишларига боғлиқ бўлса керак. Ғуссали қишдан кейин гуллаб-яшнайдиган майсаларнинг некбинлигида ғаройиблик мавжуд ва ҳар йили табиат боғнинг бошқа бир гўзал қиррасини намоён қилганидан хурсанд бўлардим. Менинг турмушим издан чиқа бошлаган пайтлар, боғим мен қочиб борадиган жойимга, баъзида эса бахтимга айланарди.

Очиғини айтганда, у баъзан менинг оғриғимга ҳам айланарди. Янги гулзорни бунёд қилганингдан кейин, у сира ҳам гулга бурканмаса ёки қандайдир бир ёвуз чиройли гуллаб турган пиёзгуллари қаторини тунда пайхон қилиб кетганини кўрганингдан ёмони бўлмаса керак. Боғимга сарфлаган вақтим ва меҳнатларим, ўтоқдан кейин мучаларимдаги оғриқдан нолиган пайтларим ҳам менга ёқарди. Айниқса, очик ҳаво, боғимнинг ифори дилга ёқарди. Бармоқларим билан тупроққа ишлов беришни севардим ва ундаги барча нарсалар ўзининг бутун гўзаллиги билан мени мафтун қиларди.

Уилл билан юз берган бахтсиз ҳодисадан кейин, бир йил мобайнида боғимга қарай олмадим. Гап фақат вақт танқислигида эмасди. Тўғри, шифохонада ўтган сўнгсиз соатлар, машинада у ёқдан-бу ёққа бориб-келишлар ва суд мажлислари жуда кўп вақтни еб қўярди. Мен ўз ихтиёрим билан ярим йиллик меҳнат таътили олган бўлсам-да, бари бир вақт етишмасди.

Менинг боғим ва унга доир ҳамма нарсалар шунчаки бирдан ўз маъносини йўқотиб қўйди. Мен боққа қараб туриш учун боғбон ёлладим ва йилнинг аксарият пайтида боғимга кўз ташлаб ўтадиган бўлдим.

Биз Уиллни уйга олиб келганимиздан кейин, боғимиз яна аввалгидек гўзал қиёфа касб этишини англаб етдим. Ўғлим

кўриши учун мос келадиган жой бўлишини хоҳладим. Бу билан унга ҳамма нарса ўзгаришга, ўсиш ва сўлишга тобеллигини, ҳаёт тўхтаб қолмаслигини уқдирмоқчи эдим. Бизнинг ҳаммамиз буюк бир ижоднинг зарралари эканимизу, унинг сири фақат Яратгангагина аёнлигини сингдирмоқни истайман. Мен буларни Уиллга тўғридан-тўғри айта олмасдим. Зеро, у билан ҳеч қачон очиқ-ойдин суҳбатдош бўлмаганлигимиз учун буларни билвосита билдирмоқчи эдим, халос.

* * *

Стивен тарашаларни оташкурак билан ковлаштирарди. У ошхона мўрконига бир дунё учқунларни учирганча, чала ёнган тарашаларни икки четга сурди ва оралиққа янги тарашаларни қалаштирди. Кейин, оташнинг туташига ҳузурланиб қаради-да, кафтларини вильвет шимига арта-арта ортга чекинди. Мен хонага киришим билан у менга ўгирилди. Унга қўлимдаги стаканни узатдим.

– Раҳмат. Жорж тушадими?

– Тушмайди.

– Нима қилаяпти?

– Телевизор кўриб ўтирибди. Унга ҳеч ким керакмас. Сўраб ҳам кўрдим.

– Ўтиб кетади. Узоқ парвоздан кейин шунақаси бўлиб туради.

– Умид қиламан, Стивен. Ҳозирча биз билан яхшимас унга.

Биз жим қолган кўйи оловга термилдик. Хона қоронғу ва осуда эди. Ойна ромлари шамол ва ёмғир таъсирида енгилгина гичирларди.

– Бугун заб тун бўлдимми?

– Ҳа.

Хонага ит кириб келди ва ғиншиганча, камин олдида ётиб олиб, пастдан бизга назар ташлади.

– Уиллнинг сочи олинганига нима дейсан? – сўради Стивен.

– Билмайман. Менимча, бу яхшилик белгиси.

– Луиза анча иродали қизга ўхшайди.

Эрим ўз-ўзига кулиб қўйганини пайқадим. «Фақатгина у эмас» – хаёлимдан ўтди.

– Шунақа шекилли.

– У ўзига тўғри қиз, нима дейсан?

Жавоб беришдан олдин қўлимдаги шарбатдан бир қултум ютдим.

– Тўғриси, бунга аҳамият бермаганман.
– Уиллга у ёқади. Бунга ишончим комил. Янгиликларни кўраётганимизда, у қизни икки марта тилга олди. Илгари бунақа эмасди.

– Шунаками... Унга кўпам маҳлиё бўлаверма.

– Сенингча, маҳлиё бўлиб қоляпманми?

Стивен ўчоқдан юзини бурди. У менга синчиклаб разм солаётганини кўриб турардим. Чамаси, шу алфозда кўзим атрофидаги янги ажинлариму хавотирда қимтилган лабларимни кўздан кечирарди. Кейинги пайтлар бўйнимдан ечмасдан тақиб юрадиган тилла хочли занжирчамга назар ташлади. Унинг бундай қараши менга ёқмасди ва бу мени худди биров билан солиштираётганга ўхшаб кўринарди.

– Сен бунинг содир бўлишини кутаётганга ўхшайсан.

– Мен ўғлимнинг қанақалигини биламан.

– Бизнинг ўғлимизнинг.

– Ҳа, бизнинг ўғлимизнинг.

– «Йўқ, менинг ўғлимнинг, – ўйладим мен. – Сен у билан ҳеч қачон чинакамига ёнма-ён бўлмагансан. Ҳиссиёт даражасида. Сен бамисоли бўшлиқсан».

– Уилл бу фикридан қайтади, – деди Стивен. – Ҳали анча вақт бор.

– Мен ҳалиям ўйлаяпман... – дедим ўчоққа қараганча. – Бирор нарсани назардан қочирмадиммикан, деб ўйлаяпман.

Эрим мени кузатишда давом этарди. Мен унинг кўзларига тик боқа олмасдим. Биз аллақачон бир-биримиздан олислашиб кетгандик.

– Сен ҳам оддий бир бандасан, ҳаммасига кўз-қулок бўлолмайсан, – Стивен яна олов томонга ўгирилди ва ҳожати бўлмаса-да, косов билан ўтни қовлаштираётган пайти хонадан чиқиб кетдим.

Мен шундай йўл тутишимни у яхши биларди.

Уилл биринчи бор менга нимани хохлаётганини айтганида, дастлаб янглиш эшитдимми, деб ўйладим. У хоҳишини иккинчи бор такрорлаганида эса совуққонлик билан алаҳсирашни бас қил, дея хонани тарк этдим. Аравачага михланган мажруҳ одамнинг олдидан чиқиб кетиш – алоқасиз устунлик эди. Уилл флигел ва асосий уй орасидаги икки зинани Натанининг кўмагисиз забт этолмасди. Мен флигел эшигини ёшиб, уйимиз коридорида қотиб турарканман, ўғлимнинг сокин сўзлари қулоғим остида жаранглайверди.

Чамаси, ярим соатча шу ҳолатда туриб қолдим.

У эса айтганида туриб олганди. Тўғриси, Уилл ҳамма вақт айтганини қилдирадиган бўлиб ўсди. Ҳар келганимда ўз илтимосларини такрорлашидан уни кўргани боришга юрак олдириб қўйдим. «Ойи, мен яшашни истамайман. Шундай ҳаётни ҳавас қилганмидим ҳеч. Соғайиб кетишимга умид йўқ экан, ҳаётдан муносиб тарзда кўз юмишим учун ёрдам сўрашим афзалроқ». Мен Уиллнинг сўзларини тинглар ва унинг ўз ишига банд бўлган дамларини кўз олдимга келтирардим. Иш уни бадавлат ва мағрур инсонга айлантирган эди. Ҳамма унинг иродасига бўйсунishiга ўрганиб қолганди. Мен яна унинг онасига айланиб, келажагига эгалик қила бошлаганимга кўника олмаяпти.

Ниҳоят, унинг ўз жонига қасд қилишлари мени розилик беришга мажбур қилди. Гап менинг диний эътиқодим ўз жонига қасд қилишни таъқиқлашидамас, Уиллнинг бу ҳаракати оқибатида мангулик дўзах азобларига дучор бўлиши ҳақидаги фикр мени даҳшатга соларди. Аммо Худойим раҳмдил. У бизнинг уқубатларни инобатга олади ва гуноҳларимизни кечиради, деган фикрга ишонгим келарди.

Гап шундаки, она бўлмагунингча буларни тушунмайсан ҳам. Бор гап шуки, ўз олдинда балоғатга етган эркакнимас, унинг барча ёшдаги кўринишини бир пайтда кўрасан. У неча ёшда бўлмасин, сенинг кўмагингга муҳтож ва жигаргўшанг бўлиб қолаверади.

Уиллга қараб, бағримга босиб юрган кезларимда уни гўдагим ҳолида тасаввур қилардим. Уилл эса менга ана шу гўдакнинг жонига қасд қилишимни сўраётганди.

Ана шундан кейин, яъни йигирма иккинчи январда бир қатор дўкон ўғриваччалари, суғурта қилинмаган ҳайдовчилар, йиглоқи ва аламга тўлган собиқ рафиқаларга доир ишлар билан судда ушланиб қолган пайтим, Стивен флигелга кирганида Уиллни ўз жонига қасд қилгани устидан чиқиб қолган. Унинг боши эгилиб, аравача атрофида эса иссиқ қон халқаланиб қолган экан. Уилл орқа йўлакдаги тахтадан чиқиб турган мих учини топган ва унга билагини маҳкам босган. Кейин, то у қон томирини тешгунича орқа-олдига бориб-келаверган. Бунинг учун қанчалар чидам кераклигини тасаввур қилолмайман, аммо Уилл бундай азоблардан ақлдан озгани шубҳасиз. Шифокорлар унинг ўлишига бир баҳя қолганини айтишди.

Яна бу шунчаки огоҳлантиришмас, йигитнинг қарори жуда қатъий бўлган, дея қўшиб қўйганларида, ақлдан озиш навбати менга келди.

Шифохонадан Уиллнинг яшаб кетиши ҳақида хабар беришганида боққа чиққанча, тўйиб-тўйиб йиғладим. Бундай тақдирни бизга муносиб кўрган Худойимга ҳамду санолар айтдим. Ҳозир буларни эсласам, чиндан ҳам ақлдан озганга ўхшардим. Мен тўғримдаги дарахтга қараб, худди менинг оҳвоҳларимни эшитаётган каби бақирардим. Атрофимдаги барча нарсаларнинг кўз ўнгимда ҳаракатланаётгани, ўсаётгани ва кўпаяётганини билганим ҳолда менинг ўғлим мавжудлигича қолаётганидан аламим келарди. Мен то Стивен тепамга келиб, елкамга қўлини қўймагунича бақир-чақир қилавердим ҳамда анча ҳовуримдан тушиб олдим. У жим бўлгунимча кутиб турди.

Стивен ҳеч нарсани тушунмасди. Ҳатто Уилл бу ишни яна такрорлаши мумкинлигини англамасди ҳам. Бизнинг эса бундай ҳолат такрор бўлишини юрак ютганча, кутишга мажбур эканимизни ҳали ҳазм қилиб улгурмаган эди. Биз дунёга унинг кўзлари билан қарашимизга тўғри келарди. Ўша лаънати мотоциклчи бошлаб берган бундай ҳаётга нукта қўювчи заҳарлар, ўткир тиглар ва яна нималарнидир ўйлашга мажбур эдик. Бизнинг ҳаётимиз унинг ўз жонига қасд қилиши атрофида айланарди. У бир мақсаддан бошқа ҳеч нарсани ўйламасди. Ҳамма устунлиги ҳам шунда кўринади.

Икки ҳафтадан кейин мен розилик бердим.

Ҳа, бундан бошқа нияям қила олардим?